Sayı 12 İKİNCİKÂNUN 1934 Cilt 2

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

ÜLKÜ, İKİNCİ KÂNUN 1934

ABONELERE:

İkinci yıl için abone bedellerini henüz göndermemiş olan abonelerin göndermeleri rica olunur.

" ÜLKÜ " nün sayıfaları inkılâplarımızı yaymıya yarıyacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek bütün yazılara açıktır. " ÜLKÜ " ye yazı yazanlara para verilmez.

" ÜLKÜ " ye paralı ilan konmaz. Yalnız memlekete inkılâp ve kültür sahasında hizmet eden eser ve işlerin ilanları parasız neşrolunur.

" ÜLKÜ " nün bir sayısının fiyati — ilaveli veya ilavesiz — yirmibeş kuruştur.

" ÜLKÜ " nün yıllık abone fiyati 250 kuruştur. Yalnız ilkmektep muallimleriyle Üniversite ve her derecedeki mektepler talebeleri için abone fiyati 175 kuruştur.

" ÜLKÜ " nün altı sayısı bir cilt, iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye cilt başından mecmua gönderilir. Yalnız hesapları malî yıla bağlı resmî daireler bu kayıttan müstesnadır.

" ÜLKÜ " nün her sayısı, içinde yazısı bulunan zatlere, parasız olarak gönderilir.

İmtiyaz sahibi Nusret Kemal; Umumî neşriyatı idare eden Necip Ali
Ankara'da " Hakimiyeti Milliye " matbaasında basılmıştır.

Sayı on iki
Cilt iki
İkinci Kânun 1934

ÜLKÜ
HALKEVLERİ MECMUASI

ISLAHATÇI İÇTİMAİYAT BAKIMINDAN İKTISATÇILIK

AHMET NESİMÎ

İKTISATÇILIĞIN birinci gayesi, iktısadî kuvvet ve kanunları, tabiatin değişmez ve eğilmez farz eylediği kuvvet ve kanunlarına irca etmek suretiyle onların nüfuz ve hakimiyetine kat'î ve lâyetegayyer bir mahiyet kazandırmaktır. Ne tabiî ve içtimaî muhitlerin, her vakıt, değişmeğe mütemayil olan şart ve sebepleriyle ve ne " birinin ihtiyarî hareketi, diğerinin gayrı ihtiyarî hareketi „ olacak derecede beşerî fertleri birbirlerine bağlıyan tesanüt ve terakki kanunlarının zaruret ve neticeleriyle mukayyet olmak ister.

Müstakil atomlar gibi telakki eylediği fertlerin arasında aktolunacak mukavelelerde yalnız kanunla müeyyet haricî bir müsavilikten ve yapılacak mubadelelerde sırf maddî bir kıymet muadeletinden başka bir şeyin nafiz olmasına cevaz vermediği gibi asırlar arasında, bilhassa içtimaî müesseseler yüzünden, mühlet olakalmış olan hakikî hak ve hürriyetlerin tamiri meselesinde dahi cemiyete ait hiçbir ahlakî vecibenin tanınmasına asla müsaade etmez. Ahlakî vecibe diyoruz, çünkü, mazinin uzak derinliklerinde bütün hukukî muayyeniyetleri kaybetmiş olan gayrı mahdut mesuliyetlerin artık fertler için hiçbir müsbet hakkın mevzuunu teşkil edemiyecekleri âşikârdır.

Buna nazaran iktısatçılık, bütün müşterek ülkülerimizin mihrakı hükmünde olan içtimaî adaleti, yalnız müsbet hukukun afâkî çerçevesi içinde daima hapsetmekte ve umumî menfaat bakımından dahi çoktan hukukîleşmek ihtiyacında bulunan hak ve vazifelere göz yummakta bir mahzur tasarlamadığından mevzuları her yerde muayyen olan cemiyet ef'ulelerinin temininden gayrı herhangi bir maksatla vuku bulacak merkezî müdahalelerin kâffesini toptan muzur ve gayrı meşru addeder. Daha garibi

şurası ki, " bırakınız yapsınlar, bırakınız, geçsinler „ formüliyle anahatlarını çizmek istediği bu mücerret fertçiliği, bu menfi ve itibarî müsavatçılık ve serbestçiliğe hakikî liberalizm namını vermekten dahi çekinmez ve meselâ servaj usulünün lâğvi, eski aile hukukunun tadili veya bir milletin müterakim enerjisini temsil eden saye müteallik istismarın men'i gibi himayekâr müdahalelerin hakikatte ferdî hak ve hürriyetleri tahdit değil, bilâkis, tevsi ve teyit eyledikleri aldırmamakta hiçbir tenakuz görmez.

Hiç şüphe yoktur ki, geçen asrın-bütün sosyalist mektepleri tarafından cemiyetçilikte gösterilen ifrat ve taassup, iktısatçılık sisteminin, daha evel, fertçilikte gösterilmiş olduğu bu müfrit ve müteassıp nasçılığın tabiî bir aksülamelinden başka bir şey değildir.

Velhasıl, bu kısa hulasadan dahi anlaşıldığı üzere fertçi iktısatçılık, mefkûrevî adaleti eşya beyninde maddî bir kıymet muadeletine, hakikî hürriyeti eşhas arasında zahirî bir akti mukavele serbestîsine ve nihayet mukavelevî cemiyet uzviyetini dahi yalnız kemmî ve iktısadî karakterlere malik gayrı faal bir topluluk muvazenetine indirmekte asla tereddüt etmez.

İşte, müşahhas hayatımızın bilhassa ahlakî, hukukî ve siyasî cephelerini hazfetmek suretiyle şe'nî birliğini parçalamak istiyen bu mücerret ve menfi telakkileri tashih etmek maksadiyledir ki, ıslahatçı içtimaiyat, geçen asırdanberi, psikolojik ve sosyolojik kanunlardan çıkardığı birçok nüsbet hakikatlere istinaden " tamir edici adalet „ in prensiplerini müdafaa etmeği başlıca hedef ittihaz eylemiştir.

Şimdi, bu hakikatlerden mevzuumuza en ziyade temas edenlerini biraz gözden geçirelim,

Evvela, ıslahatçı içtimaiyat, fertçi iktısatçılık gibi, daima beşerî iradelerimizi aşabilen tabiî ve iktısadî kanunların kat'î ve zarurî mahiyetini inkâr etmemekle beraber bunları, görgü ve bilgilerimizin delaleti ve diğer tabiî kanunların yardımiyle, az çok lehimize çevirmek mümkün olduğunu ve bu hakikî imkân dolayısiyle müterakki fertler ve cemiyetlerin her vakit, yeni ahlakî ve içtimaî mükellefiyetler altında kaldıklarını iddia etmekten dahi gari kalmaz.

Filvaki, sınaî tatbikatta daima tesadüf olunduğu üzere, mesela, sıklet ve cazibe kanunlarının tesirlerini bizce malûm diğer bazı tabiî kanunların ianesiyle tadil etmek, haricî tecrübede, kabil olduğu gibi, gene bilgilerimizin rehberliğiyle, tabiatin seyrinden başka bir şey olmadıkları iddia olunan iktısadî hadiselerin kanunlarını, imkân derecesinde, nefimize imale eylemek ve faraza, Ogüst Kontun, ilk önce izah eylemiş olduğu veçhile, hodkâmlığın tabiî insiyaklarını daha az tabiî olmıyan sempati ve tesanüdün his ve fikir — kuvvetleriyle tadil etmek dahi, dahilî tecrübede, aynı suretle mümkündür. Esasen tabiî kanunları birbiriyle karşılaştırmak, tabiata karşı yürümek değil, belki onunla " teşriki mesai eylemek „ demek-

tir. En büyük beşerî kabiliyetimiz olan ahlakî hürriyetimiz dahi, ince bir tahlil neticesinde, müteemmil irademiz vasıtasiyle ittifak ve iştirâklerini elde edebildiğimiz bazı tabiî kuvvet ve kanunlar sayesinde hattı hareketimizin serbestîsini ve daha doğrusu üstün gayelerimizin hakimiyetini temin edebilmekten başka bir şey midir?

Saniyen, ıslahatçı içtimaiyat iktısatçılığın, tekâmül prensipine mugayır olarak, iktısadî kuvvet ve makulelerin şartlarına isnat etmek istediği kat'î lâyetegayyerliğin dahi aleyhindedir. Filhakika, geçen asırda ilmin umum cemiyete ait olmak üzere keşfetmiş olduğu büyük istihsâl âletlerinin, amelî sahada, husule getirdikleri makûs neticeler sayesinde sınaî kudretin o zamana kadar yegâne say ve sanat âmilleri tanınmış olan beşerî kuvvet ve zekâdan ayrılarak bazı müteşebbis sermaye ve fabrika sahiplerinin gayrı mesul ellerinde temerküz ettiği ve bunun zarurî bir neticesi olarak sa'yin tarz ve şartları üzerinde evvelce fertlerin haiz olmuş oldukları filî mürakabe iktıdarının gittikçe azalarak madum derecesine indiği her kesin malûmudur.

Bu suretle medeniyetin terakkisi ile iktısadın istihsal, tevzi ve istihlâk makulelerinde tahakkuk ettiği görülen ilerleyici bir içtimaîleşme hareketine karşı sınaî kudret ve mürakabe bilâkis, tamamî bir şahsîleşme neticesi hasıl olduğu ve tahaddüs eden bu yeni şartlar ve antinomiler önünde cemiyetlerin eski bitaraflıklarını bırakarak bir sürü himayekâr tedbir ve kanunlara müracaat ıztırarında kaldıkları inkâr olunamaz. Her halde, iddia olunduğu veçhile, bütün bu cezrî değişiklikleri münhasıran sosyalistlerin mülkiyet aleyhindeki teşkilat ve teşebbüslerine atfeylemek tarihî vakayii tahrif etmekten başka bir şeye hizmet etmez.

Salisen, ıslahatçı içtimaiyat, klasik iktısadiyata rağmen, servetin say, kıymet, fayda ve ihtiyaç gibi istihsal âmillerinde yalnız maddî ve iktısadî değil, manevî ve sırf içtimaî karakterler dahi görmekten kendini alamaz.

Filvaki, beşerî faaliyetin bir tezahürü olan say, münferit bir ferdin eseri olmayıp, cemiyet halinde yaşayan insanların aklî ve ahlakî, hukukî ve siyasî unsurlarla karışmış içtimaî bir emeğidir. Bir halde ki, say yalnız tabiî insiyaklarının sevkiyle çalışan karıncaların faaliyeti gibi büsbütün tav'î bir mahiyette olmayıp, daima beşerî gayelere müteveccih az çok ihtiyarî bir enerjinin mahsulüdür. Buna nazaran say yalnız insanlara münhasır bir çalışma tarzı demek olduğundan rekabet gibi iktısadî kanunlardan başka kendi psikolojik ve sosyolojik tabiatinin hususî kanunlarına dahi daima tebaiyet etmek zaruretindedir. Unutmıyalım ki, say' her zaman, filî ve şuurî bir müşarekete mün tehi olduğundan beşerî kardeşliğin birinci müessislerindendir.

Keza, muhtelif mahiyetlerdeki istek ve ihtiyaçlarımızın tatminine yarıyan eşya kalitelerinden ibaret olan kıymet dahi, yalnız maddî karakterlere malik olamaz. Mesela, mübadele ve takdiri kıymetlere en ziyade mü-

sait olan gıda ve mesken gibi şeyler, en mübrem fizikî ihtiyaçlarımızın teminine hizmet ettikleri gibi, hayatımızın idamesi, emniyet ve istiklâl gibi birçok gayrı maddî ihtiyaç ve gayelerimizin tatminine dahi yaradıkları ve hakikî kıymetleri bilhassa bu manevî gayelerimize verdiğimiz ehemmiyete tabi oldukları âşikâr olduğundan kıymet mefhumunun, hiçbir vakit, ahlakî, hukukî ve bediî evsaftan âri olamadığı muhakkaktır.

Faydaya gelince: Her nekadar su ve toprak gibi şeyler, cemiyet mülahazasından müstakil, bizatihi faydalı görünmekte ise de, hakikatte bunlar dahi, bizim için nihaî gayeler teşkil etmeyip, herhangi bir istek veya ihtiyacımızın tatmini için kullanılan ve tasarruf olunmak ve şekilleri değiştirilmek gibi, tarafımızdan az çok bir sayin sarfolunmasına dahi daima ihtiyaç gösteren vasıtalara inhisar eylediklerinden, umumiyetle fayda mefhumu da nihaî ve gayrı maddî gayelerimize tabi olmaktan kurtulamaz.

Binaenaleyh, tam bir " servet „ tarifinin yalnız bir " âletler ve vasıtalar kemmiyeti „ ne irca edilemiyeceği şüphesizdir. Aynı zamanda, az çok say ile beraber, bizim için nihaî gayeler teşkil eden ve alelumum kıymetlerin tayininde mühim bir rol oynıyan istidat ve güzellik, hakikat ve iyilik gibi maddî olmıyan şeyleri dahi kucaklamak mecburiyetinde olduğu gibi, tam bir iktısat ilmi dahi aklî ve ruhî ihtiyaçlarımızın bir ifadesi demek olan gayrı maddî kıymet ve faydaları da derpiş etmek ve binnetice ferdî ve içtimaî hayatımızın bütün münasebet ve hadiselerini ihata eden içtimaiyatın bir şubesi olmak ıztırarındadır. Her halde iktısadiyatın bir şeyler ve vasıtalar ilmi olmakla beraber, aynı zamanda ve bilhassa bir insanlar ve gayeler ilmi dahi olduğu ve tabiat ve zekâmızın iktızasından olarak daima manevî gayelerimizin vasıtalarından ibaret olan maddî hedeflerimizi ilânihaye aşmaktan geri kalmadıkları unutulmamalıdır.

İşte, bu müsbet ve filî hakikatlare binaendir ki, ıslahatçı içtimaiyat, iktısadiyatın bütün mevzularında yalnız maddî ve kemmî bir mahiyet görmekle iktifa edemez. Bunları daima arkalarında medeniyetin terakkisiyle daha uzvî ve daha mukavelevî bir tesanüt terkibine doğru ilerliyen ve kendi varlığında gayrin ve bütünün varlığını daha ziyade his ve idrâk eyliyen beşerî fertlerin hür ve şuurlu şahsiyetini görür. Başka bir ifade ile bunların arkalarında bilhassa iktısadî efulelerin mütezayit bir taazzuvu dolayısiyle kendi menfaatini gayrin ve bütünün menfaatiyle telif ve teşrik zaruretinin arttığını ve tesanüt şuurunun mütemadi bir inbisat dolayısiyle kendi mukadderatının gayrin ve bütünün mukadderatiyle her an bir kat daha birleşip aynileştiğini bilfiil gören muasır medenî fertlerin şahsiyetini bulur.

Vaktiyle Rikardo'nun " yeter ki, İngiltere'nin safi kazanç ve geliri aynı kalsın; yoksa, onun nüfusunun oniki milyon yerine, yalnız on milyondan ibaret olmasının hiçbir ehemmiyeti yoktur. „ Ve Maltüs'ün, " hayatın sofrasından zait ağızların eksil-

mesi bir faydadır „ ve nihayet, fertçi Spenser'in " büyük bir kısım halkı fakrü sefalete düşüren kuvvetlilerin daimî dürtmesi istifa kanununun zarurî ve hayırkâr bir neticesidir „ diye müdafaa etmiş oldukları tezler, hiç şüphesiz, içtimaî adaleti şuursuz bir tahakküm ve ıstafa kudretine indirmiyen ve içtimaî mukaveleyi bütün ahlakî ve hukukî bağlarından ayıramıyan bugünkü ilim ve felsefenin, artık yüksek himayesine sığınamazlar. Hususiyle insanların daima arkalarında tezatlarla dolu uzun bir cemiyet mazisinin sayısız ve mesuliyetsiz neticelerini sürükliyerek doğdukları ve camiavî hayatta en zengin ve kuvvetli geçinenlerin her vakit, cemiyetin en faydalı ve faziletli unsurları oldukları herkesin malumudur.

Velhasıl, " tamir edici adalet „ in prensipleriyle fertçi ve klasik iktısadiyatın tashihini ve mütehakkim bir rekabetin hodkâmlığı üstünde daha hür ve mesul bir yurtdaş tipinin yükselmesini arzu eden ıslahatçı içtimaiyat, hakkın ve mümkünün fikir — kuvvetleriyle hayatımızın maddî kemiyetini gayrı maddî keyfiyetine bağlamak hakikî zaruretini bütün salahiyetiyle, her an hatırlatmaktan geri durmaz ve nihayet, bütün tarihî idealizm ve materyalizmi mezceden bu, şe'nî ve terkibî hakikate dayanarak istikbalin, er geç, şahsî ve gayrı şahsî menfaatlerimizi, istiklâl ve tesanüt meyelanlarımızı en uygun bir şekilde temsil edebilen ihtiyarî cemiyet ve birliklere ait olacağını ve tedricen münasebetlerimizi değiştirecek ve hukukî ve siyasî otoritelerin esaslı birer kısmını dahi bizzat deruhte edecek olan bu ihtiyarî teşekküllerin bir gün geçen asrın kapitalist ve emperiyalist müesseselerinin yerine geçeceklerini evelden haber verir. Zaten bu mühim ve musıp keşfin ilham kaynaklarını ve hattâ iptidaî tahakkuk şartlarını cemiyetlerin tekâmül tarihinde arayıp bulmak, güç bir şey değildir. Her halde burada fazla teşrihlerden sarfı nazarla, yalnız Ogüst Kont'un şu özlü ve durbin sözleriyle iktifa eyliyeceğiz:

" İçtimaiyat iktısadiyatı, tashih edeceği gibi, sosyalizmi dahi disiplin altına alacak ve bir gün sosyolojik kanunların bir tatbikinden ibaret olacak olan siyaset, insanların hükûmetinden, eşyanın idaresine inhisar eyliyecek. „

Bununla beraber, medeniyetin inkişafiyle zaruretleri bir kat daha duyulan bu tesanütçü cemiyetlerin önün de şahsî menfaat, hürriyet ve teşebbüs âmillerinin gittikçe zafa uğrayacaklarını zannetmek asla doğru olmaz. Çünkü, başka bir yerde izah eylediğimiz veçhile, en ziyade gayrı şahsî unsurlardan terekküp eden şahsî menfaat, mütekabil sempati ile birlikte alelumum cemiyetlerin en tabiî ve zarurî şart ve esaslarını teşkil eyledikleri gibi şahsî hürriyet dahi kendi kendini his ve idrâk etmiş, bizzat hayatî kudretten başka bir şey değildir. Bir derecede ki, herhangi bir cemiyetin en derin temellerini sarkmaksızın bu canlı ve velut kaynaklara dokunmak gayrı kabildir. İşte, bu ilmî ve tecrübevî hakikatlerden hiç ayrılmak istemediği içindir ki, ıslahatçı

içtimaiyat, müşterek menfaatlerin en büyük yekûnunu daima Stuart Mill gibi yalnız, şahsî ve hodkâm menfaatlerin serbest mübarezelerinden değil, bilâkis, faal bir kül halinde birbirlerini tamamlamağa meyyal olan şe'nî ve yaratıcı kudretlerimizin samimî bir terkibinde görür. Keza, aynı hakikatlerin delaletiyle Umumî Herptenberi teşekkül eden malum sistem ve rejimlerin psikolojik ve sosyolojik kanunlardan en bariz inhiraflarını dahi bu hayatî kudretler terkibine karşı gösterdikleri açık mübalatsızlıkta bulur.

Filvaki bunların, müşterek hayatta her şeyi sevmek ve benimsemek için her şeyi anlamak ve tenkit etmek hakkının en şümullü bir ifadesi demek olan ve her yurtdaşta ferdî ve millî vakar ve mesuliyet hislerinin müvazi bir inkişafını tekeffül eyliyen demokrasinin en esaslı umdeleriyle oynamaktan çekinmedikleri herkesin malumudur.

Halbuki, bir devletin esas teşkilatının umumî rey ve iradelerin ekseriyetinde dinamik ve istatik unsur ve müesseselerine göre tanzim edilmesi murat olunursa, her şeyden evel, fertlerde olduğu gibi zümrelerde dahi, şahsî ve millî şuur ve gayelerin inkişafı sayesinde, müşterek ve inkısam etmez bir hakimiyet fikrinin yerleşmesini istihdaf eden demokratik prensiplere, mümkün mertebe, riayet etmek şarttır. Halbuki, iktısadî ve içtimaî hadiselerin yalnız haricî, kısmî ve geçici görünüşleriyle iktifa ederek müşahhas hayatımızın paylaşılmaz bütünlüğünü aldırmak zahmetini zait gören iktısadî liberalizm gibi sistemlerin uğradıkları âkibet, bütün yeni sistem rejimler için büyük bir ibret dersi olmalıdır.

Hulasa, en ziyade aklî, ahlakî ve hukukî kabiliyetlerin içtimaî bir terkibini ifade eden insanların yalnız maddî servetin bir nevi biriktirici âletleri derecesine indirilmelerine bir türlü cevaz veremiyen iktısatçı içtimaiyat, iktısadî sahada birbirlerini ihtiva ederek tezahür eden hak ve menfaatleri daima karıştıran ve ekseriya en hakikî hakları, en hodkâm menfaatlere feda eyliyen fertçi ve klasik iktısadiyatı, bilhassa bu esaslı noktada tashih etmeği en birinci bir vazife olarak telakki eyler ve ancak bu sayede bizzat kendi tabiatlarında sevgi ve terakki prensiplerini taşıyan fertler ve cemiyetler için artık, yalnız olarak ne sevinmek ve ne ıztırap çekmek kabil olmadığı hakikatini galebe ettireceğini ümit eder. Bir kelime ile, " tahakküm iradesi „ nin " en azı vermek ve en çoğu almak „ kaidesi yerine, " şuur iradesi „ nin " en derin sevinç ve saadetler, en geniş sevinç ve saadetlerdir. „ düsturunu ikame eylemek ister.

Islahatçı içtimaiyat, aynı menşurun arasından bugünkü dünya buhranını dahi tarassut ederek en hakikî sebeplerini Londra Konferansı gibi yalnız iktısadî, malî ve idarî noktalarda değil, en ziyade büyük badirelerden sonra daima fertlerde, hadden fazla, maddîleşen ve milletlerde hodbinleşen hayatın dizginsiz istihalelerinde ve daha doğrusu yukarıda kaydettiğimiz tesanüt terkibinin inhilal izlerinde görür. Daha açık bir ifade

ile, en hodkâm ihtiraslar için en asîl gayeleri ve ölmek istemiyen bir mazi için dirilmek ve yaşamak istiyen bir istikbalin en haklı ümitlerini feda ederek varlığımızın hamlelerine daima istikamet veren adalet ve vazife kanunlariyle eğlenmek istiyen maddî ve reybî bir düşünüşün idealsiz menfiliğinde bulur. İdeal ve onun kudretli duygusu olan iman ise, doğrunun, iyinin ve güzelin yegâne canlı mihrakları oldukları muhakkaktır.

Her halde, hayatımızın bütün faaliyet, inbisat ve itimat şart ve esaslarını altüst eylemek suretiyle ahlakî, hukukî ve içtimaî mahiyetlerini açıktan açığa isbat eden fevkâlde hadiselerin daima daha geniş ve daha yüksek bir görüşün ışıklarına muhtaç oldukları âşikârdır. Unutmıyalım ki, bir meseleyi gereği gibi kavramak, onu yarı halletmek demektir.

MİLLİYETÇİLİĞİN FELSEFÎ ESASLARI (*)

MEHMET SAFFET

Arkadaşlar,

Bu akşam, sizler gibi memleketimizin güzide muallim namzetleri arasında millî ve felsefî mefhumlar üzerinde bir hasbihalde bulunmak benim için büyük bir haz teşkil etmektedir.

Bir milletin mukadderatına hakim olan unsur, muallimler sınıfı olması itibariyle, büyük Türk inkılâbının birinci ve en mühim prensipi olan milliyetçilik mevzuu üzerinde onlarla ne kadar konuşulsa ve mevzu ne kadar derinleştirilse yeri vardır. Onun için size bu akşam, milliyetçilik mefhumunun ifade ettiği mananın derinliği, şümul ve vüsati ve hepimize tahmil ettiği içtimaî vazife ve mesuliyetlerin derecesi hakkında felsefî esaslar vazeden büyük bir mütefekkirin fikirlerinden bahsedeceğim.

Milliyetçilik felsefesini kurarak Avrupa'nın yalnız irfan ve tenevvür âleminde değil, geniş halk kütleleri arasında da nüfuz ve tesirini gösteren ve bilhassa Almanya'da cemiyet ülkücülüğünü bir realite haline getirip, Almanya'yı mefkûreleştiren bu yüksek sima, Gottlieb Fichte'dir.

Tarihin en harikalı dehası olan Büyük Gazi'mizin yarattığı muazzam Türk inkılâbının birinci prensipini anlamak için bu fikirlere vakıf olmamız faydalı olacaktır.

Ülküsüz; ne fertler, ne de milletler yaşıyabilir. Ülkü, insanlarda çalışma, yükselme, mesut olma yolunu gösterir. Ülkü, bir milletin ruhudur, hayatının iksiridir, kurtuluş ve yükselişinin âmilidir. Ülküsüz bir insan, ruhsuz bir ceset gibidir. Hayatın ve insanlığın hakikî mana ve mahiyetini idrâk edemez, bedbin ve menfi ruhlu olur. Saadetin nerede olduğunu arar, fakat onu asla bulamaz. Çünkü, saadet kaynağı, insanların dışında, haricî âlemde değil, içindedir; kendi ruhunda ve mefkûrelreindedir. Saadet, insanların içtimaî bir ideal uğrunda feragatle çalışmasıdır. Büyük Goethe'de en yüksek bir hakikat olarak Faust'unda bütün insaniyete bunu öğretti. Bütün maddî düşünceli saadet arayan mahluklara, onu asla bulamıyacaklarını yüksek bir kanaat halinde söyledi.

İşte, bu fikirlerin, felsefî esaslarla Fichte'nin derin şahsiyetinde bir sisteme bürünmüş olarak ortaya çıkdığını görürüz. Bunu anlıyanlar, hayatta saadetin nerede olduğunu öğrenmiş olurlar. Eflatun'un meşhur bir sözü vardır: « *İhsaslar âleminde, maddî ve insiyakî hevesler peşinde koşan bir ruh, zindanda daüssılalı*

(*) *Gazi Terbiye Enstitüsünde verilmiş bir konferans.*

bir insan gibi hakikatin hasretini çeker. Onu, her yerde arar, fakat bulamaz. Güzel sanatlarda ve aşkta bu tahassürü tatmin etmek ister. Fakat bu da kâfi gelmez. Bu tahassür, ancak mefkûrelerle, idelerle ve bu idelerin tahakkuku için samimî faaliyetlerle tatmin edilebilir. Ancak o zaman yüksek ve necip hakikatler görünür, niçin yaşadığımız anlaşılır, ve o hakikatlere karşı derin ve lâyezal hevesler duyulur. »

Fichte, Alman milletine ve bütün Avrupa'ya bu lâyezal hevesleri, bu cemiyet mefkûreciliğini duyurmuştur.

Şimdi Fichte'nin yetiştiği bu zamanda Avrupa'nın içinde bulunduğu umumî vaziyeti kısaca görelim ve sonra Alman idealizmi ile bu vaziyetin değişip aldığı yeni cereyanın esaslarını tetkik edelim:

Onsekizinci asır Avrupa'sı, bir kazan gibi kaynıyan ve altındaki ateşten etrafa kıvılcımlar saçan bir Avrupa'dır. Bu kaynayışı meydana getiren

1 — Bir taraftan dinî tefekkürde bir şekilpereslik cereyanı, Almanyada Pietism, Fransa'da Jansenism ve İngiltere'de Püritanism namı altında kuvvetle intişar etmiş bulunuyordu.

Dinî şekilperestlik eski ibadet ve âyin merasimi yerine, bu defa ferdî bir zühtütakva hayatı ikame etmişti. Basitlik, hakikî bir feragat ve fedakârlık hayatı, gündelik hayatın ahlakî ifadesi olmuştu. Bu şekilde vaz edilen dinî idealler, halk kütleleri arasında tahakkuk imkânını bulamadığı için en küçük eğlenceleri ve zevkleri büyük günah telakki eden bu cereyan tabiatiyle bir riyakârlık tevlit etmişti. Bazilerinde tehditkâr bir taassup halinde ilerlerken, diğer birçokları zühtütakva perdesi altında başka türlü yaşıyorlar, günah denilen birçok- şeyleri yapıyorlardı. Edebiyatta ve muaşeret şekillerinde bu ideallere sadakat gösteriliyor, fakat filî hayatta bazı müsamahalar yapılıyordu. İman ile hakikî hayatın ayrılığından mütevellit bir riyakârlık baş göstermişti.

Fransada katolik kilisesinin despotik hakimiyeti, hükümdara bile tefevvuk edecek bir mevkide idi. Aralarında bir nevi anlaşma vardı. Bir taraftan hükümdar, kilisenin nüfuz ve kudretini tanıyor, diğer taraftan kilise, hükümdarın ilâhî haklarını tekit ediyordu. Her iki âlemin merasim şekilleri ve haricî şaşaası altında bir ahlakî sukut ve iptizal vardı. Bu da bir riyakârlığın ve sinik bir septisism'in tecellisi idi.

İngiltere'de puritanism, o kadar şiddetli idi ki, kanun ile 164 hareket idam cezasını müstelzimdi. İspanyada 1723 te hükümdar, kızını evlendirirken imansız ve fasık telakkı edilen dokuz insanı düğün merasiminin bir safhası olarak diri diri alenen yakmıştı. Fransa'da katolik kilisesi aleyhinde bulunanların dilleri kesilir ve ölüleri hiçbir mezarlığa gömülmesine müsaade edilmezdi. Rousseau, biraz daha evel fikirlerini söylemiş olsaydı, kitapları yerine kendisi yakılacaktı.

2 — İşte, bu müthiş dinî-siyasî mutlakiyete karşı iki büyük isyan baş gösterdi: Birincisi aklın isyanı, ikincisi hissin isyanı.

Aklın isyanı, onsekizinci asrın ikinci nısfında *entellektüalism* denilen tenevvür hareketini meydana getirmişti. Hissin isyanı ise, *natüralistik* hareket denilen tabiatçilik cereyanını doğurmuştu.

Birincinin mümessili Voltaire ve ansiklopedistler, ikincinin mümessili J. J. Rousseau idi.

Avrupa'da entellektüalist hareket, yahut tenevvür devri, tefekkür hürriyetinin inkişafında mühim bir hatve olmakla beraber netice itibariyle yeni bir akıl şekilperestliği meydana getirmişti. İlk dinî şekilperestliğe mukabil, bu defa bir maddî şekilperestlik doğmuştu. Aristokratik hayata ve haricî görünüşe büyük bir kıymet veriliyordu. O devrin edebiyatında görüldüğü gibi yalnız zevahiri korumak şartiyle en ağır ahlaksızlıklara mesağ vardı. Şu halde birincide gördüğümüz dinî riyakârlık burada da bir sofist riyakârlığı halinde ortaya çıkıyordu. Bunlar, dinî riyakârlığı yıkayım derken, bir akıl ve ahlak riyakârlığı kuruyorlardı.

Tenevvürün gayesi, insan dimağını fevkattabia bir terorizmden kurtarmaktı. Dinî ve içtimaî şekillerden azâde, ferdin manevî şehsiyetini tesis etmek; fikrî hürriyeti ve insanın kendi kendine kifayetini göstermekti. Sarayın ve kilisenin hissiyat üzerindeki terorini, tefekkür üzerindeki mutlakiyetini, ve hareket üzerindeki tiranlığını yıkmaktı. Ferdin aklına, devletin adaletine, dinî tesamüha, siyasî hürriyete ve hukuku beşere itimat telkin ediyordu. Fert, önüne çıkan meselelerde dinî hurafelerden azâde, cemiyet ananelerinden müstağni olarak hükümlerini vermeliydi. Aklın, hayatı sevk ve idarede kifayeti tanınmıştı.

Bu yeni aristokrasi, zekâ ve servet aristokrasisi idi. Buna göre halk tabakaları terbiye edilemediği ve bu seviyeye getirilemediği için onlara dinin lüzumu vardı.

Böyle bir hareket; bir şüphecilik modası, hotkâm bir lâkaydîlik, cilâlı bir muaşeret hayatı, sunî bir cemiyet meydana getirdi. Bu sunîlik içinde tabiî hayat istihfaf ediliyor ve millî ve mahallî duygular yerine kozmopolit bir ruh kaim oluyordu. Tenevvürün vatanı yoktu. Halk, bunlara karşı da nefret duymağa başlamıştı.

Bu asırda Fransa, eski medeniyetlerin Periklis ve Ogustinüs devirlerini yaşıyordu. Kuvvet ve şaşaasiyle kurduğu saray, Avrupa'da yekta idi. Devlet; mutlakiyetin modeli, aristokrasi; servet ve kuvvetin sahibi, Fransız lisanı, âdeta beynelmilel bir lisan idi. Fransız edebiyatı, şekil güzelliği itibariyle erişilmez bir mertebede idi. Fransız tavurlarının ve Fransız sosyetesinin inceliği ve güzelliği Avrupa'nın her tarafında yüksek bir medeniyet mahsulü olarak taklit ediliyordu. Bütün bu şaşaa, Fransız köylüsünün sırtından yapılıyordu.

3 — İşte bu dinî ve aklî şekilperestliğe karşı bir reaksiyon olmak üzere büyük tabiatçilik cereyanının, natüralizm hareketinin doğduğunu görüyoruz. Artık yalnız kilise düşmanlığı değil, cemiyet ve siyasî teşkilat düşmanlığı da meydana çıkıyor-

du. Ve yalnız menfi olarak kalmayıp yeni bir cemiyet ideali ileri sürülüyordu.

Akıl, daima lâyuhtî değildi. Binaenaleyh, sağlam bir esas olarak alınamazdı. Halbuki, his ve derunî duygu, *tabiatimizin hakikî ifadesi idi.* Onun için hattıhareketimizin rehberi olmalı idi. Şu halde, aynı derecede hisse malik olan bütün halk tabakalarına kıymet vermek ve *akıl aristokrasisi yerine bir his demokrasisi yaratmak lazımdı.* Voltaire, ince zekâsiyle birincisinin mümessili oldiyse Rousseau, derin heyecan ve hissiyle ikincinin lideri idi.

Natüralizmde, bir tabiî din ileri sürülüyordu ki, bunda hıristiyanlık maneviyatı dahildi; fakat hurafeleri yoktu. Din, insan hayatının lüzumlu bir kısmı idi. Rausseau, medeniyete, medeniyetin o zamanki şekline isyan etmişti. O, basit, mesut, kanaatkâr, ciddî ve namuslu bir hayat ileri sürüyordu. *Hayata ve tabiate sadık kalmak lazımdı.* Halbuki, *tenvvürcülerin hayatı, şeklî, riyakâr, sathî, duygusuzdu; haşin, hotkâm, gayrı insanî v gayrı tabiî bir hayat idi.* Belki Rousseau'nun tasvir ettiği hayatta bir kabalık görülebilirdi. Fakat, *asıl kuvvet ve kıymeti ferdi, kendi liyakatleriyle ve kıymetleriyle tanımış olması idi. Sempati bağını, âlemşümul bir insanlık esası olarak kabul etmek,* ananeden, zulümden, ve şekilperestlikten kurtularak hürriyet ve istiklâl için uğraşmak, *basit adamı saymak ve onun ferdî kıymetine itimat etmek . . . İşte Emile ve Contrat Social böyle arzularla idealize edilmiş eserlerdir.*

« İnsan aslen fena değildir. Çünkü, iyiyi ve fenayı bilmez. Onun bir iptidaî fazileti vardır: Acımak. Bu, bütün kanunların, âdetlerin ve usullerin yerini tutar. Bugünkü cemiyet bir takım sunî müesselerin tesiri altında bozulmuştur. Onları yok etmek, halkın hakimiyeti altında yeni bir cemiyet tesis etmek lazımdır. Bu cemiyette halkın basit zevkleri ve ihtiyaçları hakim olacaktır. »

Fransız inkılâbı, bu esaslar üzerinde meydana gelmişti.

" " "

İşte, ondokuzuncu asırda Fichte ve Hegel'in temsil ettiği Alman idealizmi denilen büyük hareket başlamazdan evel, Avrupa'nın arzettiği umumî manzara bu idi.

Şimdi bu millî idealizmin mahiyetini tetkik edelim:

Fichte'nin tefekkürü, iki farklı istikamet arzeder: Biri akliyeci, insaniyetperver ve Fransız inkılâbına taraftar olan istikamet. Fichte, bu cep hesinde aklın iradeye hakimiyetini kabul ediyor ve diyor ki: « Aklımızın kendisine mahsus bir takım bilgileri ve prensipleri vardır. Bunlar hariçten alınmaz, öğrenilmez. Akıl bir tohum gibidir, zamanla açılır büyür, ve içinde olanlar birer birer meydana çıkar. Bu, bütün insaniyet tarihinin tedricî tekâmülle bize verdiği kuvvettir. Binaenaleyh, bütün insanlığı sevelim. İnsanlık, bizim bugünkü aklımızın anası olmuştur. Fert, büyük insanlık kütlesi içinde bir cüzütamdır; bi-

naenaleyh, bütün insanlığa şamil olan Fransız inkılâbını takdis edelim. Bu inkılâp, beşeriyete tabiî olan haklarını vermeğe matuf Fransa'da başlıyan, fakat bütün insaniyete şamil olan bir ihtilâldir. Hükümdarların, uydurma bir takım haklara istinat eden despotik hakimiyetlerine karşı beşerî hakların, insanlığın bir reaksiyonudur. İnsan olalım, insan . . . Bütün elemleriyle, ıztıraplariyle didinen, zevkleriyle, neşeleriyle yaşıyan insan olalım. Her şeyin fevkinde insanlık vardır. Aklımız, bize bu yolu gösteriyor. »

Fichte, bu fikirlerindeki akliyeciliği ile kendisinden evel gelen Descartes'in, Spinoza'nın ve onsekizinci asır Fransız ansiklopedistlerinin tesiri altında bulunuyor. Diğer taraftan insaniyetperverliği ile Rausseau-nun ihtilâl prensiplerinin tesir ve nüfuzunu gösteriyordu.

Fakat, sonra Fichte değişti. Fichte'nin hakikî cephesini, tefekkürünün bu ikinci safhasında görüyoruz. Fichte, burada mistik, panteist ve vatanperverdir. Artık Akıl yerine iradeyi, tabiiyet yerine hürriyeti, sulh ve sükûn yerine mücadeleyi, insaniyet yerine milliyeti, Fransız ihtilâli yerine Alman hakimiyet ve tefevvükunu ileri sürüyor. Burada Yena mağlubiyetinin Fichte'nin ruhunda uyandırdığı aksülameli görüyoruz.

Napolyon'un Fransız inkılâbı namına yaptığı hareketler, Alman milletine karşı gösterdiği zulüm ve itisaf ve istila siayseti, Kant'ın insaniyet prensipleri ve sulh mefhumları yerine bu defa Alman milletinin millî şuur ve benliğini uyandırıyor. Kuvvetli bir vatanperverlik, milliyetperverlik cereyanı Almanya'da başlıyor. Bu cereyanın hakikî felsefî esaslarını, Fichte'nin bu ikinci, yükkes, derin, çuşişli ve orijinal tefekkür safhasında görüyoruz.

Fakat, Avrupa'da milliyetçilik cereyanının inkişafında iki safha vardır: Birinci safha, içtimaî ve iktısadî bir takım ahval ve şerait altında meydana gelen ve bir takım haricî alâka ve menfaatlere dayanan, şuursuz bir milliyet cereyanıdır. İkinci safha, miliyet mefkûreciliği halinde olan ve Almanya'da Fichte ile başlıyan büyük ve şuurlu bir idealizm hareketidir. Bu ikinci hareket milliyetçiliğin felsefesini yapıyor ve onu mefkûreleştiriyor. Sağlam ve sarsılmaz temellerini kuruyor. Fichte-nin bütün şöhreti ve büyüklüğü buradan çıkıyor. 1806 dan itibaren Alman milletine verdiği âlemşümul şöhreti haiz hitabelerle bu millî mefkûreciliği milletin her ferdine aşılamak, onlara millî suur ve benliklerini, millî vicdanın yüksek varlığını ve emirlerini öğretmek istiyordu. Ve buna muvaffak olmuştu. Son nefesinde Alman milletine yaptığı bu peygamberâne hizmetten dolayı büyük bir haz ve huzur içinde olduğunu söylemişti.

Biz burada milliyetçilik cereyanının birinci safhasından bahsetmiyeceğiz. Fransız inkılâbı, büyük sanayi inkılâbı, edebiyat cereyanları ve bazı ilmî cereyanlar bunun başlıca âmilleridir. Bizim, asıl temas edeceğimiz, milliyetçiliğin ikinci safhası, mefkû-

rec ve felsefî milliyetçilik cereyanıdır.

Bu mefkûre, hangi felsefî esaslardan doğmuştur?

Onsekizinci asırda, Almanya'da yetişen büyük filozaf Kant, bize iki türlü âlem mevcut olduğunu söylemişti. [*] Biri fenomonel âlem: Görünen, bilinebilen, akıl hudutları dahilinde olan maddî âlem, diterminist âlem. Burada her şeyi sebep ve netice münasebetleri içinde dar ve mahdut olan aklımızla dar ve mahdut olarak anlarız. Gözümüzde, camları renkli bir gözlük vardır; âlemi, bu gözlük camlarının rengi ve şekli içinde görürüz. Bu, kendi aklımızın gözlüğüdür. İşte, materyalist bir zihniyet ve telakki ile gördüğümüz maddî âlem budur. Bu maddî âlem içinde, her nevi ihtiraslar, ıztıraplar, hevesler ve sansüel hayat dahildir. Bu âlemde dediğimiz gibi dar bir aklın mutlak hakimiyeti vardır. Sıkı bir çember içindesiniz, esaret hayatı yaşarsınız. Bu alem, sizi mesut edemez.

Bir de fenomonel dediğimiz bu maddî âlemin arkasında ikinci, daha büyük ve hakikî bir Numenel âlem vardır. Bu, bizim hasselerimiz vasıtasiyle gördüğümüz ve tanıdığımız değil, varlığını, ancak bilavasıta duyduğumuz ve mahiyetini, âciz aklımızla anlıyamıyacağımız hakikî varlıktır.

Bu hakikî ve yüksek benliğimizin farikası ise, *akıl değil, iradedir; esaret değil, hürriyettir. Maddî âlemin üzüntülerinden, endişelerinden, didinmelerinden, azâde olan yüksek, manevî bir huzur ve hürriyettir.* Bu huzur, hareketsizlik manasına olan huzur değil, bilakis faal ve cevval olan bir hayatın, manevî hürriyetin verdiği huzur ve saadettir. Maddî aklın fevkindeki irade, yahut amelî akıl ve onun haiz olduğu yüksek hürriyet, insanlığın tekâmül etmiş tiplerinde görülen mütemayiz bir vasıf değil midir? *Maddî benliğin endişelerinden kurtulan insan, manevî benliğin yüksekliklerinde ne büyük ve füsunkâr bir âleme girer. İşte, dinlerin, cennet ve cehennem diye kabul ettikleri âlemler bunlardır. Biri maddî benliğimizin ihtirasları ve heveslerî içinde bulunduğu esir ve üzüntülü hasseler hayatı; diğeri ise, hakikî benliğimizin geniş, namütenahi, hür ve faal hayatıdır.*

Fakat şunu unutmamalı ki, Fichte, Kant'ta olduğu gibi bu iki âlemi tamamen birbirinin yabancısı ve hattâ düşmanı addetmiyor. Bilakis biri diğerine vasıl olmak için geçirilmsi icabeden zarurî ve mutlak bir vasıtadır. Maddî âlemin esaret hayatını ıztırapla, mücadele ile yaşamak, diğer hakikî âleme vasıl olmak için bir merhaledir. Asıl şahsiyetimiz kendi kendisini tahakkuk ettirmek için böyle bir mücadeleli ve ıztıraplı vasıtaya müracaat etmek mecburiyetinde idi. Zira, kâinatın ve hayatın esasında bir mücadele mündemiçtir. Bu mücadele, sonra uzlaşmağa müncer olur. Mücadele eden kuvvetler, Tez ve Antitezdir. Uzlaşma da Sentezdir. Fa-

---

[*] *Kant'ın bu felsefesindeki esası anlamak için, " Muasır Avrupa felsefesi „ ünvanlı eserimize müracaat edilebilir.*

kat bu sentezin de bir tezadı bulunacağından mücadele tekrar başlar, ve böylece devam ederek mütemadi tekâmülü meydana getirir.

Mademki, mücadele, varlığın ve tekâmülün esasıdır. O halde, hakikî ve yüksek şahsiyetimiz de ancak, böyle bir mücadele ile meydana gelebilecekti. Kendi kendisini tahakkuk ettirmek için maddî benliğimizle mücadele etmek ve zafer kazanmak lazımdı.

Burada, büyük bir hakikate tesadüf ediyoruz ki, asıl cemiyet mefkûreciliği buradan çıkacaktır. Münferit, maddî benliklerle mücadele için onları yaratan manevî şahsiyet, münferit ve müstakil varlıklara malik değildir. Bütün fertlerin fevkinde onların maneviyatına hakim olan şuurlu bir cemiyet benliği, bir maşerî vicdan vardır. *Bu kuvvet, cemiyetin bütün fertlerinde kendi kıvılcımlarını temsil eden, fakat kendisi onlardan çok daha yüksek ve onların mecmuundan çok fazla olan büyük ve şuurlu, müstakil bir kudret ve temiz bir kaynaktır.* Şu halde, fert, büyük cemiyet benliğinden ne kadar fazla kıvılcımlara malik olursa o kadar hakikî ve manevî dediğimiz yüksek ve mesut hayata erişmiş olur.

Öyle ise, fertlerin saadeti ve tekâmülü, cemiyet bünyesinde mündemiç ve cemiyetin bizatihi kendisini teşkil eden küllî varlığa yaklaşmak, onun vasıflarını en çok iktisap etmekle mümkündür. Ve bu da, ancak onun içinde kaynamak, onu sevmek, ona hizmet etmekle olabilir. İşte, milliyetçilik ülküsü budur.

Burada Fichte'nin diğer büyük ve yaratıcı prensipi meydana çıkıyor. Madamki, cemiyete hizmet etmekle manevî ve hakikî şahsiyetimiz tahakkukunu temin edebiliyor, öyle ise, sadece var olmak ve yaşamak esas değil, hayatta vazifedar olmak, cemiyet için vazifedar olmak esastır. Vazife, her şeydir. Yaşamak hiçbir şey değildir.

Bütün varlığın nihaî ve en yüksek prensipi, içinden hepimizin çıktığı ve gene hepimizin ona vasıl olmağa çalıştığımız şey, " varolmak „ değil, " vazifedar „ olmaktır. Alelıtlâk varlığın hiçbir kıymeti yoktur. Kâinat asîl bir iradenin tezahürü, bir manevî varlığın sembolüdür. Burada hakikî realite " iyi „ dir, iyi olmaktır. Bu da, ancak temiz iradeli, manevî nefisli ve faal olmakla mümkündür. Sükûn, alelade insanlarda görünen bir hayal ve karikatördür. Asıl olan faaliyet, hareket ve oluş halidir. Bu hareket içinde bütün bilgilerimizi kendimiz yaratırız.

İşte, bu mutlak ve ideal olan şahsiyet, insanlarda tecelli eden ülûhiyettir, cemiyet aşkıdır. İnsan cemiyet içinde, cemiyete hizmet, merbutiyet ve alâkası derecesinde ideal şahsiyetine, yani ülûhiyete doğru irtika eder. Böyle bir mefkûre aşkının kıvılcımını yakalıyan mesut insandır.

Allahı, insanlardan ve cemiyetten ayrı bir varlık olarak telakki eden bütün dinî mefhumlar esassızdır. Hakikî din, ülûhiyetin cemiyette ve mutlak ideal nefiste tecelli ettiğine inanmaktır. Yani, Allah; cemiyetin manevî nizamıdır, bu nizam için-

de kendisini tedricen tahakkuk ettiren maşerî vicdandır.

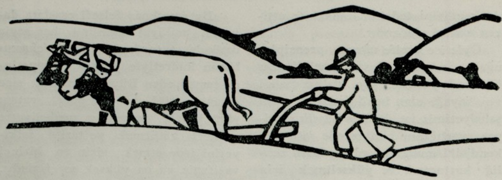
Öyle ise vazife uğruna, prensipler uğruna icabederse insan ölmelidir. Bu ölümle kaybedilen şey, yalnız maddî ve bayağı olan benliğimizdir. Asıl şahsiyetimiz ise, bilâkis büyük cemiyet varlığının bünyesinde ilelebet kendisini muhafaza eder. Millî benliğ kurtarmak ve yükseltmek için ferdin maddî benliğinin kıymeti yoktur.

" " "

İşte evvelce bahsettiğimiz Avrupadaki dinî formalite ile entelleklüalist hareket ve bunlara reaksiyon olan natüralist cereyan, Almanya'da bu suretle telif edilmiş ve kuvvetli bir ahlakî ve millî idealizm halinde ortaya çıkmıştır. Ondokuzuncu asırda Alman idealizmi diye tanılan ve muasır millî şuuru takviye eden, millî vahdeti ve yükselişi temin eden cereyan budur.

Genç muallim namzetleri! Çocuklarımıza bu millî ruhu siz aşılıyacaksınız.

Bu sarsılmaz felsefî esaslara dayanan milliyet ülküsünü her şeyin üstünde tutmak ve Türk dehasını bütün kudretiyle yüksek şahsiyetinde temsil eden Büyük Gazi'nin size emanet ettiği bu çok güzel vatanı yükseltmek, umran ve medeniyette en ileri götürmek ve tarihî faikiyetini iade etmek, sizin en birinci vazifeniz ve en yüksek şerefinizdir. Bunu hiçbir an unutmayınız. Omuzlarınızın üstünde taşıdığınız bu münevver başlarınız ve manevî şahsiyetinizi yaratan temiz, yüksek vicdanlarınız, bu yükselişin en büyük zaman ve kefaletidir. Şayet bir gün, damarlarınızda acı, ekşi bir üsarenin dolaştığını duyar, bir ıztırap hissederseniz, vazifenizi ihmal etmekten mütevellit mukadderatın zımnî bir ihtarı, millî vicdanın gizli bir itabı karşısında olduğunuzu anlayınız; ve derhal yeyip içen, uyuyan maddî benliğinizi bırakıp, feragatle, imanle çalışan manevî benliğinize rücu ediniz. Yükseliniz, yükseltiniz . . . Bu, Türklüğün tarihî mukadderatıdır.

Meksika halk kıraatlerinden bir resim

BİR KÖY TERBİYESİ ÖRNEĞİ

NUSRET KEMAL

BİRKAÇ yıldanberi Türkiye'de tatbiki en iyi neticeler verecek bir örnek bulmak emeliyle muhtelif memlektlerdeki halk ve köy terbiyesi faaliyetlerini tetkik ediyorum. Hareket noktası olarak demokrasinin en eski ve en ileri yurdu olan Müttehidei Amerika'yı almıştım. Sonra, en ileri işçi ve köylü memleketi olmak iddiasını güden Soviyet İttihadı dikkatimi çekmişti. Halk terbiyesinin vatanı olan ve halk terbiyesi sayesinde halkını, dünyanın en münevver, en teşkilatlı, en hür, hattâ en mesut ziraatçisi haline getirmiş olan Danimarka'yı tetkik etmeden geçemezdim. Çok eski bir medeniyete malik olduğu halde bugünkü dünyadan asırlarca geri kalmış olan Çin'in son uyanmasında halk terbiyesine verilen ehemmiyet ve geri, uyuşuk, müteassıp Çin köylüsünün terbiyesi için sarfedilen himmetler, bulunan yollar gözüme çarptı. Fakat, Meksika, hiç aklıma gelmemişti. Son bir halk terbiyesi mecmuasının bibliyografya sütunlarında görerek getirttiğim bir kitap, yoksul bir memlekette halk kuvveti ve halkçılık inaniyle neler yapılabileceğini göstermek itibariyle çok dikkate değer. Bu kitabın verdiği heyecanla kitaplarım arasında Meksika'daki halk terbiyesine dair başka araştırmalar da yaptım. Meksika'daki bütün hareketi gayet ruhlu bir surette hulâsa eden bir makaleyi, mühim kısımlarını aynen, kısmen hulâsa olarak, bazen vuzuhlandırıcı ilavelerle Türkçeye çeviriyorum.

Makaleye geçmeden evel Meksika üzerinde biraz malûmat vermek ve bu memleketle Türkiye arasındaki hayret verici benzerliklere dikkati çekmek isterim. Bu benzerlik, bazan, o kadar tıpatıp ki, aşağıdaki makalenin birçok yerlerini Meksika yerine Türkiye koyarak okuyabilirsiniz. Meksika, cografya bakımından büyük bir kısmı su

ile çevrili, Şimalî Amerika kıtasının ucunu teşkil eden bir yarımadadır. Sahilden maada kısımları yüksek bir yayladır. Yaylanın yüksekliği, Türkiye ile arz derecesi itibariyle olan iklim farkını kısmen telafi etmektedir. İç Meksika yaylası, mümbit vadiler, yüksek yamaçlar ve çorak ovalardan mürekkeptir. Memleketin merkezi olan Meksiko şehri, 2200 metre yüksekliktedir, bu itibarla arz derecesi farkiyle irtifa farkı, birbirini telafi ederek Ankara'ya yakın bir iklim hususiyetleri meydana getirmektedir. Meksika'nın meskûn olmıyan dağlık ve çorak kısımları çıkarılacak olursa, nüfus kesafeti de belki bizimkine yaklaşır. Meksika'nın nüfusu 16,5 milyon kadar, yani bizimkinin hemen aynıdır; mesahası ise, 1,900,000 kilometre murabbaı, yeni bizimkinin ikibuçuk mislidir. Mamafi, nüfus kesafetinin az olmak meselelerinin bizimkilerden güç olduğunu göstermek itibariyle muvaffakiyetinin değerini arttıracak bir noktadır. Meksika'nın köy nüfusu, bizim 41 bin küsur köyümüze mukabil, 62 bin küsur köye dağılmıştır. Nüfusun büyük bir ekseriyeti bizde olduğu gibi köylerde yaşar. Köylerin nüfus mıkdarı, 100 den 4,000 e kadar değişir; bu hesaba göre, vasatî köy nüfusunun ikiyüzü geçmemesi, 4,000 lik köylerin pek az olması icabeder ki, bizde de vaziyet, buna yakındır. Köylerin bu kadar küçük ve dağnık olması, köyle şehir arasındaki büyük farkı doğurmaktadır.

Tarih ve kültür bakımından da Meksika, birçok noktalarda bize benzer veçheler göstermektedir. Meksika'nın bugünkü nüfusunun yüzde doksanını teşkil eden kırmızı derililer Maya ve Aztekler, onbinlerce yıl evel Asya'dan Amerika'ya geçmişler ve Amerika'da dünyanın en eski tanınmış medeniyetlerinden birini kurmuşturlar; bu medeniyetin Sumer medeniyetiyle zaman yakınlığı da dikkate değer. Bundan dört asır evel memleket, İspanyolların istilasına uğramış ve İspanyol kültürü ile dünyanın en müteassıp dini olan katoliklik, Aztek kültürünü pençesi altına almıştır. Memlekette dört asırlık bir ihmal ve tazyik idaresi hüküm sürmüştür. Ondokuzuncu asrın ortasından sonra İspanya'dan ayrılmakla başlıyan kargaşalıklar yirminci asrın başlarında şuurunu bulmuş ve ancak 1910 da bir millî inkılâp hareketi şeklini almış ve son on onbeş senedir ki, memleket diktatörlükten uzaklaşarak müstekar bir halk idaresine, memleketin asıl sahibinin köylü olduğunu kabul eden cümhuriyet rejimine doğru yürümeğe başlamıştır.

Meksika'da da bir dil ve tarih meselesi vardır. Kültür dili olarak kabul edilmiş olan İspanyolcanın bir halk terbiyesi ve bir millî birlik unsuru olarak bütün memlekete yayılmasına çalışılmaktadır. Diğer taraftan millî tarihin ve millî kültürün kaynaklarını bulmak için tetkikler ve hafriyat yapılmakta olduğu gibi, millî tarihin bir heyecan ve kudret kaynağı eski eserlerin de bugünkü sanatin ilhamı olmasına, dışarıdan medeniyet namına alınan şeylerin ve usullerin de millî kültüre uydurulmasına çalışılmaktadır.

Bütün bu hususiyetleri ve Türkiye'ye benzerlikleri aşağıdaki makalede Meksika'da senelerce oturmuş ve tetkikler yapmış bir iktısatçı ve muharririn hadiseler üzerindeki müşahedelerinden göreceksiniz. Bütün bu yazıda ve aşağıdaki makalede yapılan ilavelerde Amerika Hükûmetinin bir mütehassısına Meksika'da yaptırttığı bir tetkikin neticesi olarak neşredilmiş olan bir kitaptan da faydalanılmıştır. (*)

I

Meksika ihtilâlinin doğurduğu neticelerden hiçbiri terbiye sahasındaki inkişaftan daha büyük bir mana ifade edemez. Bu inkişaf, en hücra köylere kadar gidip, onlara köy mektebinin içinde taşıdığı bütün değerleri götürmeğe çalışır. Dağda ve derede, sıcak iklimde ve rüzgârların dövdüğü yüksek tepelerde, her yerde insan, ufak bir mektep görür. Bu mektep, fakir, az vesaitli olabilir; fakat, mektep vardır, çocuklar vardır, ve muallim vardır. Köy mektepleri 1931 de 7,000 tane idi ve bunlardaki muallim sayısı 8,000 i geçiyordu.

Meksika'dan bahsederken, bilhassa, dikkat çekilmesi icabeden bir nokta, modern olan şehirle geri olan köy arasındaki uçurumun bir yılda, hattâ bir nesilde kapatılamıyacak kadar derin olmasıdır. Eski Meksika ile yeni Meksika'yı birleştirmek için yapılan gayretlerin göze görünür âlemi, köy mektebidir; genc bu mekteptir ki, Meksika'da yeni milliyetçiliğin öncülüğünü yapmaktadır.

Terbiye inkişafı, inkılâbın öteki hareketlerinden şu itibarla ayrılmaktadır ki, bu inkişaf, inkılâp muvaffak olduktan ve epiy olgunlaştıktan sonra başlamıştır. Topraksız çifçinin toprak istemesi ve içtimaî adalet feryadı ihtilâli patlatan ana saikler arasında idi. İhtilâlin ilk zamanlarında tahsil istiyen yoktu. Ancak 1920 dedir ki, terbiyeye karşı esaslı bir alâka uyanmağa başlamış ve 1921 de Merkezî Terbiye Nezareti kurulmuştur. İhtilâlin kendi felsefesini ve içtimaî programını yapması için on sene lazım gelmişti. Bu on sene esnasında memleketin muhtelif kütleleri arasında bir halk şuuru uyanmış, dışarı dünyanın lehte ve aleyhte tesir ve alâkasından masun kalmış olan memlekette bir kendine inanma duygusu doğmuş ve kökleşmişti. Bundan daha mühimmi; bu on sene içinde vaktiyle kimsenin varlığından bile haberdar olmadığı kırmızı derili, kendini, inkılâbın en azimli, en vefalı hizmetkârı olarak ortaya koymuştu. Artık, kırmızı derilinin memleket işlerinde mühim bir rolü vardı. Dört asırlık bir ihmal ve tereddiden sonra tali dönmüştü. Bu kadar uzun zaman dünyadan habersiz yaşamış olan Meksika köyü uyanıyor

---

(*) Bu yazı için faydalanılan eserler:

a — Tercüme edilen makale:

The Living Sehool, Frank Tannerbaum, Journal of Adult Education, Vol. V, No. 1

b — Kitap:

The House of The People, K. M. Cook.

bir şehir medeniyetiyle karşılaşıyor ve kendi haklarını tanıtıyordu.

1920 de başlıyan terbiye hareketi, uyanan köyün resmen tanınması idi. Bu hareket, sun'î bir yapıcılık gayreti değildi; esasen olmuş bir inkılâba uymaktı. Yapılan halk ihtilâline terbiyenin de uymasında en büyük hizmet, Vasconcelos'undur. Meksika'nın bugünkü terbiye hareketi, hâlâ onun verdiği imanla yürümektedir. O, halk terbiyesinin, köy terbiyesinin bir peygamberi olmuş, zamanının terbiyecilerini bu yeni terbiye esasına inandırmıştı. Fakat, yalnız esasların değişmesi kâfi değildi. Memlekette bir millî vahdet yaratacak bir terbiye programına ihtiyaç vardı.

Terbiye, ilave etmeli, işlemeli, zenginleştirmelidir; fakat, mevcut hayat örneğinde ve kültürde bulunan değerli şeyleri oranın öz malı, öz yapısı olan şeyleri yok etmemelidir. Binaen aleyh, terbiye, hissî bir şey halini almaktadır: Öğretmekten ziyade, açan ve yol gösteren bir şey. Bundan başka terbiye yalnız çocuklarla uğraşan bir şey değil, daha ziyade büyükleri ele alan bir iş olmaktadır; çünkü, büyükler arasındadır ki, hayat örneği, kültür bulunur. Aynı zamanda mesele, cemaatin ruhunda yaşıyan değerlerin işlenmesi olduğuna göre, terbiyenin fertten ziyade cemiyetin hayrını maksat edinmesi icabeder.

Binaenaleyh, Meksika Maarif Nezaretinin programı meydana geldiği zaman, memleketin birbirinden ayrı ve kendi kendine yeter, herbiri kendi başına olmaktan hoşnut, inatçı ve dışarıya karşı itimasız binlerce köşesini şuurlu bir milet haline getirmek gibi muazzam bir hedefi ele almış bulunuyordu.

Bu fikirler ve ülküler programı oldukça şuurla, oldukça süratle meydana geldi ve mektep binaları yapmak, muallim bulmak, bir mektep teşkilatı kurmak işleri ciddiyetle ele alınmağa başlandı. Fakat, ülkü ile hakikat birbirinden çok uzaktı. Bütün Meksika'ya yayılan bir terbiye sistemi kurmak, dört asırdır ihmal edilmiş bir işi birkaç senede yapmak kolay değildir. Bu işin başarılması, bir nesilden uzun fedakârlığa, feragate, heyecana ve inana ihtiyaç gösterecektir.

II

Meksika'da terbiye inkişafı yolunu engelliyen güçlükler, hemen hemen yıldırıcı bir manzara gösterir. Memleket, tabiî arızalarla bölünmüştür. Birçok yerler arasında yol yoktur. Mevcut yollar bozuktur. Öyle mektepler vardır ki, en yakın merkeze katır sırtında haftalarca uzaktır. Memleketin muhtelif yerlerinde iklim şartları çok değişir. Senenin altı ayında yağmur yağan sıcak yerlerdeki mekteple çöldeki mektep ve dağların suğuk iklimindeki mektep arasında fark olması icabeder. Bu farklar mektep binasından ders aylarına kadar tesir eder. Fakat, fizikî şartlara intibak, kültür farklarına intibakın yanında oyuncak kalır. Kırk kadar kan ve dil ayrılığı ve derin kültür farkları, memleketi, birçok parçalara bölmüştür. Bir yerde muhtelit mekteplere inatla karşı konması; bir yer-

de çocukların erken evlendirilmesi; başka bir yerde yabancıya amansız bir düşmanlık; başka bir yerde hükûmetin, eskiden olduğu gibi fenalık yapacağı korkusu. Birçok yerlerde çocuklar ana babalariyle tarlada çalıştıkları için mektebe gönderilmezler; bazı yerlerde yamaçlara tünemiş evler birbirlerinden derelerle ayrılmıştır, bütün evlere yakın bir mektep yapmak imkânı olmadığı gibi, birbiriyle teması olmıyan halkta da bir mektep teşebbüsünü koruyacak birlik duygusu yoktur.

Bunlardan başka bir de dil meselesi vardır. Çocuklara kendi lehçeleriyle hitap edecek muallim bulmak güç olduğu gibi, müşterek bir dille tedrisat yapıldığı takdirde de muallimin nisbeten kısa bir zaman içinde çocuğun üzerinde bilaâhare köy muhitinin bozamıyacağı kadar kuvvetli bir tesir bırakması güçtür. Bütün köyde bu terbiye işine bütün ruhiyle iştirâk temin edilmedikçe, muallimin yalnız çocukları okutması, hemen hiçbir fayda vermez.

Bütün bunlara ilave olarak da Meksika Hükûmetinin fakirliği vardır. Uzun bir fena idare, birbirini takip eden karışıklıklar ve son ihtilâl, milletin kudretlerini tüketmiştir. Maarife, memleketin ihtiyaciyle ve eldeki programla mütenasip tahsisat vermek imkânı yoktur. Merkezî hükûmetin idarei hususiyelerden de bir şey beklemesine imkân yoktur. Çünkü, onlar daha kötü vaziyettedir. Vakıa, bu parasızlık başlangıçta bir engel olmuşsa da, sonra, bir lûtuf halini almıştır. Parasızlık, hem hükûmeti, hem cemaatları, önlerindeki büyük işi başarmak için imkânlar aramağa sevketmiştir. Muvaffikiyet sırrının bir kısmını zaruretin fışkırttığı fikri icatta aryabiliriz.

Bundan sonra hareket, küçük Meksika köylerinde sık sık karşılaştığı muvaffakiyetsizlikle, itimatsızlıkla mücadele etmeğe mecbur olmuş ve adım adım ilerlemiştir. Bugünkü büyük muvaffakiyetine rağmen, harekete hâlâ inanmıyan ve zorlukla iltihak eden köyler muallimleri uğraştırmaktadır. Fakat, bir kere de muallim, köy halkının itimadını kazandımı ve onlarla elbirliği yaptımı, göreceği yardım ve fedakârlığa hudut yoktur.

III

Köy terbiyesinde ilk iş, dışarıdan hiçbir yürütücü tesir görmiyen, deniz ortasında bir ada gibi, iptidaî bir muhite gidip yerleşmeğe ve orada çalışmağa kudretli ve istekli muallimler bulmaktır. Meksika'da, hareketin ilk günlerinde bu işi başarmak için müstesna kabiliyette muallimler bulmak lazım geliyordu. Şayet, inkılâbın yarattığı yeni şartlar olmasaydı, böyle adamların bile iş gömesine imkân olmazdı.

Bu hareketin kaynağını teşkil etmiş olan inkılâp, işin yapılması için lâzım olan unsurları da vermekte gecikmedi. İnkılâp, orta ve yüksek tahsil gençlerinde bir kaynama husule getirmişti. İnkılâp, onlara çalışma sahaları açmış ve onlara memlekette tamamiyle yeni olan hemcinslerine hizmet aşkını vermişti. Birçokları mü-

cadele esnasında inkılâp kuvetlerine iltihak etmişlerdi. Vasconcelos gibi rehberler, harbin acılıklarını tatmış olan bu gençleri topladılar ve köylüyü kurtarmak işinde seferber ettiler. Asekerden dönen talebeler, şimdi " misyoner „ ler oldular, aylık olarak üçbeş kuruş ve altlarında bir katırla mektep aşkını sunacak köyler aramak için kırlara döküldüler. Bu misyonerlerin gittikleri yerlerde toplanmalar ve inandırmalar yapıldı. Bir mektep binası yapmağı, mektebe ziraat için toprak vermeği ve her işinde çalışmağı taahhüt eden köylere devlet, bir muallim göndermeği kabul ediyordu. Misyoner, köyde bir nüfus yazımı yapıyor ve köy ihtiyarlarına mektep binasını temin edeceklerine, bir muallim istediklerine ve terbiye işinde muallimle elbirliği yapacaklarına dair bir mukavele imzalatıyor ve Maarif Nezaretine şu kadar çocuklu falanca köyün bir muallim istediğini bildiriyordu. Bu ilk adımdı.

Bu istekler üzerine, Maarif Nezareti köy mektepleri için muallim aramağa başladı. Burada da imdada yetişen inkılâp oldu. Mücadele yıllarında askerlik etmiş olanların çoğu, şimdi muallimlik ediyorlardı. Bunlar, muallim olarak yetiştirilmiş değillerdi; fakat, rehberlik ve şahsî teşebbüs hasletlerine, mücadele yıllarının doğurduğu seciyeye malik bulunuyor ve bir ülkü ile kaynıyorlardı. Köylere gelen kadın ve erkek muallimleri, misyonerler karşılıyordu. Misyonerler, sonra mıntakalarının müfettişi oldular.

Muallim, köye yerleşiyor ve müfettiş mıntakasının başka köylerine hareket ederek muallimi kendi kudretleriyle başbaşa bırakıyordu. Muallimin ilk işi bir mektep binası bulmaktı. Bazan muallim köy kilisesini kolayca bu işe tahsis ediyor ve bu halde mahallî vesaitle birkaç sıra yaparak beraberinde getirdiği biraz tebeşir ve biriki kitapla derhal işe başlıyordu. Maarif Nezareti, kitaplar basmağa başlamıştı, muallime yetiştiriyordu.

Eğer kilise yoksa, hapis odası, yahut bir ev, bu işe tahsis ediliyordu. Eğer hiçbir yer bulunamazsa, muallim derslere bir ağaç altında başlıyordu. Yalnız muallimin maaşı, bir de teftiş devlet tarafından temin ediliyordu, üstarafı köye aitti. Mektep, bir kere başladımı, binasını yavaş yavaş yapıyordu. Bunun için para, işçi ve zekâ lazımdı. Köyler umumiyetle fakirdi, dülger, duvarcı, demirci gibi sanatkârlar olmadığı gibi, âlet de yoktu. Bu şartlar altında bir bina yapmak epiy himmete bağlıydı. Bu şartlar altında binlerce mektep yapılmıştır. Bundan başka bu mektep binaları köy veya kasabanın ekseriyetle en iyi, en yeni, en modern ve hattâ en büyük binasıdır. Ve tam manasiyle köyün toplu himmetinin eseridir. Para temin için köy ekseriya bir tarla ayırmış ve bunu imece ile ekip biçerek hasılâtiyle mektebi yapmıştır. Bazan, herkesten haftada biriki kuruş toplanmış; bazan bir hayvan satılmış; bazan muallim tarafından tertip olunan bir eğlence, biraz para getirmiştir.

Yapı işinde ise, bütün köy çalışır.

İhtiyarlar küçük taşlar getirir; çocuklar su taşır; gençler, muallimin nezareti altında duvarları örerler. İşin çoğu tatil günlerinde yapılır, artan kısımda da bütün köy, sıra ile herkes haftada bir gün çalışır. Mektebin yapılması, bir yıl veya daha fazla sürebilir. Bina bittiği zaman, mektep büyük bir eğlenti ile açılır. Mühim olan nokta, mektebin manen olduğu kadar, maddeten de bütün köye ait olmasıdır Onun taşları ve harçları içinde, bütün bir köy halkının bir yıllık emeği, heyecanı ve büyük bir istikbale açılan ümidi vardır. Meksika'da köy mektebinin muhitini cemiyetleştirmedeki büyük muvaffakiyetinin sırrı bunda gizlidir.

Terbiye hareketinin bütün köylerde cemiyet ruhunu içine alması ve ona mecra olması, kurulan mekteplerin karakterini tayin etmekte âmil olmuştur. Mektep, tabiatiyle bütün maşerî faaliyetlerin merkezi olmakta ve bu faaliyetler tedricen mektebin programı ve bütün memleketin terbiye programı, terbiye felsefesi haline gelmektedir. Ülkü ve tatbik kaynaşarak programı vücude getirmiştir. Okumak, yazmak ve hesap, yerinde faydalı ve mühimdir; fakat, bundan daha mühim olan cihet, mekteplerin küçük Meksika köyünün hususî dehası ve ananesi olan içtimaî elbirliğine mecra açmış olmasıdır. Mekteplerin kapılarının üzerinde köy mekteplerinin müşterek adı olan " Casa del Pueblo „ — halkın evi — kelimeleri yazılıdır.

Mektep binası bittikten sonra, mektebin eşyası yapılır. Mektep bu surette tamamlandıktan sonra, ilaveler başlar: Bir çiçek bahçesi; bir sebze bahçesi; bir tarla — bu tarla, halk tarafından imece ile mektep menfaatine ekilir — ; bir kundura ve deri işleri atölyesi; bir marangozhane; bir dokuma tezgâhı ve köyün sair ihtiyaçlarını karşılıyacak tesisat; ufak bir kütüpane; ufak bir mahallî müze; bir oyun sahası; bir açık hava tiyatrosu; bir kümes ve tavuk; bir kovan; bir ahır ve inek; bir duş; bir dikiş makinesi; bir köy fırını.

Mektep, aynı zamanda her türlü maşerî faaliyetler için bir yer ve vesile teşkil eder. Açık hava tiyatrosunda halk toplanır; mektep büyükler için gece, kadınlar için öğleden sonra kurslar açar; tatil günlerinde kültür faaliyetleri tertip eder; köyler arasında spor müsabakaları ve mıntakavî panayırlar yapar; kuyu kazmak veya köye su getirmek için köylüyü toplar; köye yol yapılmasını, posta ve telgraf şubeleri açılmasını temin eder; umumî bir hamam yapar; çocuklar ve büyükler için kooperatifler, ve muallim - ana baba cemiyetleri kurar; hastalık mücadelesi yapar ve sağlık itiyatlarını yayar. Bunlar, köy mekteplerinin yaptıkları birçok işlerden ancak en göze çarpan birkaç tanesidir. Halk terbiyesi bakımından bu faaliyetlerin en mühimlerinden olan " açık hava tiyatrosu „ bütün memlekette süratle yayılmaktadır. 1931 de bu tiyatroların sayısı, 4,000 i geçmişti.

Devlet, bütün mekteplerin malî mesuliyetini üzerine alamadığı için mekteplerin, hiç olmazsa kısmen, ken-

dine yeter olmalarını terviç etmektedir. Bir köy ile hükûmet arasında yapılan aşağiki mukavele bu noktayı gösterir:

" Biz, Boxaxni köylüleri, Maarif Nezaretinin mümessili huzurunda aşağıdaki şartlara tevfikan köyümüzde bir mektep kurmağı ve idame etmeği taahhüt ederiz. Şöyleki:

1 — Herbirimiz, muallime, günde bir cent (bizi paramızla altmış para) vereceğiz; elliüç kişi olduğumuz cihetle muallime, günde elliüç cent vereceğiz; bu meblağ, mektep komisyonunun veznedarı tarafından toplanarak her ayın tam sonuncu günü muallime verilecektir.

2 — Sıra ile herbirimiz muallime fakir halimizin müsaade ettiği vasıfta yiyecek vermeği ve bunu, muallimin vazifesini güçleştirmiyecek şekilde vermeği vadederiz.

3 — Muallime oturması için bir yer vermeği taahhüt ederiz.

4 — Mektep yaşında olan bütün çocuklarımızı mektebe göndereceğimizi ve biz büyükler de işimiz müsaade ettikçe mektebe gideceğimizi vadederiz. „

Diğer taraftan devlet, de çocukları ve büyükleri okutacak ve köylüye mühim ahvalde yol gösterecek ehliyette bir muallim bulup göndermeği taahhüt etmektedir.

IV

Görülüyor ki, mektebin üzerine aldığı işleri yapabilmesinde, muallimin ehliyetinin büyük bir yeri vardır. Vakıt ve para kıtlığı lâyıkiyle muallim yetiştirmeği imkânsız kılmıştır. Devlet muallimleri mektebe göndermek imkânını bulamayınca, mektebi muallimlere göndermeği düşünmüştür. Muallimleri vazifeleri başında yetiştirmek için seyyar heyetler yapılmıştır. Her heyet yedi azadan terekküp eder: Bir hasta bakıcı, bir içtimaî rehber, bir musiki muallimi, bir beden terbiyesi muallimi, bir elişi ve sanat mütehassısı, bir ziraatçi, ve tecrübeli bir terbiyeci. Her heyet, merkezî bir köy veya kasabada bir ay için yerleşir ve civardaki köylerdeki muallimler buraya gelirler.

Bu bir ay zarfında muallimler birbirleriyle temas eder, tecrübelerini teati eder, tedris heyetinden mümkün olduğu kadar amelî ve nazarî bilgi edinirler. Bu suretle, aynı zamanda, gündelik işin onlardaki başarma heyecanını gidermemesi için lazım olan meslekte ve kudrette ilerleme ve açılma imkânını elde ederler. Bunun bir faydası da muallimlerin bilfiil içinde çalıştıkları muhitin malzeme, tecrübe ve tetkik sahasını teşkil etmesidir.

Mamafi, bu usul, birçok bakımlardan iyi olmakla beraber bir heyetin bir mıntakada tetkik yapması için bir ayın kifayetsiz bir müddet olması bakımından mahzurludur. Bu mahzuru gidermek için de 1926 da mıntaka muallim mektepleri kurulmağa başlanmıştır. Son zamanlarda bunlara oniki tane de ziraat mektebi ilave olunmuştur. Mıntakanın köy mekteplerinden seçilen istidatlı çocuklar bu mekteplerde köy muallimi olarak yetiştirilmektedir. Tecrübe göstermiştir ki, şehirde yetişen muallimler, köy şart-

larına uymakta güçlük çekmektedirler. Şehirli ile köylü arasındaki uçurum, çok derindir. Muallimleri köy çocukları içinden seçmenin bir faydası da köyün istidatlı gençlerine onları maneu ve maddeten tatmin edebilecek bir faaliyet sahası açması ve bu suretle onları şehire gitmek temayülünden korumasıdır.

Meksika'daki halk ve köy terbiyesi üzerinde söylenecek sözler bununla bitmiş değildir. Ülkü'nün gelecek sayılarında gerek Meksika'da, gerekse başka memleketlerde köy terbiyesi faliyetlerine dair yazılar yazmağa çalışacağım. Yukarıdaki yazının bize gösterdiği en mühim nokta, birçok felâketler geçirmiş, parasızlığın ve geriliğin bütün sıkıntıları içinde bulunan bir memleketin inkılâp ruhu, halk kuvveti, ve halkçılık inaniyle neler yapmak kudretinde olduğudur. Bu köy memleketi ile birçok noktalarda benzeşiyoruz; fakat, itiraf edelim ki, inkılâbın yarattığı " muharrik kuvvet „ bizde biraz azalmak tehlikesini göstermektedir. Büyük inkılâp mücadelemizin alevlediği bu sönmez ateşi, hadiselerin ve zamanın külleri altında harmı kaybetmeğe bırakmamak, köy misyonerliğini kendine iş edinecek ülkülü gençlere düşen en mükaddes memleket ve inkılâp borcudur.

Tıpkı Mksika'da olduğu gibi memleketimiz, uzun bir gerilikten ve onbeş senelik bir ihtilâl, mücadele ve inkılâp hayatından sonra olgunlaşmış, hadiseler üzerinde inkılâbının felsefesini yapmış ve cümhuriyetin ikinci on yılına yeni bir hızla ve bu hızın belkemiğini teşkil eden bir iktısadî programla girmekte bulunuyor Türkiye'de, herhangi bir halkçı programın temeli ve hedefi, Türkiye nüfusunun dörtte üçünden fazlasını teşkil eden köylülerin fikrî, ruhî, ve içtimaî inkişafını, istihsal ve istihlâk kabiliyet ve kudretlerinin artmasını ve bunların oturdukları köylerin geçmişin ve geleceğin Türk kültürüne ve medeniyetine yaraşır bir hal almasıdır. Ancak, başardığımız ve başarmakta olduğumuz inkılâpları Türk köylüsüne malettiğimiz ve Türk köylüsünü memlekette sahip olması lazım gelen rolü hakkiyle eline almış şuurlu bir demokrasi vatandaşı haline getirdiğimiz gündür ki bu memleketin istikbaline emniyetle bakabiliriz. Müttehidei Amerika gibi ilimde, sanayide ve ziraatte ve demokraside çok ileri bir memleketin uyandırıcı komşuluğu ile kendi mazisine ve kültür kuvvetine dayanarak modren bir halk millet yaratmak yolunda yürüyen Meksika, birçok işlerde bize örnek olabilir.

1 9 3 4

AYIN POLİTİKASI

ZEKİ MESUT

1933 ten 1934 e girdik. Yıl değişmeleri milletlerin hayatî bakımından büyük bir şey ifade etmezler. Bununla beraber, insanlar, aradıkları birçok istinat noktaları gibi yıldönümlerine de hususî bir ehemmiyet verirler. Kendilerinin icadı olan zaman ölçüsüne ümitlerini bağlarlar. Ve hiç olmazsa iktısadî bilançolariyle beraber, politika hesaplarının da bilançosunu yaparak, hem geçmişe hem de geleceğe daha umumî ve daha şümullü bir göz atarlar.

Bu itiyat sebebiyledir ki, son günlerin politika edebiyatını, bir taraftan 1933 yılının tarihçesi, diğer taraftan 1934 yılına ait tahminler beslemektedir. Siyasî hadiseler, anî ve sun'î bölümlerden pek o kadar müteessir olmazlar. Onun için 1934 senesinden de bir harika, bir mucize bekliyemeyiz. 1934 ü doğuran başta 1933 olmak üzere gelip geçmiş olan birçok yıllardır. Bir yılı, başı ve sonu bilinmiyen zaman içinde mücerret olarak mütalea edemeyiz. Bu sebepten 1934 yılı içinde de politika dünyasının işlerini tetkik ederken 1933 senesi ile beraber diğer yılların da mirasını daima gözönünde bulundurmamız lazım gelir. Bu miras, çok mühimdir, çok yüklüdür. Ve denebilir ki, 1934 bu yükü bir dereceye kadar hafifletebilirse, kendisini mesut yıllardan sayabilir.

Biz de, yakın hadiselere şöyle bir kuşbakışı ile bakarsak, 1933 senesinin yeni yıla devrettiği dertleri daha iyi takdir ederiz.

1918 senesindenberi sulhu tesis etmek için uğraşılıyor. Hakikî sulh nedir? Kendisiyle o kadar uğraşılan bu sulh mefhumu bile henüz milletler arasında lâyıkiyle anlaşılamamıştır. Geçen yıl içindeki beynelmille hadiseler, birçoklarını sulhun tabiî ve devamlı bir hal olduğu hakkında bile şüpheye düşürmürmüştür. Bir sulh hali tesis etmek demek, harbi ortadan kaldırmak demektir. Harp yapılmıyacak ise, tabiî olarak onun vasıtalarını, hazırlıklarını da bırakmak lazım gelir. Milletler iki yıldanberi bu iş ile meşgul oldukları halde henüz müsbet bir neticeye varamadılar. Silahları Bırakma Konferansı, büyük prensipler bakımından henüz, olduğu yerde sayıyor. Ve hattâ olduğu yerde saymak değil, sulh politikası itibariyle daha da geriye gidilmesini mucip olmuştur. 1933, halledemediği bu büyük ve esaslı muammayı 1934 e devretti.

Sulh hali, bütün milletlerce kabul edilmiş bir nizamın neticesi olabilir. Cemiyeti Akvam, 1918 sulhunun iyi kötü bir nizamını ifade eden bir müessese idi. Fakat, bu nizam, beynel-

milel hayatın tabiî seyrine ve tekâmülüne tamamiyle uygun düşmedi. Seneler geçtikçe aksaklıklar çoğaldı. Büyük mekanizma, ruhundaki malûliyetler dolayısiyle iyi işliyemedi. Kendisinin en ateşli tarafdarları bile, onun otoritesini, sanksiyonları hakkında sarih ve vazıh bir şekilde anlaşamadılar. Beynelmilel büyük hadiselerin, hepsi Cemiyeti Akvam dışında kolis müzakereleriyle halledimesi usulü daha muvafık ve pratik görüldü. Beynelmilel emniyet muammasının halledilememesi, birçok devletleri, harpten evelki muvazene siyasetine dönerek nisbî bir emniyet aramağa sevketti. Bu suretle Cemiyeti Akvam her sene daha kuvvetlenecek ve prestijini artıracak yerde zayıfladı.. En son, Almanya'nın da bu müesseseden çekilmesi, mevcut yarayı daha ziyade deşti. Ve artık, bu müessesenin şimdiki şeklinde devam edemiyeceği fikrini umumîleştirdi. Ve Cemiyeti Akvamın ıslahı meselesini politika dünyasının mühim bir muamması olarak ortaya attı. 1933, bu muammanın hallini de 1934 e bıraktı.

Gerek silahları bırakma, gerek Cemiyeti Akvamı düzeltme işi, her şeyden evel, Fransız - Alman münasebatına taalluk eden meselelerdendir. Ve denebilir ki, politika dünyasının çıban başı, Fransız - Alman münasebatının şeklindedir. Bu hüküm, yalnız son vaziyetten doğmuş değildir. Birkaç asırdanberi Avrupa ve netice itibariyle cihan siyasetinin seyrine ve tekâmül şekline bu iki büyük millet arasındaki münasebet hakim olmuştur. Versay sulhu, Fransız milletini memnun eden bir vaziyet yaratmıştı. Almanya'nın buna uzun müddet tahammül edemiyeceği belli idi. Hitler Almanya'sı, daha ziyade bu tahammülün artık sona ermek üzere olmasından doğmuştur. Almanya, Napolyon istilasından sonra olduğu gibi yeni bir milliyet ve ırk aşkı ile başını kaldırmış, yeni bir nizam, yeni bir sulh istiyor. Sulh stiyor.. Fakat, Hitler Almanya'sının istediği sulh, Fransız, Polonya, Belçika... vesaire sulhundan her halde çok farklıdır. Almanya, hukuk müsavatı istiyor. Fakat, bu müsavat mefhumunda birçok milletler ve bilhassa Fransızlar ile kolay kolay uyuşamıyor. Şimdi her iki taraf da çekingen ve şüpheli bir tavur ile temas halindedirler, konuşuyorlar... Diğer devletlerin bütün dikkat gözleri, bu konuşmalara dikilmiş, bekliyorlar. Silahları bırakma işi, Almanya ile Fransa'nın konuşmasından çıkacak neticeye bağlı. Cemiyeti akvamın ıslahı işi de öyle... Tarih, gene Alman ve Fransız milletlerinin kılıçları ile mi yazılacak?... Belki, 1934, bu hususta, endişe ve tereddüt içinde bekliyen milletlere, iyi kötü bazı işaretlerde bulunabilir.

* * *

1933, varisine yalnız borç bırakmamıştır. Onun 1934 e devrettiği şeyler arasında bir kısım insaniyetin huzur ve sükûnunu temin eden ve politika hesabının aktif tarafına geçirilmesi lâzımgelen hareketler de vardır. Dünyanın bazı mıntakalarında politika vaziyetinin çok gerginleşmiş olmasına mukabil, bazı mıntakalarında da bu vaziyet salah ve emniyet kazan-

mıştır. Muhtelif mıntakalardaki muhtelif vaziyetlerin birbiri üzerine karşılıklı tesirler yapacağına şüphe yoktur. Avrupa'n'n garbindeki gergin vaziyete rağmen, Cenup ve Şark Avrupa'sında sulh ve emniyet bakımından bariz bir salah husule gelmesi umumî vaziyetin büsbütün ümitsiz bir şekle düşmesine mani olmuştur.

Politika dünyasının bu işaret ettiğimiz müsbet hareketlerinden biri, mütecavizin tarifi hakkında bir taraftan Sovyet Rusya ile onun komşuları, diğer taraftan gene Sovyet Rusya ile Türkiye ve Küçük İtilaf Devletleri arasında aktedilmiş olan misaklardır. Bu misaklar, geçenlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da tasdik olunmuştur. Türkiye ile Rusyanın bu misakların tanzimi hususunda çok faal bir rol oynamaları, kendileri için büyük bir şeref vesilesi teşkil eder. Son zamanların sulh politikası, daha ziyade söze, temenniye dayanıyor, müsbet bir eser meydana koyamıyordu.

Mevzubahs misaklar, bu politika sahasında şimdiye kadar atılmış olan adımların en müsbeti, en feyizlisi ve en hakikî olanıdır. Harp ortadan kaldırılmak isteniyorsa, her şeyden evel, mütecavizi bulmak, ve ona mütecaviz muamelesini tatbik etmek lazımdır. Bu lüzumu, bütün milletler takdir ettiği halde şimdiye kadar onun tayini hususunda uzlaşamamışlar, birleşememişlerdir. Zorluk, tecavüzün tarifinden ziyade, millî siyasetin takyidi endişesinden doğuyor. Fakat, esasen harbi, millî siyaset âleti olarak kullanmamak taahhüdü alındıktan sonra bu endişeye mahal kalmamak lazım gelirken, bazı büyük devletler, her şeye rağmen gene hükümlerinde, hareketlerinde tamamiyle serbest kalmak arzusundadırlar. Dünyanın sulhu ve nizamı namına bu kadarcık bir kayde de tabi olmadıktan sonra müsbet bir iş görmenin imkânı yoktur. İşaret ettiğimiz misaklar ile tecavüzün tarifini beynelmilel hayat ve hukuk sahasında bir realite haline getiren milletlerin karşılıklı sulh ve emniyet bakımından ne kadar samimî bir düşünce ile ne kadar büyük ve hayırlı bir iş görmüş olduklarını takdir etmemek mümkün değildir.

1933 senesi, Balkanların sulh ve emniyeti itibariyle de müsbet ve feyizli faaliyetlere sahne olmuştur. Balkanlar, son senelere kadar, Avrupa'nın en tehlikeli, en hassas bir mıntakası sayılıyordu. Cihan harbini alevlendiren kıvılcım, buradan sıçramamışmıydi? Avrupa'nın büyük milletleri arasındaki ihtiraslı kavgalar burada daha müsait bir inkişaf zemini buluyor, ve Balkanlılar, bazan bilerek, bazan bilmiyerek, başkalarının emellerinei hırslarına âlet olmakta devam ediyordu. Türkiye'nin Balkanlarda faal bir rol oynamağa başladığı andan itibaren bu eski vaziyetin değiştiğini görüyoruz. Türk - Yunan dostluğu ile berraklaşmağa, başlıyan Balkan havası, gittikçe açılmış ve Balkan milletleri arasındaki karşılıklı dostlukların teessüsüne imkân hasıl olmuştur. Son zamanlarda Balkanlı devlet reisleriyle diğer devlet adamlarının karşılıklı ziyaretleri " *Balkanlar, Balkan-*

lılarındır „ formülünü hemen hemen bir emrivaki haline getirmiştir.

Vakıa, Balkan havasından bütün bulutlar tamamen sıyrılmış değildir. Bulgaristan ile Arnavutluğun Balkan politikasının bugünkü ve yarınki vazi yeti hakkında aldıkları ve alacakları tavur henüz katiyetle anlaşılmamıştır sulh formülü belli. Bulgaristan da sulh istiyor. Fakat, onun anladığı ve istediği sulh ile mesela Yugoslavyanın anladığı ve istediği sulh bir midir? Bu noktanın da Balkanların umumî sükûn ve huzuru bakımından iyice tavazzuh etmesi lâzımgelir. Bununla beraber, bugünkü Balkan vaziyeti, Avrupa'nın diğer bazı mıntakalarındaki vaziyetin aksine olarak dünkünden daha iyidir, daha emniyet vericidir. Politika vaziyetleri de uzun bir nazırlığın, uzun bir tekâmül devresinin az çok ıztıraplı bir doğum ameliyesinin neticeleridir.. 1933 yılı, Balkanları her halde ümitli bir vaziyete olarak 1934 yılına devretmiş bulunmaktadır.

İnsanlara ve milletlere taalluk eden bütün vaziyetlerin hiç şüphesiz, hem müsbet, hem menfi tarafları vardır. Akıllıca hareket şudur ki, menfi vaziyetlerden ve karşılaşılan zorluklardan ümit ve cesareti kaybetmiyerek, müsbet hedeflere doğru yılmadan, yorulmadan yürümektir. Dünyada bozulan şeyler olduğu kadar, düzelen şeyler de vardır. Ne ayrı ayrı insanları, ne de milletleri meçhul ve muzlim bir takım kuvvetlerin esiri telakki etmek ve tarihin seyrini hep menfi istikamette tefsir eylemek insanlık şiarına yakışmaz. İnsanların ve milletlerin içinde öyle büyük, öyle kudretli iradeler vardır ki, onlar, zaman zaman sendeliyen insaniyete kılavuzluk ederler, doğru yolu gösterirler. Yaratıcı ve kurtarıcı yeni fikirler ve umdeler ile şaşalıyan cemiyetlere taze ruh verirler. Türkiye'nin Büyük Şefi, Avrupa'nın şarkında ve cenubundaki sulh ve müsalemet hareketinin başâmili olmuştur. 1934 senesinde de, bütün zorluklara rağmen, nurlu dairenin genişliyeceğini ümit edebiliriz.

BAŞKA MEMLEKETLER

UZAK ŞARKIN GARBI TEHDİDİ

OSMAN ŞEREF

UZAK Şarkta henüz sonu kesilmiyen bir kasırga kopmuştu. Çin - Japon harbi. Bugün için bu uzak âlemde iki aynı renk kavmin çarpışması cihan mikyasında bir mesele halini almıştır. Çünkü bu meselede yalnız Şark'ın iki kavminin yer ve yerleşme kavgası değil; Uzak Şark dünyasının, cihan siyasî ve iktısadî hayatında, 20 inci asırda yarattığı tekâmül ve inkişafın ilk patlak verişi görülmektedir. Bu inkişaf başlıca iki cepheli olarak göze çarpmaktadır.

1 — Siyasî cephe

2 — Iktısadî cephe

Evvelâ Garp âlemine karşı yapılmakta olan inkılâbın zirvesinde Asyanın bulunduğuna şüphe yoktur. Çünkü Asya milletleri korkunç bir tazyik altındadırlar. Bu tazyik altındadır ki aynı sahalarda senelerdenberi çoğalmakta devam eden milletler ve genişlemek için yeni sahalar bulamamakta ve her genişlemek istediği istikamette karşısına bir Ingiltere, bir Fransa, bir Amerika çıkmaktadır. Şu darlık çerçevesini yırtan Japonya ilk hamlede Mançuri'ye saldırmak ve Çin'de iktısadî menfaatler koparmak suretile emellerini açığa vurdu. Fakat iş bununla da halledilmiş olamazdı. Zira Mançuri esasen haddinden fazla bir nüfusla yüklü bulunmaktadır.

Her ne kadar Japonya burada geniş mikyasta kapital merkezler tesis ederek iktısadî menfaatler ve siyasî haklar koparmış bulunuyorsa da 385 bin kilometre murabbalık dar bir sahada sıkışmaktan kendini kurtaramadı. Uzak Şark bu darlık içinde çırpınırken Asya'nın bir ileri çıkıntısından başka bir şey olmıyan Avrupada nüfus (1913) ten (1925) e kadar %1,5 bir tezayüt gösterdiği halde Şark âleminde bu nüfus yükselişi %4,5 tur. Bu artış yalnız Çin'de (1859) da Ingilizler tarafından dikte ettirilen "Pax britanica,, sulhile isyanlar ve harpler yatıştıktan sonra geçen 75 sene zarfında (50) milyonu bulmuştur. Bu çoğalış karşısındaki Asyanın vaziyeti Avrupanın mesut vaziyetine hiç de benzemez. Bir kere bu nüfus yükselişi aynı dar çerçeve içinde olmakta, saniyen Avrupa, artan yeni insanlarına yeni kıtalar ve yeni sahalar bulabilmekte idi. Halbuki Uzak Şark'ta bu hal böyle olamaz. Çünkü gerek Atlas ve gerekse Büyük Okyanos'la alâkadar Amerika'lar ve Avusturalya gibi —bugünkünden çok fazla nüfusu besliyebilecek — sahalar Avrupa ve Amerika'lılar tarafından alınan tedbirlerle gün geçtikçe kapatılmıştır. Bunlardan yalnız başına Avusturalya bugün 7,5 milyon kilometre murabbalık bir sahada 6,5 milyon insan barındırıyor ki bu saha tam 60 milyon nüfusu

kucağına alabilir. Keza Kanada 10 milyon yerine 100 milyon insanı yaşatabilir. Hususile bu yerlerdeki iklim şartları sarı ırk için gayet müsaittir. Düşünmelidir ki bugün yalnız başına Çin beşeriyetin dörtte birini kucaklamaktadır. Japonya'da da hal böyledir. Kilometre murabbaına 969 kişi bir insan kütlesi boğaz, boğaza nefes alamıyacak derecede sıkışırken Avrupa'nın kalabalık memleketlerinden Almanya'da kilometre murabbaına vasatî 185, Fransa'da 108 kişi isabet etmektedir .

Bu vaziyete göre Japon devlet adamlarından kont "Komura,, nın; "Japon milletini batmadan kurtarmak için 1940 a kadar yüz milyon insan barındıracak bir ülkeye ihtiyaç vardır.,, demesine hak vermek gerektir. Yakınlarda Asya'nın şimalişarkî köşesindeki cereyan eden mücadeleyi hatırlarsak, bunda derhal Mikado devletinin toprağa susamış küçük çifçi halkını görmekte gecikmeyiz. Fakat Japonya bu insanlar için yeri, yalnız Çinde mi bulabilecekti? Hayır!

Çünkü Japon reçperi, amelesi, çifçisi ve işçisi Çin'li ile rekabet edemez. Ve iklime de tahammülü yoktur. Öyle ise onun emeli, ilk hamlede Fransa ile Almanya memleketlerinin büyüklüğündeki bir yerde kendi bayrağı altında bir ham madde hazineleri kazanmak yolunu tutmaktı. Hakikaten Kora, Mançurya havalisi dünyanın birçok yerlerinden oldukça zengindir. Yalnız kömür hasılatı 2,711 milyon ton olarak takdir edilmektedir. İşte biz Japonyanın bu hareketini Çin'de ve Mançurya'da yeni sahalar bulmak emelile değil daha ziyade cenuba sarkmak için bir merhale olarak görmekteyiz. Yine bu hedefte Hollanda Hindistan'ı veya Filipin adaları mevzuubahs olmayıp göze çarpan Avusturalya'dır. Maryan ve Karolin adalarının mandaterliğini kabulde; cenuba inmek için gözetilen hedefin birer yarıyol istasyonunu kurmak demek değil midir? Keza Japonya'nın bu seneki deniz filo manevraları Avusturalya eşiğinde olmadı mı?

Çin'e gelince o da günden güne daralmaktadır. Tam 450 milyon insan, bu insanların genişlemiyen aynı dar sahada taşacağına şüphe edilebilir mi? Öyle ise 20 inci asırda da bir (Muhacereti akvam — Sarı ırk muhacereti) vukubulmakta olduğunu kabulden çekinilemez.

Bu muhaceret akını hakikaten bugün sessiz ve sadasız görülemez. Dalgalar halinde cereyan etmekte ve kuvvetini de kanaatkârlıktan, Çinlilerin iş kabiliyetinden almaktadır. Er veya geç bu sessiz akan Çin muhacereti ile gürültülü taşan Japon akını şarktan ilerileyerek garbi tazyik edecektir. Bugün için Çinliler hangi istikamette ilerliyorlar ?

Çinliler her tarafa ve her istikamete gidiyorlar. Onlar, nerede iktısadî ve içtimaî mukavemeti az görülürse sessizce oraya akın adiyorlar. Bundan dolayıdırki, Okyanos'a kıyıları bulunan kıtaların garp sahilleri onlar tarafından doldurulmuştur. 25 sene evel Mançoriye'de 3 milyon nüfusu varken bugün 30 milyonu geçmiştir. Bütün bunlar Çin'in Şantung, Şili, Şemsi gibi yerlerinden çıkarak

Mançurye'de bir yurt edinmiş köylülerdir.

Bugün bundan maada, Hollanda Hindistan'ında, Fransız Hindiçinîsinde, Siyam'da ince işler, para işleri, küçük ticaret, ithalat ve ihracat faaliyetleri Çinlilerin eline geçmiştir. 1900 den 1932 ye kadar 13 milyon Çinli şimale ve tam 9 milyon Çinli de cenup, civar memleketlere hicret etmiştir. 1925 te Siyam'ın 10 milyon nüfusundan 4 milyonunu Çinli teşkil etmekte idi. Keza, Singapur'da da 5 bin beyaz ve 100 bin yerliye mukabil 1928 de 400 bin Çinli bulunmaktadır. Gene 1928 de Filipin havalisinde 2 milyon Çinli bulunmakta ve bugün de akın akın gelmektedirler. Ve hattâ Amerika yakinindeki Kuba'da bile 1928 de nüfusun yüzde onunu Çinliler teşkil etmekte idiler.

Bu muhaceretlerin tabiî neticesi olarak; gelecek buhranın siklet merkezini " beyaz insanı olmıyan beyaz memleket „ Avusturalya'nın teşkil edeceğine şüphe edilemez. Binaenaleyh, İngiltere'nin hastalık arazı da ilk defa olarak Uzak Şarkta belirecektir. Fakat bu arazın vahamet kesbedebilmesi için de Gandi, Fikado ve Arahi gibi adamların daha uzun müddet çalışmaları lâzımdır. Netice itibariyle bu zikrettiğimiz uzak âlemin insan kütlesinin siyasî akışı, garbi her gün biraz daha korku içine düşürmektedir. Bu tehlikenin bir de iktısadî cephesi olduğunu söylemiştik.

Bu işin iktısadî tarafını ele alırsak; Uzak Şarkta harp devresinde, Avrupa'da ve Amerika'da görülmiyen fevkalâde bir inkişaf devresi geçiren Japonya, bugün vasi mikyasta artan mamûlatını Çin'in, Hindistan'ın, Avustralya'nın, hattâ son zamanlarda Mısır'ın, Cenup Afrika'sının, Amerika'nın pazarlarına sevke başladı. Daha ileri giderek diyebiliriz ki, bazı Japon eşyası, Avrupa'nın yerli mamûl eşyasının maliyet fiyatinden daha aşağı olarak Avrupa pazarlarına arz ediliyor ve rağbet buluyor.

Cihan pazarlarına yapılan bu çılgınca tazyik, şüphesiz sebepsiz değildir. Çünkü bundan böyle artık Japonya, nüfusu ihracı yerine sanayi eşyası ihracı yolunu hedef edinmiştir. Hakikaten sanayie verdiği ehemmiyetle mütenasip olarak ihracatı da artmakta ve şayanı hayret bir vüsat kesbetmektedir. Bunlardan maada Japonya, kadın ve çocukların gece mesaileri hakkındaki beynelmilel itilâfı da tasvip etmiyerek esasen işçi ücretleri ucuz olan memleketinde iş hacmını artırmakta devem etmektedir.

Bu suretle sanayi işçisinin vasatî olarak haftada 60 saatlik bir zamanı fabrikada geçmektedir. İşte bu iş hacmiyle artan mamûlatına bir taraftan yeni pazarlar araştıran Japonya, diğer cihetten harple edindiği imtiyazların yardımiyle Çin kıyılarında Japon sanayii nesciyesinin üçte birini veren muazzam bir pamuk sanayi hayatı kurmuştur. Keza, Afrika pazarlarında da Japon eşyasının çoğaldığı görülür. Bu pazarlarda Japon mamûl eşyaları hayale sığmıyacak derecede ucuz fiyatle satılmaktadır. Meselâ, bir bisiklet 10 mark, bizim

para ile aşağı yukarı 5 liradır. Japonlar daha ileri giderek bazı Avrupa mamûl eşya markalarını taklit suretiyle eşyalarına rağbet kazandırmaktadırlar. Bu suretle Mısır Sudan'ında İngiliz mensucatının yüzde on satışına mukabil, Japon mensucatı, yüzde 90 rağbet görmektedir. Bunlardan maada sarı ırk ticaretinin garbe olan tazyikinin bariz bir misali de cihan elektrik ampul pazarlarında görülür. Bu pazarda da Japonya Avrupa ve Amerika mamûlatını; aşağı fiyatle arz suretiyle darbelemektedir.

Eskiden Felemenk Hindistan'ına, Asya'nın diğer kısımlarına ehemmiyetli mıkdarda ampul satan Almanya bugün bu pazarlardan Japon rekabeti karşısında elini çekmektedir.

Keza, Cenup Amerikası Birleşik Devletlerin rekabetinden kurtulduğu gibi bizzat Birleşik Devletler de Japonya'dan senevî 60 milyon parça ampul çekmektedir.

Bu rekabet; ipek mensucatı, oyuncak eşyası, demir gibi mamûl eşyayı ticariye sahasında da göze ilişmektedir. Buna karşı Ottawa Konferansiyle İngiltere, domyonlarında dahi Japon eşyasına yüksek gümrük vazetmekle yeni setler ihdasına çalıştı. Fakat ne de olsa bugünkü Japonya, bu iktısadî inkişafına, memleketinin vaziyeti, halkinin kanaatkârlığı ve çalışkanlığı ile daha ziyade vüsat verecek ve Avrupa'nın Amerika'nın mukabil tedbirlerini çürütmeğe çalışacaktır.

Hulâsaten diyebiliriz ki; şarkın garbi tehdidi, gün geçtikçe şiddet kesbetmektedir. Sarı ırk âlemi, Avrupa'nın ve Amerika'nın gözönünden ayıramıyacağı büyük terakkiler yaratarak cihanın siyasî ve iktısadî işlerine Uzak Şarktan buhran işaretleri göndermektedir.

T A R İ H

İBNİ SÜREYC

RUŞEN FERİT

" KİTABÜLEGANİ „ nin (2) en son basmasının birinci cildinde (Kahire 1927) " Ebülfereci Isfahanî „ nin İbni Süreyc hakkında naklettiği rivayetler aşağı yukarı 60 — 70 sayıfaya yakın bir yer tutmaktadır. Muhtelif kimselerden naklolunan bu rivayetlerin bir kısmı İbni Süreyc'in hususiyetine, mühim bir kısmı da musiki hayatına taalluk etmektedir.

İbni Süreyc'in ismi, " Ubeydibni Süreyc „ künyesi " Ebu Yahya „ dır. Bazı Egani nüshalarında ismi " Ubeydullah „ , " Abdullah „ fakat nüshaların çoğunda " Ubeyd „ suretindedir.

Rivayete göre, İbni Süreyc, Hazret Ömer'in halifeliği zamanında (13 — 24) Mekke'de doğmuş, Abdülmelik'in oğlu Yezit zamanını (101 — 106) idrâk etmiş ve " Hişam „ zamanında (106 — 125) gene Mekke'de cüzam illetinden ölmüştür. Kabri Mekke civarında " Nahle „ civarında " İbni Âmir „ bostanına yakın bir yerdedir. Diğer bir rivayete göre de, İbni Süreyc'in, Abdülmelik'in oğlu Süleyman zamanında (96 — 99), yahut " Velid „ in hilafetinin (86 — 96) son senelerinden birinde aynı illetten öldüğü bildirilmektedir. Kabri Mekke'de, " Desm „ denilen yerdedir. Halbuki, " İbni Süreyc „ in Süleyman'dan sonra halife olan " Abdülaziz oğlu Ömer „ ve " Abdülmelik oğlu Yezit „ zamanlarını da yaşadığı ve her ikisinin de iltifat ve takdirlerini kazandığı, gene Egani sayıfalarında bildirilmektedir. Binaenaleyh, bu rivayetlerle, ölümü hakkındaki ikinci rivayet arasında tenakus vardır.

İbni Sürec, köle idi. Kendisinin kölesi olduğu rivayet edilen birçok Arap aileleri zikredilmektedir ki, bunlardan hangisinin Süreyc'in asıl efendsi olduğunu tayin etmek hayli meseledir.

İbni Süreyc'in babası *Türk'tür.* (3) Annesi de " Muttalip „ ailesinin cariyesi idi. Adı, " Raika „ , fakat bir rivayete göre " Raika „ teyzesinin adı, annesininki " Hint „ idi. Esasen Araplar kendi aralarından köle ve cariye almadıkları için " Ebu Yahya „ ailesinin Arab'ın gayrı olduğu

(1) Bu yazının meydana gelmesinde kıymetli yardım ve irşatlarına borçlu olduğum muhterem müderris Şerafettin Beyfendiye teşekkürlerimi tekrar ederim.

(2) Ebülferece Ali bin Hüseyini Isfahanî'nin şiir ve musikiye dair elli senede vücude getirmiş olduğu büyük bir eserdir. Arapçada bundan daha büyük ve mühim bir eser yazılmamıştır. (Keşfüzzunun'dan)

(3) Kâne ebuhu Türkiye.

anlaşılmakta, ve Süreyc'in yalnız çenesini örten seyrek sakalı ırkımızın bariz vasıflarından birini hatırlatmaktadır.

İbni Süreyc, kırmızı yüzlü, gözleri şaşı ve akardı. Diğer bir rivayette bu şaşılık, tatlı bir şehlalık olarak tekrar ediliyor. İbni Süreyc, yaşlandıkça başındaki saçları döküldüğü için takma saç takardı, ve bu, Süreyc'e pek yakışır ve kendisini güzel gösterirdi.

İbni Süreyc'e isim ve künyesinden başka makamı istihzada " vechülbab „ diye de bir lakap takmışlardı; fakat Süreyc, her halde kızılacak bir şey olan bu lakaba kızmaz ve aldırmazdı.

İbni Süreyc'in musiki hayatının ilk basamağı, Araplar arasında hâlâ var olan, nevhagerlik (ölüye ağlamak) ile başlar. Süreyc, bu vadide çok büyük muvaffakiyet kazanmış ve kendi ibda eseri olan nevhalarilye Mekke'nin, Medine'nin, Taif'in bütün nevhagerlerine tefevvuk etmişti. Fakat, sonradan şakirdi Abdülmelik'in bir nevhasının halk arasında kendisininkilere tercihini öğrenince bir daha nevhagerliğe tövbe etmiş ve taganni ile meşgul olmağa başlamıştır.

İbni Süreyc'in musiki hocası " İbni Miscah „ tır. Taganniyi bu adamdan öğrenmiştir.

İbni Süreyc'in tagannideki muvaffakiyet ve şöhreti efendizadelerinden birinin sünnet düğününde başlar. İbni Süreyc'in sesi harikulâde güzeldi. Musikiden anlıyan, ve musikişinaslara verdiği kıymet herkes tarafından kabul ve tasdik edilen " Hişamibni Müreyye „ Allahın, Davut peygamberden sonra, İbni Süreyc'ten daha güzel sesli bir insan yaratmadığını söylüyor. " Yunusibni Muhammedülkâtib „ e, Arap musikisinin dört mühim rüknü olan " İbni Süreyc „ , " İbni Muhriz „ , " Gariz „ ve " Mabed „ ten hangisinin daha güzel taganni ettiğini sordukları zaman, şu cevabı vermiştir: " İbni Süreyc, sanki bütün kalplerden yaratılmıştır. Çünkü o, tagannisiyle, bütün kalplere hitap eder. „ " İbrahimi Musulî „ de İbni Süreyc'in tagannisi hakkında aynı sözü tekrar etmiştir. Bir adam da babasına, muganniler içinde en çok beğenip, takdir ettiği hangisi olduğunu soruyor. Babası da, şu cevabı veriyor: " Ben, tagannide hangisinin daha mahir olduğunu takdirden âcizim. Yalnız, bildiğim şudur ki, İbni Süreyc, meclise gelince diğerleri susarlardı. „

İbni Süreyc, taganni ederken şaşılığı görünmesin diye, yüzünü bir peçe ile örter ve ayakta taganni ederdi. Elinde salladığı bir kamışle kendi kendini dirije ederdi.

İbni Süreyc, tagannıden başka İrankârî ut da çalardı. " Zübeyr „ in oğlu Abdullah, Kâbeyi yaptırmak için İran'dan bir takım sanatkârlar getirtmişti. Bu sanatkârların beraberlerinde getirdikleri " tar „ Mekke ahalisinin pek hoşuna gitmişti. İbni Süreyc halkın bu alâka ve memnunyetini görünce, Arap lahinlerini bu âlet üzerinde, *ilk olarak* pek büyük bir meharetle çalmak şerefini kazanmıştır.

İbni Süreyc, musikinin icra kısmında olduğu kadar, bestekârlıkta da her şeyin ve herkesin fevkine yükselmiştir. Hattâ, Kureyş'e mensup

bir kimseye neşe ve zevk vermek mümkün olamazsa, şair " Ebi Rebia „ nın — ki İbni Süreyc'in en samimî dostlarından idi — bir güftesi üzerine İbni Süreyc'in bir bestesini okumak kâfidir „ sözü darbımesel haline gelmişti.

İbni Süreyc'in taganni ve bestekârlıktaki muvaffakiyet ve şöhreti, büyükten küçüğe kadar, herkesi teshir etmişti. Emevî Hükümdarlarından Abdülmelik'in oğlu Yezit, İbni Süreyc'in sesini duyduğu vakit, arkasından esvabını, parmağından yüzüğünü çıkarıp kendisine vermiştir.

Meşhur fıkıh âlimlerinden " Ebi Rebah „ , İbni Süreyc'i, besteleriyle halk arasına fitne salmakla ittiham etmişti. Buna karşı Süreyc, sadece kendi eserlerinden birini okumakla mukabele etmiştir. Bundan fevkalâde vecdüheyecana kapılan " Ebi Rebah „ , bir daha Süreyc'e tariz etmediği gibi, Süreyc'in daha ziyade tesir ve nüfuzu altında kalmamak için bir daha da karşı karşıya gelmemiştir.

Arap şairlerinden " Cerîr „ de tâ Medine'den Mekke'ye, İbni Süreyc'i dinlemeğe gelmiş ve kendisini pek ziyade takdir ve metetmiştir.

Hulâsa, İbni Süreyc'in bu dehası önünde hükümdar, âlim, şair, kim olursa olsun, herkes baş eğmiş, onun huzurunda en kuvvetli rakipleri bile aciz ve noksanlarını itiraf etmişlerdir.

İbni Süreyc'in edebî bilgisi de musikideki kudretiyle beraberdi. Emevîlerden Abdülmelk'in oğlu Velit, kendisini Mekke'den Şam'a bilhassa getirtmiş, huzurunda gösterdiği edebî ve bediî kudretine karşı takdirlerini, İbni Süreyc'e verdiği hilatler ve altınlarla göstermiştir. İbni Süreyc, gayet rint ve kalendermeşrep bir adamdı. Daima halkın arzusuna göre taganni eder, bulunduğu her meclisin şartlarına son derece riayet ederdi.

İbni Süreyc, yaşadığı uzun bir ömrün şöhret ve muvaffakiyetini tarihin sayıfalarına bırakırken, aralarında yaşadığı insanlara da kendi gibi tagannide mahir bir kız evlat hediye etmişti.

ABDÜLHAK HÂMİDİN ÇOCUKLUK ZAMANI

ABDÜLHAK ŞİNASİ

ŞUBATIN beşi, edebiyatımız için en tâlîli bir günün yıldönümüdür. Zira, bundan 82 sene evel, 1852 senesi Şubatının beşinci günü, Bebek'te, Abdülhak Hâmit dünyaya gelmişti.

Onun 13 Rebiülevel veya 13 Rebiülahir 1268 de, Perşembe günü doğmuş olduğunu ailesi efradından biri bir yere kaydetmiş. Biz de doğru olması pek muhtemel olan bu arabî tarihin Ahmet Muhtar Paşanın kitabında (1) karşılığını aradık ve 5 Şubat 1852 olduğunu gördük. Demek ki, 5 Şubat 1934 te büyük şair 82 inci yaşını dolduruyor ve 82 inci yıldönümünü idrâk ediyor.

Arabî senelerle hesap edilince 73 yaşındaki bir adam 75 yaşında sayılıyor. İşte bundandır ki, kendisi daha 73 yaşında olduğu gün 75 inci yıldönümü kutlulanmıştı. Ve bu da, o zamandanberi matbuatta şairin yaşı hakkında karışık ve yanlış bazı şeyler yazılmasına sebep oldu.

Mazi, bize hiçbir zaman zannolunduğu kadar uzak değil, ve eski zaman hiçbir vakıt sanıldığı kadar eski değildir. Bize temasları olan bazı adamlar ve şeylerle bazan bizden en uzak zannettiğimiz, pek eski bir zamanda geçmiş sandığımız insanlara ve şeylere yakınlığımızı ve yaklaştığımızı duyarız.

Gene böyle hatırası daha soğumamış tarihî bir vaka da bize bir milletin hafızasında 80 senelik bir zamanın ne kadar az bir yer tuttuğunu düşündürür ve gösterir.

1823 te doğan Sultan Mecit, Abdülhak Hâmit'ten ancak 29 yaş daha büyüktü.

1852 senesi Constantinople muharriri Théophile Gautier'nin İstanbul'a seyahat ettiği senedir.

O sene doğan küçücük Abdülhak Hâmit Efendi, bir ulemâ ailesi içinde yetiştiğinden daha çocukken başına sarık sarılmıştı. Kaç göçün en koyu zamanlarını gördü. Vükelâ ve rical konakları ve yalıları harem dairelerini dolduran hanımlar, halayıklar ve misafirler ve selâmlık dairelerini dolduran efendiler, köleler ve misafirlrle her çeşit ve her renk adamlar ve kadınların toplanıp kurdukları miniminî birer Osmanlı İmparatorluğuna benzerdi. Bebek'te, Hekim başı yalısı denilen kocaman yalı, Abdülhak Hâmidin büyük babası Hekim başı Abdülhak Mollaya ait olmadan evel onun büyük kardeşi Hekim başı Mustafa Behçet Efendinindi ve daha sonraları Cevdet Paşanın ve nihayet mabeyinci Faik Beyin olmuştu. Ben çocukken bu yalıyı tanımıştım. Aşağı katı biraz alçak tavanlı ve çok pençereli olmasına rağmen biraz loştu. Çok gün geçirmiş ve içine tarih sinmiş bir yalıydı. İçinde Abdülhak Hâmidin

(1) Takvimessinin, eseri Gazi Ahmet Muhtar Paşa, (Senei maliye mebdei olan 1256 iptidasındanberi.)

doğmuş olduğu kısmını kurtarıp muhafaza etmeli değilmiydik? Burada yaptırılacak bir ev, büyük şair için ne muvafık bir mesken olurdu!

Büyük sanatkârların çocukluk zamanlarını tetkik, her vakıt cazibelidir. Ailenin en küçük maceraları, hayata atılan bebeğin ilk adımları, manevî hayata doğan çocuğun ilk hamleleri bütün bu hadiseler, yüksek bir başa taalluk ettimi, derhal bir ehemmiyet alır ve bir asalet kazanır. Şafağın bu ilk aydınlıkları âtideki günün ve akşamın bütün saatlerini ve birçok hususiyetlerini ince ziyasiyle aydınlatmış olur.

Ne kadar yazık ki, Abdülhak Hâmidin çocukluğuna dair elimizde hiçbir vesika ve me'haz yoktur. Bu zamana ait bilgilerimiz, ancak kendisinin biriki gazetede tefrika edilmiş ve teessüf olunur ki, kitap halinde basılmamış (Hatırat) ında yazdıkları, kendisinin yazmış olduğu ve (Mektuplarım) ciltlerinde basılmış biriki mektubu, sonra, ancak gene kendisinin zaman zaman ötekine berikine anlatmış olduğu bazı hikâye ve hatıraardan ibarettir.

Abdülhak Hâmit, en eski hatıra olarak, Kırım muharebesine iştirâk eden ecnebi gemilerinin Boğaz'dan geçip gittiklerini görmüş olduğunu naklediyor. Ailesinin bu hadiseye vermis olacakları ehemmiyet, çocuğun nazarı dikkatini açmış ve onu hafızasına hâkketmiş olacak ki, Kırım'dan dönüp bir müddet İstanbul'da kalan Fransız ve İngiliz askerlerini hatırlıyor. Fransız askerleri, bir " harem „ in içini görmek için biri ötekinin omuzlarına binip yalının kafeslerinden içeri bakmışlar. Onları gören arap halayık korkmuş. Bağırarak dışarı kaçmış. Onun bu korkusunu ve bağırışını da hatırlıyor.

Abdülhak Hâmit, beş yaşında Bebek'teki mektebe gitmeğe başlıyor. Evde, ağabeysiyle birlikte hususî dersler alıyor. Sonra, midilliye binerek, Rumelihisarı Mektebine devam ediyor. Bu mekteplerden hiç memnun olmıyor. Robert Kolece devam etmeğe başlıyor. O devirde nadir bulunacak kadar münevver ailesinin kendisine o zaman için en iyi, en geniş bir terbiyeyi vermek istediklerini anlıyoruz. Onu, hem şark, hem garp irfaniyle teçhiz etmek istiyorlar.

Henüz on yaşında iken, ağabeysi ve hocaları Tahsin Efendiyle birlikte Paris'e gidiyor. Denizde dehşetli bir fırtınaya tutuluyorlar. Abdülhak Hâmit, İstanbul'da bıraktığı ailesinin sevgili efradını düşünüyor. (Hatırat) ında diyor ki:

" Gözlerimden yaş gelmiyor; fakat, düşüncem ağlıyordu. Ve galiba, kendim farkına varmıyarak şairliğe hazırlanıyordum. „

Giderken Roma'ya uğrıyarak, orada bir ay kalıyorlar. Abdülhak Hâmit, Roma'yı pek beğeniyor. Pariste birbuçuk sene kadar oturarak ilk önce bir mektebe gece yatısına giriyor. Bundan hiç hazzetmiyor. Sonra, nehari oluyor. Nihayet, dönerken Viyana'ya da uğrıyarak, İstanbul'a getiriliyor. Gene (Hatırat) ında diyor ki:

" Biriki sene zarfında artık büyük adam olmuştum. Büyük pembe yalı,

muazzam divanhaneleri, salonlar, odalar, bahçedeki setler, havuzlar hep küçülmüş, valideynimden başlıyarak evde kim varsa boyları kısalmış, dadımın vesair cariyelerin yüzleri buruşmuş görünüyordu. „

Ve tekrar Robert Kolece devama başlıyor.

Fakat Abdülhak Hâmide asıl tesir icra etmiş olan bu mektepler değil, ona hususî ders vermiş olan hocalar ve bunlar içinde bilhassa hoca Tahsin Efendiyle Bahaettin Efendi olması pek muhtemeldir.

Hoca Tahsin Efendi, şüphesiz ki, son derece dikkate şayan biriydi. Bir fen adamı ve bir feylesof, ilmi nücum ile ve edebiyatla meşgul, devrinin çok ilerisinde bir adam. Bizde ilk önce " Psiholoji „ unvanlı bir ruhiyat kitabı neşreden, odur. Fransızca bazı kelimelerin mukabillerini öğretmek için yazılmış hoş bir manzumesi vardır:

" Allah: Dieu; gökler: cieuü „ ilâ...

Bazan da, aruz vezninde Fransızca manzumeler yazarmış:

" *Il veut faire des poèmes, comme les poètes,*
Est-il ivre ou a-t-il perdu la tête?,,

Abdülhak Hâmidin ona dair yazdığı mersiye pek güzeldir. Şair, ondan bahsile:

" *En yakın akrabası seyyarat!* „

diyor.

Hoca Bahaettin Efendi hakkında yazmış olduğu manzume de hemen o kadar güzeldir:

" *Benim hacem, Bahaüddin Efendi*
Hem ehli dildi, hem ehli fendi... „

Son derece meraka ve dikkate şayan bir hadise, Abdülhak Hâmidin çocukken, kaç yaşında olduğunu bilemiyorum, başında duyduğu pek şiddetli ağrılar üzerine sol kaşına felç gelmiş olmasıdır. Şimdi bile bu kaş, öteki gibi yerinden oynayıp kalkmıyor. Acaba, bu hastalığın aslı ve izahı nedir?

Abdülhak Hâmit, 13 yaşında Babıâlî tercüme odasına devama başlıyor. Lâkin, burası da bilhassa tercüme öğretilen bir nevi mektep gibi bir yerdi.

Babası Hayrullah Efendi, Tahran'a Sefir tayin olununca, 14 yaşında, onunla birlikte Tahran'a gidiyor. İlk okuduğunu hatırladığı şiir de, İran'a giderken kendisine babasının ezberlettiği büyük babasının bir manzumesidir ki, Abdülhak Hâmit, bunun son beytini hâlâ hatırlıyor:

" *Utanır mümin olan, lânet eder Abdülhak;*
Leanullahü Yeziden ve alâ âli Yezit. „

Babasının ona İran'a giderken bu manzumeyi ezberletmekteki maksadı, şüphesiz ki, siyasîydi.

Tabiatin en ince hususiyetlerine kadar itina ile hazırladığı yüksek bir şahsiyetin hayatını bazan tali de en ince teferrüatına kadar itina ile işler ve süsler. Abdülhak Hâmidi, Hekim başı ailesi gibi müstesna bir aileden yetiştiren tabiate tali de yardım ediyordu: Şarkla garp arası İstanbul'da dünyaya gelen ve o zamanlar bir nevi mektep veya edebî mahfel, birer felsefe ve kültür ocağı olan bu yalılar, bu konaklarda büyüyen bu çocuğa, Tahsin Efendi ve Bahaettin Efendi

gibi hocalardan sonra hem garp, hem şark kapılarını açıyor, bu iki iklim, ona Paris'le Thran gibi birer payitahtının hayatını nasip ediyordu. Şair, böylece şiirinin iki ufku olacak şark ve garbi, henüz daha en hisli ve nazlı senelerini yaşarken gözleriyle görmüş ve ruhiyle kucaklamış oldu. Abdülhak Hâmit, dahî bir şair olmasa, bütün bunlar tesirsiz kalabilirdi. Fakat, Abdülhak Hâmidin ruhundaki dehanın inkişafına belki bütün bunlarda yardım eden şeyler olmuştur.

Abdülhak Hâmit, hocası Bahaettin Efendiyle birlikte Tahran'a gittiği zaman, büyük Acem şairi Kaani öleli ancak dörtbeş sene olmuştu. Hatırası daha canlı ve sıcaktı. Bir gün, bilmem kimlere kızarak, sokağa çırçıplak fırlayıp bir müddet koşmuş olduğunu hikâye ederlermiş.

Abdülhak Hâmidin Tahran'dan ailseine yazdığı, ve " Mektuplarım „ eserinde neşrolunmuş bir mektup, yaşından umulmıyacak kadar olgun ve güzeldir. Fakat, bu mektupta hocalarının tesir ve yardım hisselerinin derecesi bilinemez.

Abdülhak Hâmit, Fransızcadan sonra orada Farisî öğreniyor. Gerçi şimdi konuşulacak kadar farisî bilirse de farisî şiir yazmağa hiç heves etmemiştir. Ancak, aynı zamanda arabî dersleri de alır ve bu derslerde ken disine Fuzulî ve Sadî'nin arapça şiirleri okutulurmuş. O da bu manzumeleri taklit hevesiyle ilk önce arapça şiirler yazmağa özenmiş. Bu zamanlarda henüz onaltı yaşında kadarmış.

Kendi henüz onaltı yaşında iken babası Tahran'da ölünce bu acıyı duya duya ve kendi anlattığına göre, ağlıya ağlıya memlekete, ailesinin yanına dönüyor.

Denilebilir ki, Abdülhak Hâmidin çocukluk devresi, bu acı ile kapanmıştır.

Şimdi, bilmiyorum ki, " Hatırat „ ında mı okumuştum, yoksa bunu kendisi mi hikâye etmişti? Abdülhak Hâmit, Tahran'daki âdet veçhile, oturdukları evin damına çıkarmış ve tâ uzaktaki bir damın üstünde daima bir kadın hayalini görür gibi olurmuş. Ve kendi kendine onun bir sultan olduğuna kanaat edinmiş. Bu kadının pek güzel olduğunu tahayyül eder ve kendinin ona âşık olduğunu hissedermiş. Uzaktan daima bu muhayyel sultana, bu muhayyel sevgiliye aşkını ilan eder ve ona hitaben yazmağı arzu ettiği şiirlerini, içinden, gûya uzun uzun inşat edermiş. " İşte çocukluğumun ilk aşkı yüksekte bir dam üstünde ve mesafeler arasında geçen bu muhayyel aşktır. „ diyor.

Bütün sevgilililerimiz böyle uzaktan hayalimizle görüp tasavvur ettiğimiz hayaletler değil midir?

Ve bütün şairler de daima böyle uzaktan bir hülyaya hitap ile çok kere anlaşılmıyan ve ancak kendi kendilerini tatmin eden şiirleriyle dam üstünde yalnız birer adam değil midir? Hemen her şair için yüksekten, bilmediği ve belki kendini hiç anlamıyacak bir sevgiyle hitap etmek mukadder sayılmaz mı? Öyleki bu çocukta asıl şiirin bir nevi timsalini görmüyor musunuz?

Ateş ve Nur'dan:

BİRİNCİ İNÖNÜ

" İsmet Paşa'ya „

FEYZULLAH SACİT

Ufuklarda hâin kanı tüterdi.
İsyan ateşinin külleri yer yer
Kıvılcım gizlerken, baykuş hâinler
Millî Meclis'e de girmiş, öterdi..

Süngüsüz, kurşunsuz, çıplak göğüsler
Kudurup saldıran şerre siperdi;
Neden, hücumunla dağlar ürperdi,
Ey Büyük Kumandan, ateş ruhlu er,

Ateşi ORDU'ya kalbin mi verdi ? . .
Bir emir, bir hücum . . . düşman târumar;
Ne oldu ? Her nefer köpürmüş bir dev . .

Çıplak göğüslerde şahlandı alev ! . . .
Birinci İnönü, birinci şamar . .
Kara bir orduyu, toprağa serdi. . .

Zulüm dünyasına ilk dersi verdi . . .

ŞİİR

SAKARYA ÇAĞLARKEN

NECMETTİN VEYSİ

Duvağımı açmadan Ali'm gitti askere,
Gözyaşı dökeceğim ne demli kadere!
Nice Ali'ler bu yıl Sakarya'ya can attı,
Nice taze gelinler aylarca hasta yattı,
Kan gövdeyi götürmüş, boğazlanmış düşmanlar,
İngiliz'le kolkola gezsin, şimdi sultanlar;
Türk'ün Başkumandanı gazileri okşarmış,
Bu gaziler içinde benim Ali'm de varmış;
Mektubunda yazıyor, kahramanca döğüşü,
Gülünç oldu düşmanın Sakarya'dan dönüşü!
Hasretime ağlıyan öz aşkına kanarım,
Ateş düştü içime, Ali, diye yanarım. . .

Ne yapıyor, bu gece benim gibi yalnızlar!
Ak gömlekli bulutlar, altın saçlı yıldızlar!
Ali'mden haber verin, köyünü mü özlüyor?
Uyuyor mu yoksa o, düşmanı mı gözlüyor?
Cepheye götür rüzgâr, bir damla gözyaşımı,
Görsün Ali'm derdinden kurtulmıyan başımı!
Dönsün geriye, düşman boylasın Akdeniz'i,
Esirgesin Allahım ölümden sevgimizi,
Evimizde her zaman dönmez oldu çıkrıklar;
İşte beni bu gece, boğuyor hıçkırıklar;
Hasretime ağlıyan öz aşkına kanarım,
Ateş düştü içime, Ali, diye yanarım. . .

Ah, Sakarya çağlarken, içim ağlar durmadan,
Ben, Ali'mi bilirim, dağa, taşa sormadan;
O, sarı perçemini yıldızlarda görürüm,
Bu gönlümü bağlayıp, gölgesinde sürürüm;
Benim için yaşar o, ölmemekçin çarpışır,
Yurda düşman sokmıyan Ali'lerin aşkıdır;
Kabul olsun bu gece, içten glen dilekler;
Sakarya'nın boyunca, gersin kanat melekler,
Bağışlasın sevğimi, gençliğime Allahım;
Bir daha yükselmesin, göklere kadar ahım,
Hasretime ağlıyan, öz aşkına kanarım;
Ateş düştü içime, Ali, diye yanarım. . .

YENİ YILA GİRERKEN...

MEHMET NURETTİN

1933 YILI, ayrı ayrı, fert olarak, hepimizin acı ve tatlı hatıralarını yorgun omuzlarında taşıyarak, dönmez yolcuların ayak bastığı tarih ve mazi ülkesine ulaştı.

Genç ve dinç adımlarla gelen 1934, daha pek tecrübesiz duran gözleriyle yeryüzünde değişik ve birbirini andırmaz manzaralar görüyor.

1918 senesi, dünyamızdan uzaklaşırken, çevre çevre fışkıran alevlerin söndüğünü, dumanların dindiğini sanmış olabilir. Fakat, 1933 yılı bile yerini yeni seneye bıraktığı dakikada hâlâ, yeryüzünde o büyük savaştan bir takım milletler, noel ağaçlarının yanı başında ve yılbaşı âvizelerinin altında yüzlerinde yalancı bir sevinçle eğlenirken, içlerinden:

— Ah, dediler. İstiklalimizi bağlıyan bağları ne zaman parçalayacağız?

— Yurdumuzun dağlarında bir Vilyam Tel gibi, ne zaman " oh, biz de hürüz! „ diyeceğiz?

Onlar, tarihin önünde akıp giden milletlerdir ve 1934 yılı, Türk dağlarının ve Türk tanlarının çevrelediği bu ülkede, yürekleri yıkılan ve enerjileri çöken fânilere rasgelmedi.

1933, aylarca ve mevsimlerce birçok ülkelerde milletlerin istiklâle ve hayata susamış kulaklarına, yerine getirilmemiş vaitleri tekrarlıyan sözleri duyarak geçti. Halbuki, biz, onun bir gününe genç cümhuriyetimizin 10 uncu yıldönümü olmak bahtiyarlığını verdik.

Geçen yıl, bu kutlu günü ve şu canlı sözleri hafızasına nakşederek dönmez yolcuların ayak bastığı tarih ve mazi ülkesine ulaşıyor:

" Yurtdaşlarım, az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cümhuriyetidir.

" . . . büyük Türk milleti, onbeş yıldanberi giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi işittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiçbirinde milletimin, hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım. „

1934 yılı da Türk toprağında şaşmıyacak bir müjde gibi, şu sözleri tekrarlanırken, duymuş olmalıdır:

" Fakat, yaptıklarımızı, asla kâfi göremeyiz. Çünkü, daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetindeyiz. Yurdumuzu, dünyanın, en mamur ve medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi, en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. „

BİBLİYOGRAFYA

CÜMHURİETİN ONUNCU YILDÖNÜMÜNDE YAPILAN NEŞRİYAT

SELİM NÜZHET

I: KİTAPLAR

ADAPAZARI ticaret ve sanayi odası

İst., İmam oğlu Fevzi M., 1933, (27 X 20) , 30 S.

Adapazarı'nın on yıllık hayatının hulasası, mahsulât ve masnuat cetvelleri.

AFYON Ticaret ve Sanayi Odası

Afyonkarahisar, Doğan M., 1933, (28 X 20), 48 S.

Cümhuriyet devrinde lâyık olduğu kudreti bulan odanın mahallî ziraat ve ticaret hakkında hazırladığı cetveller.

AKA GÜNDÜZ

Mavi Yıldırım — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933 (19,5 X 14), 70 S.

C. H. F. neşriyatından

Millî mücadele günlerini yaşatan üç perdelik bir piyes.

AKHİSAR Ticaret ve Sanayi Odası

İzmir, Cümruriyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, (29 X 21), 21 S.

Akhisar'ın ahvali, cografî vaziyeti, ve cümhuriyet devrindeki inkişafı hakkında yazılar ve resimler.

AKA GÜNDÜZ

Yarım Osman — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933 (24 X 16), 16 S.

C. H. F. neşriyatından

Eski devrin bütün fecaatini gösteren üç perde ve bir tabloluk köy piyesi.

AKŞEHİR Ticaret ve Sanayi Odası

Afyon, Zafer M., 1933, (24 X 16), 18 S.

Akşehir ticareti hakkında kısa malûmat ve tacirlerin listesi.

ANKARA Ticaret ve Sanayi Odası

İst. Kader M., 29 Birinci Teşrin 1933, (23 X 16) 47 S.

Ankara Ticaret Odasının mazisi ve hali, Ankara bankaları ve Ankara kooperatifleri hakkında ma lûmat ve resimler.

ÂŞIR, M. ve ALİ, M.

Âşar soyguncuları — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 45 S.

Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden :9

İki perdelik bir inkılâp piyesi.

BANDIRMA Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Alâeddin M., 1933, (23 X 15), 72 S.

Bandırma Ticaret Odasının faaliyet sahası olan Gönan, Erdek

M. = Matbaa, S. = Sahife F. = Fiat, K. = Kuruş

kazalarında cümhuriyetin umran eserlerinin kısaca ifadesi.

BERİN ŞAZİYE

Baybiçe — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 35 S.
Maarif Vekâleti neşriyatından: Cümhuriyetin ellinci senesini kutlulama hikâyesi.

BİLECİK Ticaret ve Sanayi Odası

Bursa, Ucuzluk M., 1933, (19 X 14), 10 S.
Cümhuriyet devrinde vilâyet hakkında birkaç not, istihsalat ve ihracat hakkında malûmat.

BURDUR Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Resimli Ay M., 1933, (25 X 17), 40 S.
Burdur'un iktısadî vaziyeti ve cümhuriyetin buradaki icraatı. Muhtelif yazılar ve güzel resimler.

BURSA Ticaret ve Sanayi Odası

10 yıl içinde Bursa — İst., Hilâl M., 1933, (23 X 15,5), 70 S.
Bursa'nın bu 10 yıl içindeki inkişafı. Yazı, resim , rakam ve grafikle gösterilmektedir.

CAHİT, BÜRHAN

Gâvur imanı — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 26 S.
Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 4 Kurtuluş harbi zamanlarına ait üç perdelik millî piyes.

CAHİT, BÜRHAN

Mudanya — Lozan — Ankara — İst., ... M., 1933, (24 X 16,5), 85 S. F. 50 K.
İnkılâp savaşının, Lozan Muahedesinin, nihayet siyasî ve içtimaî inkılâbımızın kısa hikâyesi.

CÜMHURİYETİN BİRİNCİ 10 YILI

İst., Resimli Ay M., 29 Birinci Teşrin 1933, (30,5 X 23,5), 16 S.
Tirebolu'nun cümhuriyet devrindeki inkişaflarını göstermek üzere Tirebolu Kutlulama Komitesi tarafından neşrolunan resimli bir risale.

C. H. F.

Bayrak talimatı — Ankara, ... M., 1933, (24 X 16), 6 S., 11 nümune.
C. H. F. sının kabul ettiği altı oklu bayrağın, yapılma ve kullanılma şekillerinin izahı.

C. H. F.

10 yıl rehberi — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933 (27 X 19,5), 255 S.
10 senede memleketin her sahasında yapılan yeniliklerin yazı, istatistik ve grafiklerle toplu bir hulasası.

C. H. F.

Şiirler, Destanlar — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (25 X 17), 31 S.
Cümhuriyetin onuncu yılı vesilesiyle yazılan şiir ve destanlar.

CÜMHURİYETin 10 uncu yıldönümü

Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (24X16,5), 67 S.
Ankara Halkevinin neşrettiği bu eserde Halkevlerinin açılışında

söylenen nutuklar ve Evin faaliyeti hakkında yazılar, grafikler ve resimler vardır .

DAHİLİYE VEKÂLETİ

Belediyeler — İst., Holivut M., 1933, (25 X 18), 984 S.

Cümhuriyet sınırları içindeki belediyeler hakkında etraflı malûmat ve resimlerle, mahallî tetkikat ve tarihî malûmat.

DENİZ KUVVETLERİMİZ

Deniz kuvvetlerimiz — 1923 - 1933, İst., ... M., 1933, (27 X 20), 134 S.

Ulu Gazi'ye denizin şükranını veren ve düne ait denizciliğimizle deniz kuvvetlerimizin on senelik inkişafını gösteren bir albüm.

DENİZLİ Ticaret ve Sanayi Odası

Denizli, Vilâyet M., 1933, (23,5 X 16), 45 S.

Ticaret ve sanayi sahasında Denizlinin inkişafı hakkında umumî malûmat veren bir broşür.

DUMLUPINAR VE İNKILÂBIMIZ

Ankara, İdeal M., 1933, (28 X 19,5), 43 S. F. 50 K.

30 Ağustos şanlı zaferinin onuncu cümhuriyet senesi şerefine neşrolunan hatırası.

ELAZİZ Ticaret ve Sanayi Odası

Elaziz'de iktısadî umran ve refah adımları, İst., Sinan M., 1933, (24 X 16,5) 62 S.

Elâziz'in attığı iktısadî umran ve refah adımlarının yazı, resim, rakam ve grafikle izahı.

ESKİŞEHİR Ticaret ve Sanayi Odası

Eskşehir, Yıldız M., 29 Birinci Teşrin 1933, (27 X 20), 92 S.

On cümhuriyet yılı içinde her şeyi hemen yeniden yaparak büyük bir inkişafa mazhar olan Eskişehir'in vaziyeti hakkında yazılar ve rakamlar.

ETEM, SADRİ

Bir varmış. Bir yokmuş — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 157 S.

Maarif Vekâleti neşriyatından: Tanzimat devrinin ve Tanzimat ricalinin hikâyesi.

ETEM, SADRİ

Türk inkılabının karakterleri — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), ... S.

Maarif Vekâleti neşriyatından

FAHRİ, HALİT

On yılın destanı — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933 (19,5 X 14), 54 S.

C. H. F. neşriyatından

Üç kısım ve sekiz tablo halinde on yılın manzum destanı.

GİRESUN HALKEVİ

1923 - 1933 — Giresun, Işık M., 1933, (35,5 X 25,5), 64 S.

10 cümhuriyet senesinin Giresun'a verdiği inkişaf hakkında malûmat ve inkılâp duyguları.

HAKKI, CEVAT

Gazi'yi dinlerken — Kırşehir, Vilâyet M., 1933, (19,5 X 14), 106 S.

Muharririn, " Kırşehir „ gazetesinde çıkan millî mevzulara dair yazıları.

HAKKI, MUSTAFA — Dr.

Yurt için — Ankara, Köy Hocası M., 1933, (19 X 13), 155 S. F. 50 K.

Muharririn, Hakimiyeti Milliye gazetesinde çıkan yazılarından yurda faydalı olanlarının toplanmasiyle vücut bulmuş bir eser.

HALİL, NEŞET

Büyük Meclis ve İnkılâp — Ankara, T. B. M. M. Matbaası, 1933, (22,5 X 15,5), 193 S.

Büyük Millet Meclisinin bütün faliyetlerinin cümhuriyetin 10-uncu yılı münasebetiyle yapılmış çok faydalı hulasaları.

HALİM, İFFET

Burla — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 50 S.

Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 8 Üç perdelik manzum tarihî piyes.

HAYDAR, HÜSAMETTİN

Yirmidokuz Birinci Teşrin, İst., Setyan M., 1933, (20 X 14), ... S.

Cümhuriyetin on senede noterliğe ve noterlik vasıtasiyle halka yaptığı iyiliklerin izahı.

HULUSİ, FUAT

Yılların dili — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 74 S.

Doğan cümhuriyetle, Gazi Türkiyesini yılların diliyle terennüm.

HÜSNÜ, HÜSEYİN

Vatandan vatana — İst., Güneş M., 1933, (19 X 13,5), 48 S. F. 40 K.

Beş perdelik millî ve vatanî facia.

İNHİSARLAR U. MÜDÜRLÜĞÜ

İst., İnrisarlar M., 29 Birinci Teşrin 1933, Fevkalâde sayı, (28 X 20), 36 S.

İnhisar maddeleri hakkında yazı, rresim ve rakamla malûmat veren güzel basılmış bir istihbarat bülteni.

İSMET PAŞA

Siyasî ve içtimaî nutuklar — Ankara, Başvekâlet M., 1933, (24 X 17), 504 S.

Türk inkılâbının ve onun kurduğu Cümhuriyetin inkişaf ve icraatının bu salahiyetli ağızdan ifadesi.

İSTATİSTİK U. MÜDÜRLÜĞÜ

Maarif istatistikleri — İst., Devlet M., 1933, (28 X 20,5), 106 S.

1923 tenberi cümhuriyet maarifinin faaliyet safhalarını gösteren istatistikler ve grafikler.

İZMİR Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Alaeddin M., 1933, (23 X 15,5), 96 S.

İzmit'in cümhuriyet devrinde nail olduğu inkişafların yazı ve resimle ifadesi.

İZZET, ETEM

On yılın romanı — İst., Devlet M., (19,5 X 14), 170 S.

İsmi de mevzuunu pek güzel ifade eden bir eser.

KEMAL, KADRİ

Cümhuriyet—Ankara, Köy Hocası M., 29 Birinci Teşrin 1933, (20 X 14), 73 S. F. 50 K.

C. H. F. sının ana vasıflarını, cümhuriyetin kuruluşunu ve zaferini nutuklarla hulasa eden bir eser.

KÜTAHYA Ticaret ve Sanayi Odası

..., ... M., 1933, (29 X 20), 26 S.

Kütahya'nın on senelik iktısadî hayatının hulâsası ve resimler.

MAARİF VEKÂLETİ

Maarif Sergisi — İst., Devlet M., 1933, (23 X 16), 92 S.

Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümü münasebetiyle açılan serginin muhtelif kısımları hakkında izahat veren rehber.

MAARİF VEKÂLETİ

10 = Nasıldı? Nasıl oldu? İst., Devlet M., 1933, (37 X 28), 48 S.

Osmanlı İmparatorluğu devrinden Türkiye Cümhuriyetine kadar resimlerle, yazılarla, istatistiklerle her bakımdan mukayeseler.

MAARİF VEKÂLETİ

Türkiye Bibliyoğrafyası — İst., Devlet M., 1933, (22 X 15), 359 S.

Yeni harflerle yapılan bütün neşriyatın aşârî sistem üzerine yapılmış tasnifleri: Kitap ismiyle ve muharrir ismiyle

MAHİR, VASFİ

10 İnkılâp — İst., Ankara M., 1933, (20 X 14), 16 S.

Bir perdelik küçük mektep temsili.

MAHİR, VASFİ

Yaman — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 48 S.

Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 3 Kurtuluş harbi zamanlarında ve ondan sonra İstanbul'da geçen dört perdelik manzum piyes.

MARDİN VİLAYETİ

Mardin, Mardin M., 29 Birinci Teşrin 1933, (26 X 20), 14 S.

Vilâyetin iktısadî vaziyeti, Ticaret Odasının faaliyeti hakkında umumî malûmat.

MENEMEN Ticaret ve Sanayi Odası

İzmir, İtimat M., 29 Birinci Teşrin 1933, (29 X 22), 16 S.

On cümhuriyet yılının tarihçesi, ve kazanın istihsalatı, ihracatı hakkında yazılar, rakamlar.

METEOROLOJİ ENSTİTÜSÜ

İst., Devlet M., 1933, (24 X 33), 36 S.

Cümhurivetin bir eseri olan bu müessesenin tarihçesi, teşkilatı ve hizmetleri hakkında malumat, istatistikler ve resimler.

MUZAFFER, MEDİHA

İnkılâbın ruhu — İst., Devlet M., 1933, (23 X 14),

Maarif Vekâleti neşriyatından

NABİ, YAŞAR

Beş devir — Ankara, Haki-

miyeti Milliye M., 1933, (24 X 16), 31 S.

C. H. F. neşriyatından

Maziye ve hale ait beş devrin 5 tablo halinde manzum destanı.

NABİ, YAŞAR

İnkılâp çocukları — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (19,5 X 14), 23 S.

C. H. F. neşriyatından

İki inkılâp çocuğunun gurbette vatan düşüncelerinin bir perdelik manzum ifadesi.

NACİ, ELİF

Resim — İst., Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş. M., 1933, (17,5 X 12), 29 S. F. 20 K.

Bizde resim ve resim sergileri hakkında malumat ve bu vadide on senenin tarihçesi.

NAFIA VEKÂLETİ

10 yılda Türkiye nafıası — İst., Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. M., 1933, (27,5 X 20), Cilt I — 103 S. Cilt II — 144 S. Cilt III — 105 S.

Vekâlet teşkilatı, demiryolları inşaatı, ımtiyazlı demiryollar , kara yolları ve köprüler, imtiyazlı nafıa şirketleri, sular, Ankara'nın içme suyu, Nafıa Bütçesinin gidişi hakkında malûmat, resimler ve istatistikler.

NAMİ, KÂZIM

Uyanış — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (19,5 X 14), 51 S.

C. H. F. neşriyatından

Umumî Harpten bezgin dönen bir zabitin, anası babası öldürülen bir kızın ilhamiyle millî kuvvetlere katılması ve zafere kadar çalışmasını gösteren 3 perdelik bir piyes.

NAŞİT, GALİP

Destan — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 23 S.

Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 2 Orta mektep çocukları için bir perdelik manzum piyes.

NEDİM, VEDAT

29 Birinci Teşrin — Ankara, Köy Hocası M., 1933, (24 X 16,5), 23 S.

Cümhuriyetin onuncu yıldönümünde ilk mektep lerde oynatılmak üzere yazılmıştır.

NURİ, İBNÜRREFİK AHMET

Şeriye Mahkemelerinde — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (19,5 X 14), 29 S.

C. H. F. neşriyatından

Şeriye mahkemelerinde davaların nasıl görüldüğünü ve ne garip ilâmlar verildiğini anlatan bir perdelik piyes.

NURİ, REŞAT

İstiklâl — Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 1933, (19,5 X 14), 20 S.

C. H. F. neşriyatından

Millî mücadele senelerinde geçen bir perdelik mektep piyesi.

NURİ, REŞAT

Vergi hırsızı — İst., Devlet

M., 1933, (19,5 X 14), 20 S.
Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 1 Az eşhaslı kolay temsil edilebilir bir perdelik komedi.

ONUNCU YIL

İst., ... M., 1933, (16,5 X 24, 5), 94 S. F. 75 K.
Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi tarafından neşrolunan bu albümde, inkılâba ait birçok resimler vardır.

ORDU Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Ahmet İhsan M., 1933, (25 X 17), 8 S.
Vilâyet ticareti hakkında küçük bir yazı, bir ihracat tablosu ve sekiz resim.

OSMAN, MAZHAR

Sıhhat Almanakı — İst., Kader M., 1933, (24 X 17), 1136 S. F. 300 K.
Bizde, sıhhî müesseselerin tarihi ve cümhuriyet devrinde sıhhî müesseselerin tekâmülü hakkında tetkikler ve muhtelif resimler.

ÖDEMİŞ Ticaret ve Sanayi Odası

İzmir, Maarif M., 1933 (19 X 14), 69 S.
Ödemiş kazasının cografî, tarihî ve iktısadî vaziyetlerini hulâsa eden yazılar ve resimler.

SALİHLİ Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Teshilat M., 1933, (24 X 16,5), 28 S.
Salihli Ticaret Odasının faaliyet sahası olan beş kazada cümhuriyetin vücude getirdiği inkişafın ifadesi.

SAMİ, NİHAT

Bir yuvanın şarkısı — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 71 + 2 S.
Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 6 İstiklâl Harbi yıllarında İstanbul'da ve bir köyde geçen 3 perde ve 1 tabloluk manzum piyes.

SAMİ, NİHAT

Kızıl çağlayan — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 48 S.
Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 5 İstiklâl savaşından iki manzum sahne.

SİVAS Ticaret ve Sanayi Odası

Sivas, Kâmil M., 1933, (29 X 21), 18 S.
Cümhuriyetin Sivas için yaptıklarını anlatan ve vilâyet hakkında iktısadî malûmat veren bir bülten.

TAHSİN, SUAT

Türkiye Cümhuriyeti Devleti ve bânisi Gazi Mustafa Kemal — İst., Akşam M., 1933, (24 X 18), 424 S.
Cihan harbi ve mağlubiyetin, İstiklâl harbi ve galibiyetin tarihçesi ile cümhuriyetin kuruluşu hakkında tahliller.

TEKİRDAĞ Ticaret ve Sanayi Odası

İst., Hamit Bey M., 29 Birinci Teşrin 1933, (24 X 17), 86 S.
Vilâyetin tabiî cografyası, ziraati, iktısadî ve içtimaî vaziyeti, istihsalatı ve ihracatı hakkında u-

mumî malûmat, cetveller, resimler.

TRABZON HALKEVİ

Trabzon, İstiklâl M., 29 Birinci Teşrin 1933, (28 X 20), 20 S.

Evin ve bütün şubelerinin ülkü yolundaki faaliyetlerinin yazı ve resimle ifadesi.

TRABZON Ticaret ve Sanayi Odası

Cümhuriyette Trabzon — Trabzon Şark M., 1933, (27 X 20), 80 S.

İktısat sahasında Cümhuriyet, Trabzon'da ne yaptı ve Trabzon cümhuriyette ne yaptı mevzularına dair yazılar.

UŞAK Ticaret ve Sanayi Odası

İzmir, Ticaret M., 29 Birinci Teşrin 1933, (30 X 23), 21 S.

Uşak'ta iktısadî faaliyet hakkında yazılar ve güzel resimler.

VECDİ, ZİHNİ

Cümhuriyet destanı — İst., Kader M., 1933, (21,5 X 15), 8 S. F. 10 K.

29 Birinci Teşrin, Cümhuriyet destanı, ve biriki manzume.

ZONGULDAK HALKEVİ

İst., Holivut M., 29 Birinci Teşrin 1933, (24 X 17), 48 S.

Halkevinin mevcut bütün şubelerinin faaliyetlerini aksettiren yazı ve resimlerle dolu.

ZONGULDAK ticaret ve sanayi odası

İst., Sanayii Nefise M., 29 Birinci Teşrin 1933, (28 X 20), 303 S.

Zonguldağın ticaret âlemindeki mühim mevkiini lâyık olduğu gibi canlandıran yazı ve resimlerle dolu muazzam bir eser.

ZÜHTÜ, ALİ ve SALÂHATTİN, MÜŞTEBA

Tarih utandı — İst., Devlet M., 1933, (19,5 X 14), 23 S.

Maarif Vekâleti neşriyatının mektep temsilleri serisinden: 7 İstiklâl savaşına dair 2 tablo ve bir perdelik piyes.

II: MECMUALAR

ADANA TİCARET GAZETESİ

Adana, Türk sözü M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 51, (23,5 X 17), 36 S.

On yıl içinde cümhuriyetin Adana'da vücude getirdiği işler hakkında malûmat ve muhtelif değerli yazılar .

AT

Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 29 Birinci Teşrin 933, Sayı 5, (33 X24), 26 S. F. 25 K.

Cümhuriyette ata, biniciliğe, yarışlara verilen yerinde ehemmiyetten bahis yazılar vardır .

ADLİYE CERİDESİ

İst., İmam oğlu Fevzi M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 135, (28 X 19,5), 3165 ilâ 3228 S. F. 30 K.

Adliye Vekâleti tarafından neşrolunan bu mecmua, Türkiye Cümhuriyetinin on senelik adliye faaliyeti hakkında yazılar.

ANAYURT
İst., Sebat M., 26 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (47 X 31,5), 12 S. F. 10 K.
On yıl içinde cümhuriyetin Maarif, Edebiyat, Tiyatro, Resim âleminde vücude getirdiği yeniliklere dair yazılar ve resimler.

ASKERÎ FABRİKALAR Mecmuası
Ankara, Askerî Fabrikalar M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 10, (28,5 X 20), 20 S.
Cümhuriyetin Onuncu Yıldünümü vesilesiyle bir yazı ve meslekî yazılar vardır.

AZERBAYİCAN YURT BİLGİSİ
İst., Burhaneddin M., Eylûl - Birinci Teşrin 1933, Sayı 21 - 22, (24,5 X 16), 315 ilâ 392 S.
Cümhuriyetin Onuncu Yıldünümü vesilesiyle yazılmış değerli yazılarla doludur.

BİRLİK
İst., Türkiye M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 5, (47 X 31,5), 10 S. F. 10 K.
Millî Türk Talebe Birliğinin çıkardığı bu mecmua, cümhuriyet ateşiyle kabaran- genç göğüslerin heyecanlariyle doludur.

DEMİRYOLLAR MECMUASI
İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., Birinci ve İkinci Teşrin 1933, Sayı 104 - 105, (30 X 23), 443 ilâ 719 S.
Demiryollarının cümhuriyet dev rindeki parlak inkişafını yazı, resim ve grafiklerle hulasa eden bir fevkalâde nüsha.

DOĞUŞ
Kars, Vilâyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (34 X 25), 8 S.
Kars Halkevi tarafından çıkarılan bu mecmuada muhtelif mevzulara dair kısa yazılar vardır.

FİKİRLER
İzmir, Cümhuriyet M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 100, (33 X 24), 36 S. F. 15 K.
Cümhuriyetin onuncu yılı şerefine çıkarılan bu sayıda, Türk muallimi, Yeni Türk terbiyesi ve 10 senelik maarif bilançosu mevzulu üç makale vardır.

FEN VE SAN'AT
İzmir, Maarif M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (28 X 20), 16 S.
Cümhuriyet devrinde doğan millî sanayiin İzmir'de inkişafı hakkında bir yazı ve meslekî makaleler.

FİKİR HAREKETLERİ
İst., Akşam M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (33,5 X 24, 5), 24 S. F. 20 K.
Cümhuriyetin onuncu yıldönümünde intişara başlıyan bu mecmuada muhtelif mevzular üzerine Hüseyin Cahit Beyin yazıları ve tercümeleri vardır.

GOL SPORT
İst., Teselli M., Birinci Teşrin 1933, Sayı . . . , (28,5 X 20,5), 16 S.
Cümhuriyet hakkında yazılar ve spora ait resimler vardır.

GÜRBÜZ TÜRK ÇOCUĞU

Ankara — Hakimiyeti Milliye M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 83, (25 X 17), 37 S. F. 25 K.

Cümhuriyetin onuncu yıldünümü şerefine çıkarılan bu nüshada memleketimizde çocuk haklarının inkişafı tesbit ve tetkik edilmiştir.

HALKEVİ

Eskişehir, Sakarya M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 13 — 15, (28 X 19), 223 S. F. 50 K.

Eskişehir Halkevi tarafından çıkarılan bu mecmuada cümhuriyetçi ilhamlarla yazılmış makaleler ve şiirler, iktısadî malumat ve birçok resimler vardır.

HAVACILIK ve SPOR

Ankara — Hakimiyeti Milliye M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 105 — 106, (33 X 24), 1705 ilâ 1736 S., F. 20 K.

Tayyare Cemiyeti Merkez Heyeti tarafından çıkarılan bu mecmuada memlekete ve cemiyete ait kıymetli malumat vardır.

HİLÂLİAHMER MECMUASI

Ankara — Hakimiyeti Milliye M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 132, (24 X 16), 685 ilâ 754 S.

Bu nüshada Hilâliahmerin tarihçesi ve bugünkü bütün teşkilatı hakkında birçok ehemmiyetli malumat ve 64 hayıfa resim vardır.

İDARE

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M. 29 Birinci Teşrin 933, Sayı 67, (23 X 15,5), 303 S.

Dahiliye Vekâletinin cümhuriyet devrinde yapmış olduğu muhtelif işlere dair kıymetli raporlar ve grafikler.

İSTANBUL BARO MECMUASI

İst., Arkadaş M., Eylûl — Birinci Teşrin 1933, Sayı 9 — 10, (24 X 16,5), 323 ilâ 415 S. F. 70 K.

Cümhuriyetten evel ve sonra avukatlık, inkılâptan evel ve sonra medenî hukuk gibi mühim mevzulara dair kıymetli yazılar.

İSTANBUL BELEDİYE Mecmuası

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 109 — 110, (23,5 X 16,5), 139 S.

İstanbul Belediye ve Hususî İdaresinin cümhuriyet devrinde başardığı işlerin yazı, rakam ve resimle izahı.

İSTANBUL TİCARET ve SANAYİ ODASI MECMUASI

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., 29 Birinci Teşrin 1933, (27,5 X 20), 243 S.

İktısat sahasında memleketin inkişafına dair etraflı yazılar, resimler, grafikler ve istatistikler.

İZMİR TİCARET ve SANAYİ ODASI MECMUASI

İzmir, İtimat M., Ağustos — Eylûl — Birinci Teşrin 1933, Sayı 8 - 9 - 10, (28 X 20), 265 ilâ 345 S.

Ege mıntakasının on yıllık cüm-

huriyet devrindeki iktısadî inkişafı bilançosu. Yazılar, resimler, istatistikler.

KADRO

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., 1933, Sayı 22, (27 X 19), 57 S. F. 25 K.

Kadro da onuncu cümhuriyet senesi şerefine çıkardığı bu nüshayı Gazi'nin ve İsmet Paşa'nın imza ve yazılariyle süslemek mazhariyetine nail olmuştur.

KAYNAK

Balıkesir, Vilâyet M., Eylûl ve Birinci Teşrin 1933, Sayı 8 — 9, (27,5 X 20), 225 ilâ 264 S. F. 15 K.

Balıkesir Halkevi tarafından çıkarılan bu mecmuada cümhuriyetin, Evin ve Vilâyetin on yıllık inkişafı hakkında yazılar var dır.

KİMYA VE SANAYİİ

İst., Kader M., Ağustos 1933, Sayı 4, (27,5 X 20), 60 ilâ 80 S.

Türk Kimyagerler Cemiyetinin bu meslekî mecmuası bu sayıya ilâve ettiği sayıfalarla onuncu yılı kutlulamaktadır.

KIZILIRMAK

Sivas, Kâmil M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı . . . , (29 X 21,5), 41 S. F. 30 K.

Cümhuriyetin feyizleri ve on yıl lık cümhuriyet devrinde Sivas hakkında yazılar.

KOOPERATİF

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı: Bayram nüshası, 27 X 19), 76 S. F. 20 K.

On senelik kooperatif hareketlerini hulâsa eden ve inkılâbın on senede yaptıklarını sayan yazılar.

KÖYLÜNÜNGAZETESİ

Ankara — Hakimiyeti Milliye M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 113 - 114 - 115, (28 X 20), 1793 ilâ 1808 S.

Bu Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümü fevkalâde nüshası, muhtelif mavzulara dair açık, güzel yazılarla doludur.

KÜLTÜR

İzmir, Bilgi M., 28 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (32 X 24), 20 S. F. 10 K.

Bu ilk nüshası onuncu yıldönümünü kutlulayan yazılarla dolu yeni bir mecmua.

MİMAR

İst., Matbaacılık ve Neşriyat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı . . . . , (30,5 X 23,5), 263 ilâ 330 S. F. 200 K.

Cümhuriyetin on senelik sanat hayatına, Türk mimarî inkılâbına ve muhtelif mevzulara dair kıymetli yazılar ve resimler.

MÜLKİYE

İst., ... M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 31, (24 X 17), 64 S.

Mülkiye Mektebi Talebe Cemiyeti tarafından neşrolunan bu

mecmuada, başta Cümhuriyette mülkiye olmak üzere muhtelif mevzulara dair istifadeli yazılar vardır.

POLİS MECMUASI

. . . . , ... M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 286, (24 X 16), 1617 ilâ 1678 S.

Cümhuriyetin tekemmül eden polis teşkilatı hakkında yazılar, resimler ve grafikler.

RESİMLİ ŞARK

İstanbul — Resimli Ay M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 35, (33 X 25), 104 S. F. 50 K.

Mazinin karagünlerine ve Cümhuriyetin her sahada memlekete saçtığı nurlara dair muhtelif makaleler ve resimler.

SERVETİFÜNUN

İst., Ahmet İhsan M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1941 - 256, (33 X 24,5), 337 ilâ 368 S.

43 senelik ömrü olan bu mecmua da uyanık yazılarla Onuncu yıldönüm'ünü kutlulamaktadır.

SIHHİYE MECMUASI

İst., Hilâl M., 29 Birinci Teşrin 1933, (23,5 X 16,5), 117 S.

Sıhhat ve içtimaî muavenet yolunda memleketimizin attığı büyük adımlar, bu fevkalâde nüshada güzelce hulâsa edilmiştir.

TAŞPINAR

Afyon, Doğan M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 12, (27,5 X 20), 257 ilâ 304 S. F. 10 K.

Afyon Halkevi tarafından neşrolunan bu mecmuada, millî mefkûreye ve cümhuriyetin on yıllık icraatına dair güzel yazılar vardır.

TELGAS

Ankara — Hakimiyeti Milliye M., Birinci Teşrin 1933, Sayı 10, (30 X 22), 16 S.

Cümhuriyet devrinde Ankarada elektrik ve havagazı hakkında malûmat.

TIP DÜNYASI

İst., Kader M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 6, (24 X 16,5), 2205 ilâ 2235 S. F. 15 K.

Memleketin cümhuriyet devrindeki sıhhî tekâmül ve inkişafını gösteren sıhhî ve içtimaî müesseselerimiz hakkında malûmat veren yazılar.

TÜRK BAYTARLAR CEMİYETİ MECMUASI

İst., Matbaai Ebüzziya, 1933 Sayı 14, (24 X 16), 78 S.

Türk Baytarlar Birliği tarafından neşredilen bu fevkalâde sayıda mesleğin mazisine ve haline dair yazılar ve resimler vardır.

TÜRK İZCİLER BİRLİĞİ

İst., ... M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 18 - 19 - 20, (33 X 23), 32 S.

İzciliğe ait yazılar ve resimlerle dolu bir onuncu yıl nüshası.

ÜLKÜ

Ankara, Hakimiyeti Milli-

ye M., 1933, Sayı 9, (24 X 18), 161 ilâ 272 S. F. 25 K.
Bu, Halkevleri mecmuasının bu nüshasında, cümhuriyet rejimi hakkında özlü yazılar ve bir inkılâp kronolojisi vardır.

VARLIK

Ankara, Hakimiyeti Milliye M., 29 Birinci Teşrin 933, Sayı 8, (34 X 25), 113 ilâ 128 S. F. 15 K.
Türkiye'de cümhuriyet, on yıl ve ilerisi , bu on yıl, inkılâp ve milliyetçiiik, on yılda güzel san atlar ve maarif mevzuları üzerine yazılar ve şiirler vardır.

7 GÜN

İst., Ahmet İhsan M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 33, (34 X 25), 28 S. F. 10 K.
Cümhuriyet ve inkılâp ve bunların bânisi Gazi Mustafa Kemal hakkında yazılar.

YENİ DOĞUŞ

İzmir, İktısat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 1, (28 X 20), 16 S. F. 10 K.
Onuncu yıldönümü heyecaniyle doğmuş ve içinde muhtelif yazılar olan bir mecmua.

YENİ TOKAT

Tokat, Yeni Tokat M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 5, (28 X 20,5), 16 S. F. 10 K.
Millî mücadelede Tokat hakkında ve muhtelif mevzulara dair yazılar vardır.

YENİ TÜRK MECMUASI

İst., Devlet M., 29 Birinci Teşrin 1933, Sayı 11 - 14, (28 X 20), 881 ilâ 1152 S. F. 100 K.
İstanbul Halkevinin çıkardığı bu onuncu yıl nüshası, olgun yazılarla doludur.

YOLLARIN SESİ

İst., Millı Mecmua M., Birinci Teşrin 1933, Sayı . . . , (28 X 20), 217 ilâ 240 S., F. 30 K.
Şiirler, destanlar ve muhtelif yazılarla dolu bir, Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümü nüshası.

ZİRAAT GAZETESİ

İst., Ebüzziya M., Eylûl — Birinci Teşrin 1933, Sayı 9 - 10 - 47, (28 X 20), 820 S. F. 50 K.
Ziraat Mektepleri Mezunları Ce miyeti tarafından neşrolunan bu mecmua, onuncu sene şerefine ziraatimizin bir tarihçesini yapmakta ve tekâmül yolunda atılan geniş adımları saymaktadır.

Mevcut noksanları bildireceklere ve melhuz yanlışları tashih edeceklere peşin teşekkürler.

S. N.

Bu yazının kitap halinde neşri hakkı mahfuzdur.

ZEHİRLİ GAZ HARBİ

HİKMET RİFAT

[*Gelecek harbin en müthiş silahının zehirli gaz olacağını bilmiyen kalmamış gibidir. Ve maalesef, yapılan bütün sulh gayretlerine rağmen harp tehlikesi, dünyaya, her zamankinden daha yakın bulunuyor. Bu vaziyet karşısında, her medenî memleketin harp vasıtalarına karşı korunma tedbirleri alması en lüzumlu bir iştir. Bu tedbirler arasında halkın zehirli gazlara karşı hazırlanması, korunma bakımından olduğu kadar bilgi ve umumî kültür bakımından da faydalı, hatta, zevkli bir çalışmadır. Bu memleket işini her münevver genç kendine en mukaddes vazife edinmelidir.*

Zehirli gaz mütehassısı arkadaşımız Kimyager Hikmet Rifat Beyin ÜLKÜ için yazmağa başladığı serinin ilk yazısını bu sayıya koyuyoruz.]

GAZ HARBİNİN DOĞUM ve İNKİŞAFI

HİÇ şüphesiz ki, gaz harbi ve gaz korunması harp fennine, belli başlı bir hücum ve müdafaa usulü olarak, ancak Büyük Harpte dahil olmuştur. Fakat, bununla beraber, zihirli gazin yeni bir şey olmadığını, gerek eski ve gerek orta zamanlarda yaşıyan milletlerce tanınmış bir harp vasıtası olduğunu tarih, bize göstermektedir. Gaz harbine bir doğum tarihi olmak üzere müellif Thucydides'e istinaden Peloponez'lerin Platea şehrinin muhasarasında odun, zift, kükürt gibi maddeleri yakmak ve bu suretle husule gelen duman ve zehirli gaz yardımiyle şehri zaptetmek çaresine başvurmaları tarihini — Milattan evel 428 — gösterebiliriz. Romalıların dahi Hunlara karşı zehirli gaz kullandıkları müellif Plutarch'ın Roma Kumandanlarından Sertorius hakkında yazdığı tercümeihalinden anlaşılmaktadır. 12-inci asırda dahi " Rum ateşi „ namiyle reçine, petrol, kükürt ve sönmemiş kireçten ibaret bir mahlutun muharebelerde kullanıldığını, tarih kaydetmektedir. Orta zamanda da zehirli gazin kullanıldığına dair tarihî malumata rasgelinmektedir. Bu malumat arasında Türklerin Avrupa'yı istila etmek tehlikesine karşı 1604 — 1668 senelerinde yaşamış meşhur kimyager olan Joh. Rudolf Glauber'in Türk ordularına karşı zehirli gaz kullanılması tavsiyesi mühimdir. Bu zat, kendi kendine yanıcı ve ayrı ayrı kısımlarda hamızı azot ve trebentin ruhunu ihtiva eden bir nevi bombaların kullanılmasını tavsiye etmekte idi ki,

bu bombalar atıldığı takdirde iki mayiin yekdiğerine karışmasından husule gelen siyah, boğucu ve zehirleyici dumanın tesirinden istifadeyi kastetmişti. Fakat, o günkü harp sanayii bu gibi harp mühimmatını hazırlamağa müsait olmadığı için bu kimyagerin fikri tatbik edilememiştir. Büyük Harpte Fransızların Almanlara karşı kullandıkları iki kısımdan mürekkep bir nevi bombaların bir kısmının muhteviyatını nitrobenzol, diğer kısmının muhteviyatını da mayi humzusani azot teşkil ediyordu. Bu da kimyager Glauber'in üç asır evelki teklifinin biraz daha ıslah edilmiş şeklinden başka bir şey değildi.

Yeni zamanda da zehirli gazin iptidaî bir surette kullanıldığını ve bilhassa Napolyon Muharebelerinde ve Kırım Muharebesinde büyük İngiliz Amiral Lord Dundunald'ın Sivastopol istihkâmatında Ruslara karşı zehirli gaz kullanmasını İngiltere Hükûmetine teklif etmesi gibi hadiseleri ve bu suretle zehirli gaz istimali fikrinin birçok asırlardanberi milletlerle daima beraber yaşadığını görüyoruz.

Şu halde, zannedildiği gibi düşmana karşı zehirli gaz kullanmak düşüncesi yeni değil, bilakis eski zamandanberi insanların dimağını kurcalıyan ve onları zaman zaman zehirli gazlar ve tatbik şekilleri araştırmağa sevkeden pek eski bir fikirdir. Fakat, buna rağmen eski zamandanberi yaşıyan bu düşünce 1914 Büyük Harbine kadar bir türlü inkişaf edememiş ve zihirli gaz esaslı bir harp vasıtası olamamıştır. Bunun sebebi de, hiç şüphesiz ki, Büyük Harp senelerine kadar ilim, fen ve sanayiin böyle mühim ve tehlikeli hücum vasıtasını hazırlıyacak kadar tekemmül ve inkişaf etmemiş olmasıdır. Bu itibaladır ki, gaz harbinin inkişafına ancak Büyük Harbin başlangıcında, yani fennin ilerlediği ve sanayiin büyük bir tekemmül ve terakki devresine girdiği bir zamanda, rasgeliyoruz.

Bugün, gaz harbinin inkişaf tarihinin yirminci yılı içindeyiz. Gaz silahı, gaz korunma vasıtalarından mahrum ve bu vasıtaları kullanmaktan âciz bir zümre için, çok müessir ve korkunç bir silahtır. Netekim, o gün için gaz korunma vasıtalarından mahrum bulunan Fransız ordusu, gaz harbinin inkişafı günlerinde, 22 Nisan 1915 te " Yper „ civarında Almanların yaptıkları müessir bir klor gazı hücumu karşısında tam bir fırkası saffıharp harici olmak gibi büyük bir felaket ile karşılaşmıştı. Fransızlar, bu tarihi, bir matem günü olarak kaydetmiş ve bugüne, " Kara Yper günü „ ismini vermiştir. Büyük Harp bittikten sonra Almanya'nın Büyük Harp senelerindeki düşmanları, gaz korunma vasıtalarından mahrum bulunmaları hasabiyle, ilk Alman gaz hücumlarının kendilerini fevkalâde telaşa düşürdüğünü tasdik etmişlerdir. Almanlar ise, ilk hücumlarında gaz yardımiyle elde ettikleri muvaffakiyeti, düşmanları gaz korunma vasıtalariyle kendilerini teçhiz ettikten sonra, daha müessir maddeler kullanmak ve daha vasi hücumlar yapmak gibi çarelere başvurdukları halde, belki yüzde bir derecesinde dahi idame ettirememişlerdir.

Alman ordularının karşısındaki düşman ordularına bu kurtuluş muvaffakiyetini bahşeden gaz korunması gaz harbini adım adım takip eden ve bugünkü modern gaz harbine karşı koyan, koruyucu iptidaî maddeleri ihzar eden sanayi şubelerini ve bu şubelerin mahsullerini cem ve bize koruyucu komple vasıtalar takdim eden sanayii, korunma usullerini, zihirlendiğimiz takdirde müracaat edeceğimiz sıhhî tedbirleri, tedavi çarelerini kendi çerçevesi dahiline alan geniş bir sahadır. Gaz harbinin inkişaf tarihindenberi geçen bu yirmi sene zarfında fennin ve onun tatbikat şebekesi olan sanayiin ne kadar ilerlediğini ve ilerlemek kabiliyetini sinesinde taşıdığını görmiyen veya göremiyen bir mütekâmil ferdin, içinde bulunduğumuz zaman içinde mevcudiyeti kabul edilemez. Fennin bu terakkisi karşısında daha yirmi sene evel dünyada kendine modern ve emin bir tatbik sahası bulan gaz harbinin, bundan yirmi sene sonra daha mütekâmil bir kisve altında bu dünyada daha vasi bir tatbik sahasına mazhar olacağını maalesef kabul etmek mecburiyetindeyiz. Netekim, bu mecburiyetin tesiriyledir ki, iki kişi bir araya gelip, şayet görüştükleri bahis, muharebeye intikal ederse, hemen ağızlarda ilk söz olmak üzere " hepsi neyse ama, ya o zehirli gaz . . . „ cümlesi dolaşıyor. Bundan anlaşılıyor ki, halkta. gaz silahına karşı bir endişe vardır Halk, günün birinde kimyevî harp maddelerinin memlekette doğurması muhtemel bulunan bir felakete karşı bu endişeyi taşımakta, şüphesis ki. haklıdır. Çünkü, ondaki bu endişe izlerini silecek, onu hakikatle karşılaştıracak, ona bu zehirli maddeleri tanıtacak, tesirlerini anlatacak ve bu mühlik maddelerin izale yollarını gösterecek, bu maddelere karşı korunma usullerini ve bir kaza vukuunda tedavi çarelerini öğretecek ve nihayet, onu gaz harbine karşı hazırlıyacak bir teşkilat memleketimizde henüz yoktur. Bu teşkilatı memlekette vücude getirmedikçe ve halka, canlı olarak, laboratuvarında, fabrikasında her gün çeşit çeşit zehirli gazlerle çalışan ve bu suretle her gün için gaz harbi içerisinde bulunduğu kabul edilebilen bir gaz kimyagerinin, gaz işçisinin bu zehirli maddelerin hikemî, kimyevî ve fiziyolojik vasıflarını tetkik ederken, bu maddeleri istihzar ederken, bu mahsulatı mermi, bomba gibi harp vasıtalarına imla ederken, nasıl ki, korunma bilgisi ve korunma vasıtaları sayesinde bütün gün içinde çalıştığı bu müessesede gözü yaşarmıyor, boğazı yanmıyor ve ölmüyorsa, gene bir vatandaşın, gaz korunma bilgisinin ve vasıtalarının yardımiyle bir gaz hücumunda boğazının bile yanmıyacağını ona anlatmadıkça, halktaki bu endişe izlerini silmiş olmayız. Bu da, dersler, tecrübeler, konferanslar, talimler ile olur. Bunun için de başta, Türk kimyageri olmak üzere her meslek adamının kimyaya karşı olan alâka sırasiyle, eczacı, hekim, baytar, muallim, mühendis, fen memuru gibi memleketin kimya tahsili görmüş gençlerinin evvela gaza karşı hazırlanması ve bundan sonra da halkı hazırlamasiyle olur. Memleke-

tin bizden beklediği bu mühim, hayatî ve vatanî vazifemizi hiç şüphesiz ki bir program altında ve bir teşkilata bağlı olarak yapmalıyız. Her mıntakada teşekkül edecek faaliyet merkezleri bu gayeyi takip ve temin etmeğe bütün varlığiyle çalışmalıdır ki, bu hazırlanma devresini ikmal eden bir yurtdaş etrafını zehirli gaz, zehirli buhar, zehirli sis sardığı bir günde hiç telaşa düşmeksizin, bu ölüm saçan bulutlara karşı korunma usulü dairesinde kendini mükemmelen koruyabilsin, tarafında türeyen zehir membalarını izaleye koşabilsin, muhitindekilere ve devletin bu sahadaki yardımcı teşkilatına da yardım edebilsin; ve bu suretle vatanî hizmetini ifa edebilmek kudret ve imkânı kendisine verilmiş olsun.

KİMYEVÎ HARP MADDELERİ

Büyük Harpte muharip milletler tarafından kullanılan kimyevî harp maddelerini tetkik edince bu maddelerle yapılan harbe, " gaz harbi „ denilmesinin ve bu maddelere de "zehirli gaz „ namı verilmesinin doğru bir tabir olmadığını anlarız. Çünkü, Büyük Harpte kullanılan zehirli maddelerden ancak biriki tanesi istisna edilecek olursa, diğerleri hemen hiç gaz halinde olmayıp, bilâkis, oldukça yüksek bir kaynama derecesine malik bulunan mayi veya sulp cisimlerdi. Buna nazaran mesela, " kimyevî maddeler harbi „ namı verilmesi icabeden bu nevi harp usulüne, yirmi sene evel olduğu gibi, bugün dahi, umumiyetle gene bile bile her millet tarafından yanlış olarak gaz harbi namı verilmektedir. Kimyevî harp maddelerinin müfredatına geçmeden evel, bir gaz kimyagerinin harp sahasında kullanılacak bir zehirli maddede aramak mecburiyetinde kaldığı hikemî, kimyevî vasıflar üzerinde biraz duracğız.

Her zehirli ve hattâ çok zehirli bir madde, kimyevî harp için muvafık bir madde olamaz. Mesela, Karbon monoksit, hepimizin bildiğimiz veçhile çok tehlikeli bir zehirdir. Böyle olmasına rağmen, aşağıda göreceğimiz vasıflara uygun olmadığı için bir harp maddesi değildir. Bir maddenin bir kimya harp vasıtası olarak kullanılabilmesi için, o maddenin fizikî, kimyevî vasıflarının bazı şartlara uygun olması icabeder.

1 — Kimyevî harp maddesi, kâfi derecede tayyar olmalıdır. Gaz, buhar, sis veya toz halinde havaya mümkün olduğu kadar ince ve çok inkısam etmek kabiliyetini haiz olmalıdır. Şu halde maddenin, tazyiki buharîsi, kaynama derecesi, harareti tebahhuru ve sürati tebahhuru maddenin bu vasfı ile alâkadardır. Sulp cisimlerde de erime derecesi, mühim bir mana ifade eder. Yüksek erime derecesine malik olan harp maddelerinde, bunların tahallül etmeksizin mümkün olduğu kadar ince zerrat halinde sis haline veya toz haline geçmeleri matluptur.

Derecei tayaran, malum olduğu üzere, muayyen bir derecei hararette bir metre mikabı havayı işba etmek için iktıza eden gaz mıkdarıdır. Binaenaleyh, bir kimyevî harp maddesi ne kadar çabuk tayaran ederse tesiri de o nisbette anî olur. Fakat buna mukabil o nisbette kısa bir müddete mün-

hasır kalır. Binaenaleyh, hedef, düşmanın teneffüs cihazları ve gözleri ise bu takdirde kullanılacak maddenin tayaran derecesinin mümkün olduğu kadar yüksek olması; fakat hedef, cilt ise, bu takdirde de intihap edilecek maddenin tayaran derecesinin nisbeten alçak olması matluptur.

Tazyiki buharî, mayi halindeki cismin gaz haline geçmek için sarfettiği kudrettir. Binaenaleyh, tazyiki buharîsi yüksek olan cisimler, o nisbette çabuk ve tazyiki buharîsi aşağı olan cisimler de, o nisbette geç tayaran edecektir.

Harareti tebahhur, bir mayiin gaz haline geçerken muhitinden massettiği hararettir ki, fazla hararet masseden mayiler, sühuletle gaz haline geçerler.

Sürati tebahhur, bir mayiin muayyen bir derecei hararette gaz haline intikal ederek bir metre mikabı havayı işba etmesi için geçen zamandır.

Kaynama derecesi, bir cismin kaynamağa başladığı derecedir. Binaenaleyh, alçak derecede kaynıyan cisimler çabuk, bilâkis yüksek derecede kaynıyan cisimler de yavaş tayaran ederler.

2 — Kimyevî harpte kullanılacak bir harp maddesi gaz haline geçtiğinde gaz halindeki sikleti izafiyesinin yüksek olması, yani .gazin havadan mümkün olduğu kadar ağır olması lazımdır. Ancak bu sayede gaz yükselmez ve sathı arza inen bulut halinde civarımızdaki havayı bulaştırır. Gaz kesafeti de, bu gazi husule getiren cismin vezni zerrevîsi ile mütenasiptir. Binaenaleyh, havayı teşkil eden müvellidülhumuzanın vezni zerrevîsi 32, azot'un vezni zerrevîsi 28 dir. Havayı teşkil eden gazlerin vezni zerrevîlerinin vasatîsini alacak olursak, bu, takriben 29 dur. Şu halde herhangi bir zehirli maddenin vezni zerrevîsi bu 29 adedinden küçük ise, bu zihirli madde, yükselmek kabiliyetini haizdir. Binaenaleyh, o nisbette vezni zerrevîsi 28 ve asit sianidrik'in vezni zerrevîsi 28 ve asit siamidrik'in vezni zerrevîsi 27 dir. İşte, bu münasebetledir ki, fevkalâde birer tehlikeli zehir olan bu maddelerin vezni zerrevîlerinin 29 dan küçük olması, kendilerinin birer harp gazi olmalarına müsaade etmemektedir.

3 — Suda kolaylıkla inhilal eden bir harp maddesi az veya hiç münhal olmıyan zehirli harp maddelerine nazaran gaz harbi için daha az elverişlidir. Zira, böyle bir madde yağmurun tesiriyle daha hedefe varmadan yere iner. Suda inhilal etmekle beraber su müvacehesinde tahallül edecek olursa, bu takdirde harp gazi kıymetini büsbütün kaybeder. Fakat, tahallül etmeksizin suda inhilal eden bir zehirli harp maddesi, düşman için ikinci bir zehirlenme tehlike membaı teşkil edeceği cihetle ehemmiyeti haizdir. Fakat, bu takdirde gaz atma keyfiyetinin behemehal, mermi veya bomba vasıtalariyle yapılması lazım gelir. Şunu da bilmeliyiz ki, bir harp maddesi, su, yağ, sabun gibi maddelerde ne kadar kolaylıkla erirse, bu madde insan vücudüne o nisbete daha kolay nüfuz eder. Fakat, bu inhilal esnasında bu harp maddesinin bu gibi

muhallillerde tahallül etmemesi lazımdır.

4 — Bir kimyevî harp maddesi hava ile temasa geldiğinde terkibini değiştirmemeli, yani havanın müvelidülhumuzası ve havanın su buharı bigi müessirata karşı mukavim olmalıdır. Bundan başka, sun'î surette kulanılacak kimyevî cisimlere — yani müdafaa maddelerine — karşı mukavim olmalıdır. Biz, ilerde göreceğiz ki, her zehirli harp maddesinin terkibini değiştiren ve onu zehirsiz bir hale tahvil eden bir müdafaa maddesi vardır.

5 — Bir kimyevî harp maddesinin maske süzgeçi tarafından massedilme derecesi de çok mühim bir rol oynar. Şunu şimdiden işaret etmek isterim ki, ilerde göreceğimiz veçhile her nevi kimyevî harp maddesi ile zehirlenmiş olan havayi nesimîyi, bu zehirli maddelerden bir teneffüs süzgeci vasıtasiyle tecrit ve tefrik etmek ve bu suretle knedimize teneffüse elverişli bir hava hazırlamak mümkündür.

6 — Bir kimyevî harp maddesi kendisini kolaylıkla hisettirtecek koku ve renk gibi vasıflardan mümkün olduğu kadar mahrum olmalıdır ki, kolayca tanınmasın.

7 — Donma derecesi, mümkün olduğu kadar aşağı, (—) cihetinden yüksek olmalıdır. Yani, soğuk mıntakalarda en soğuk günlerde atılan bir kimyevî harp maddesi, harp sahasında donmamalıdır.

8 — Bir kimyevî harp maddesi, sanayi noktai nazarından işlenmeğe elverişli olmalıdır. Yani, demire karşı tesiri olmamalıdır.

9 — Bir kimyevî harp maddesinin maliyet fiyati itibariyle harp sanayii için lüks bir madde addedilecek kadar pahalı olmaması lâzımdır.

10 — Uzun müddet depo edilme kabiliyetini haiz olmalıdır.

Görülüyor ki, bir madde yalnız, zehirli olmakla bir kimyevî harp maddesi olamaz. Bunun için birçok şartlara uygun olması lazım gelmektedir.

Bir kimyevî harp maddesi, kendisinde tecemmü eden şu saydığımız vasıfların hed ve dereceleri nazarı itibara alınarak maksat ve hedefe göre kendisine münasip ve müsait bir istimal sahası çizilir. Büyük Harp senelerinde Almanlar, Fransızlar, İngilizler, Ruslar, Amerikalılar tarafından harp sahasında hemen 70 kadar kimyevî harp maddesi tecrübe edildi. Bunların birçoğu şu gördüğümüz evsafa uygun olmadığı için, hemen tecrübeyi müteakip terkedildi. Bugün, gaz literatüründe mühim bir mevki işgal eden kimyevî harp maddeleri, ancak, Büyük Harp senelerinde harp sahasında ve harpten sonra da laboratuvarlarda yapılan tetkik ve etütler neticesinde iyi birer not kazanan maddelerdir.

Kimyevî harp maddelerini kullanmaktaki maksat, hiç şüphesiz ki, bu maddeler vasıtasiyle uzviyet üzerine tesir yaparak düşmanı saffı harp haricine çıkarmak veya düşmanın muayyen bir mevkii müdafaa etmesini gayrı mümkün kılmak ve onu ricata mecbur etmek, düşman tarafından çiğnemesi arzu edilmiyen bir mevki önü gazlanmak suretiyle bu mıntakada bir müdafaa hattı teşkil etmektir. Hücum noktaları göz, burun, gırtlak gışayi

muhatîsi, ciğer veya cilttir. Binaenaleyh, fiziyolojik noktai nazardan kimyevî harp maddelri şu guruplara taksim edilir:

1 — Göz yaşartanlar (Beyaz salip)

2 — Boğucular, ciğer zehirleri (Yeşeil salip)

3 — Yakıcılar, cilt zehirleri (Sarı salip)

4 — Aksırtıcılar, burun ve gırtlağı yakıcı maddeler (Mavi salip)

Büyük Harpte, beyaz, yeşil, sarı, mavi salip diye bazı isimler işitiyorduk. Bu isimler Büyük Harp senelerinde Almanya'da gaz mermileri üzerinde beyaz, yeşil, mavi, sarı renkte salip işaretleri bulunmasından ileri geliyordu. Şüphesiz ki, bu renkli salipler askerî bir işaretten başka bir şey değildi. Şimdi, biz, bu işaretlerden beyaz salip maddelerinden göz yaşartan maddeleri, yeşil salip maddelerinden boğucuları, yani ciğer zehirlerini, sarı salip maddelerinden yakıcıları, yani cilt zehirlerini ve mavi salip maddelerinden de aksırtıcıları, yani burun ve gırtlağı yakcı madeleri anlamaktayız.

Harp senelerinde muhtelif cephelerde yapılan tecrübelerden ve harpten sonra da muhtelif laboratuvarlarda yapılan tetkik ve etütler neticesinden anlaşılmıştır ki, gaz harbi için en müsait kimyevî maddeler uzvî kimyevî mürekkebattır. Mesela, Büyük Harpte, ilk gaz hücumlarında kullanılan ve onunla büyük muvaffakiyetler temin edilen ve haddizatinde gayrı uzvî bir cisim olan klor, bugün, hemen hemen zehirli kimyevî harp maddeleri listesinden silinmiş ve ancak kimyevî harp maddelerini hazırlamak için mühim bir anamadde sıfatiyle gaz literatüründe bir mevki işgal etmekte bulunuyor. İlerde göreceğimiz veçhile, bilhassa klor ve brom gibi gayrı uzvî maddeler uzvî kimyevî harp maddelerini hazırlamak için mühim birer ana maddelerdir.

Kimyevî harp maddelerini, mütaleayı kolaylaştırmak maksadiyle, hemen yüksek tahsil için yazılmış herhangi bir uzvî kimya kitabında sıra ile bulunabilecek bir şekilde, evvela şahmî, badehu ıtrî sınıflara intikal ederek mümkün olduğu kadar bir tasnif yaparak takip edeceğiz. Bundan sonra, kükürt ve arsenikli müvellidülmanın birer müştakkı telakki edilebilen zehirli mürekkebattan bahsedeceğiz. Müfredata girmeden şunu da işaret etmek lazımdır ki, bu zehirli maddeler Büyük Harpte keşfedilmiş kimyevî harp maddeleri olmayıp, bilakis Büyük Harbin tarihi ilanından yüz sene ve daha evel keşfedilmiş, kimya literatüründe sayıfalar işgal etmiş maddelerdi. Fakat, buna rağmen, birçok kimyevî harp maddelerine Büyük Harp senelerine kadar bir ihtiyaç hissedilmemiş olduğundan bu keşfiyat, kütüpanelerin haricine sızmamıştı. İşte, Büyük Harp senelerinde hissolunan zarureti harbiye dolayısiyledir ki, bu maddelerin istihsal usullerini sanayie tatbik etmek, mahsul mıkdarını arttırmak, memleket mevaddı iptidaiyesine göre işlemek ve nihayet, bu maddeleri fişek, mermi, bomba gibi harp mühimmatı olarak cephelere eriştirmek gibi hususat üzerinde geceli gündüzlü bir mesai sarfedildi.

KÖY MEKTEPLERİNDE RESİM DERSLERİ

Ressam ALİ SAMİ

BİR zamanlar çocuklar için mektebe gitmek âdeta hapse gitmek gibi bir işkence idi. Dersanede kımıldanmak kabahat, sağa bakmak kabahat, sola bakmak kabahatti. Hele hocaya bir şey sormk, bir fikir etrafında düşüncesini açıkça izah etmek affedilmez kusurlardandı. Bu hal, çocuklarımızı tutuk, kekeme, ötek ve cesaretsiz yapıyordu. Şimdi çocuklar mekteplerine eğlenceye, oyuna gider gib seve seve gidiyorla. Akıllarının kavrıyamadığı şeyleri hocalarına serbestçe sorabiliyorlar. Çocuklarda mektep sevgisi, ne kadar artarsa, muallimin muvaffakiyeti de o nisbette sağlamlanır. Yeni metotlarda muvaffak olan terbiyeciler bunu, işin en ehemmiyetli kısmı addetmektedirler.

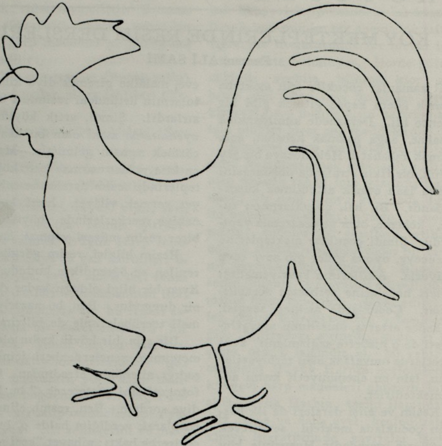
Resim ve elişi dersleri de ilk başlıyan çocuklada mektebi sevdirecek vasıtaların başındadır. Hususiyle, köy mekteplerinde bu derslerin temin edeceği muvaffakiyet, her şeyden fazladır. Her memlekette köylülerin resim görgüsü ve resimden anlayışı, şehirlilerden daha azdır. Fakat, esefle biliriz ki, bizim köylülerimizde bu anlayışsızlık, hiçbir milletin köylüsüne benzetilmiyecek kadar acıklıdır. Köylümüzün bu mahrumiyetine taassubun ve ihmalin senelerdenberi katmerlediği bir görgüsüzlük sebep olmuştur.

Köylünün eline ne bir resimli gazete, ne de matbu renkli bir resim geçebilirdi. Hele insan resmi olan eve, melâike giremez diye kibrit kutularının üstündeki resimleri bile kazırlardı!. Şimdi, artık köylümüzün uyanmasına mani olan bu köstekleri çözmek zamanı gelmiştir. Maksada, en kısa yoldan varmak için, köy mekteplerinde resim derslerine ehemmiyet vermek vilâyet, hattâ kaza ve nahiye merkezlerinde büyük küçük birer resim müzesi yapmak lâmızdır.

Resim bilgisi, resim görgüsü, öğrenilen ve öğrendikçe hududu genişliyen bir bilgi olduğu kadar da irsî bir duygudur. Ben, bu nazariyeyi amelî tecrübelerimle de bilirim:

Bir gün, bir köylü kadın olan hizmetçimize senelerdenberi içinde yaşadığı ailemizin efradından birinin fotografisini göstererek, " bu kim? „ diye sordum. Ben, resmi, eline, doğru olarak verdiğim halde o, başaşağı çevirerek baktı; nihayet "keçi resmi!„ diye cevap verdi!... Sonra aynı resmi ailemizin henüz lâkırdı söyliyemiyen minimini bebeklerinden birine gösterdim; hem resmi doğru tuttu, hem de, " day, day „ diye doğruca cevabını verdi.

Gene bir gün, baştan görünen bir vapur resmi yapıyordum. Resmimle alâkadar olan bir köylü erkek, yaptığım şeyin ne olduğunu, bana sordu: Ben de, ona: " Sen söyle bakalım, bu ne resmi? „ dedim. " Onu bilmiyecek nevar! İşte, koskoca bir davar resmi! „ cevabını vermezmi! Resmin ufkunda bir takım yelkenliler vardı;

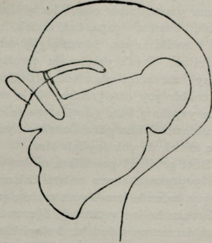

" ya bunlar nedir? „ dedim. " Onlar da tavuklar, piliçler beyim „ dedi, ve işin içinden çıktı. Olurya, belki yaptığım resim, dağru olmamıştır da zavallı adam tanımakta güçlük çekti diye içime bir şüphe geldi. Gene, aynı tecrübeye başvurarak minimini bir bebeğe " bu ne resmi? „ diye sordum. O da, " çok, çof „ diye dilinin döndüğü kadar cevabını verdi.

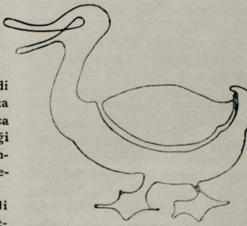
İrsî resim anlayışının köylülerle şehirliler arasında böyle bariz farkları olduğu gibi, şehirlerdeki münevver ailelerle iptidaî aileler beyninde de, seviyelerine göre, muhtelif dereceleri vardır. Yalnız bu tecrübe ve mukayeseler, bize, köylülerde resimden anlamak ve resim yapabilmek kabiliyetinin işlenmemiş bir istidat olduğunu, yahut irsî anlayışın nemasızlığını isbat ederse de bunun bir tabiat ve yaratılış mahrumiyeti olduğuna katiyen delâlet etmez. Bilâkis, o, işlenmemiş istidatlar uyandırılırsa, aralarında kim bilir, ne kıymetli defineler bulunur. Avrupa'da, hattâ bizde bile, küçücük köylerden, çok büyük ressamlar yetişmiştir.

Köy mekteplerinde çocuklara evvela resim göstermekten, resimleri ta-

oıtmaktan ve onlarda resim sevgisini uyandırmaktan başlamalıdır. Terbiyeciler, bunu sıkıcı bir ders gibi değil, eğlendirici bir oyun gibi yapmalıdır. Sırası gelmişken şunu da söyliyeyim ki, Avrupa'da basılan mektep resimleri, memleketimize uygun mevzular değildir. Bunu her memleket, kendi hayat şartlarına göre yapar. Bizde de köy mekteplerimiz için, hattâ diğer mekteplerimiz için kendi millî gidişimize, millî inkılâbımıza ve içtimaî, iktısadî hayat şartlarımıza uygun, çocuklarımızın anlıyabileceği ve seveceği şekillerde mektep resimleri bastırılması ehemmiyetle tavsiyeye şayandır.

Renkli ve reksiz, sade ve sevimli olarak yapılacak olan bu mektep resimleri yardımiyle çocuklar, şekilleri, manzaraları ve hayat sahnelerini resim halinde görmeği ve tanımağı, hattâ onlar hakkında akıllarının erdiği kadar izahat vermeği öğrenmelidir ve bunun papağan gibi ağızdan kapma bir bilgi olmadığına bazı hiç görmedikleri resimler üzerinde yapılacak mümareselerle kanaat getirildikten sonra da ellerine kâat kalem vererek ikinci metoda geçilmelidir. Bu metot çocuklara evvela en sade şekillerin resimlerini istedikleri kadar gösterecek sonra gözlerinin önünden kaldırıp hatıralarında kaldığı kadar o şekli kendilerine çizdirmektir. Bu ekzersiz, onlarda gördükleri şekilleri hayallerinde tecessüm ettirmek duygusunu kökleştirir. İlk başladıkları zaman, birçok kusurlar yaptıkları halde mümareseleri arttıkça dikkatleri uyanır ve yanlışları azalmağa başlar. Bu derse, icabettiği kadar, yani çocuklarda matlup meleke hasıl oluncaya kadar devam edilmelidir. Meydana çıkan kusurlu veya kusursuz resimleri hica tenkit ve tashih etmezden evel

gene kendi aralarında ve hocanın nezareti altında birbirlerine tenkit ettirmelidir. Çünkü, çocuklar bazan büyüklerin lisanından ziyade birbirlerinin dillerinden daha iyi anlarlar. Bunun ikinci bir faydası da, çocukları münakaşaya ve terbiye dairesinde

birbirlerini tenkit etmeğe alıştırmaktır. Münakaşalar tamam olduktan sonra, her fikrin en doğrusu olan hocanın mütaleası bir hakem gibi neticeyi tayin etmelidir. Şüphesiz, bu tenkitlerde çocuk resimlerinden, çocuk duygusunun, çocuk bilgisinin fevkinde bir netice beklenilmiyeceğini her terbiyeci bilir.

Çocuk resimlerinden beklenilen fayda, yaşlarının kavrıyabileceği esasları kendilerine öğretmektir. Bu arada konuşulan sözlerin sadeliğine ehem miyet vermek ve küçük dimağlarını yoracak ağır mevzulara girişmemek lazımdır. Şüphesiz, çocuklardan resim diye birer sanat eseri vücude getirmelreini beklemek, hocanın muvaffakiyetini ilk adımda tehlikeye sokacak şeylerdendir.

Birinci ve ikinci metotlarda muvafak olan çucuklara arada sırada " Kenyu „ metodu üzere hocanın tertip edeceği mevzulara göre bazı hayalî resimler de yaptırmak münasiptir. Yalnız, bu hayalî terkiplerde çocuktan, görmediği, bilmediği, hattâ işitmediği şeyleri yapmasını istemek abestir. Mesela, bir köylü çocuğundan bir fil resmi istenilemez. Fakat, çocuklar bu metot sayesinde küçücük zekâlcriyle bazan harikalar yaratırlar. İşte, terbiyeciler, onların yapacakları ve hemen karalamadan başka bir şey olmıyan o resimlerin içinden böyle yüksek kabiliyetlileri bulup çıkarmalı ve onların cesaretlerini, heveslerini arttırmağı bilmelidir.

Köy çocuklarına çömlekçi çamuru ile gayet sade şekillerden başlattırıarak bazı heykelcikler yaptırmak ve bu işe bir ders süsü vermekten ziyade kendilerini eğlendirmek için yaptırılan bir oyun şekli vermek de çok muvaffakiyetler temin eder.

Nümunede görüldüğü üzere (1) yumuşak ve ince bakır tellerle bazı şekilleri muallimin, onların gözlerinin önünde yapması, sonra hepsine bir mıkdar bakır tel vererek becerebildikleri şekilleri kendilerine yaptırması çok faydalıdır. Köy çocuklarına yaptırılacak olan bu şkiller: Orak, kazma, çapa, bel, ördek, horoz, tavuk, koyun iskemle gibi telle bir siluet olarak yapılmağa elverişli kolay mevzular olmalıdır. Dikkati çeken bir şey olduğundan böyle tellerle yapılmış bazı güzel nümuneleri çocukların daima görebilecekleri yerlere asmak da çok faydalı olur.

Bazı şekilleri çocuklara mukavvadan yaptırmak sonra onlara bakarak kurşun kalemle kendi yarattıkları şey leri resim haline getirmeği öğretmek, meraklarını uyandıracak kolaylıklardandır. Çocukları tabiî modellerden resim yapmağa bu yoldan başlatmak çok müsaittir.

Medeniyet yapımının en faydalı vasıtalarından biri olan resi mbilgisini ve resim sevgisini köylülere aşılamak için her şeyden evel köy mekteplerinde resim derslerine ehmmiyet verilmesi lazımdır. Bu ehmmiyeti, muvaffakiyt haline getirecek ne program, ne kitap, ne makaledir. Bu iş, bu iş için yetiştirilmiş muallimle olur.

---

(1) Tellerle resim yapmağı ihtira eden, ressam arkadaşlarımızdan Cemal Nadir Beydir. Bu nümuneler de kendi elinden çıkmıştır.

KÖYLÜYE YARDIM

ETEM VEYSİ

Ziraat Bankası, Samsun ve havalisi tütün rençberlerine yardım için şimdiye kadar muhtelif usul ile ödünç muamelesi yaptı. Banka, köylüye yardım fikrini takip ederken, bir taraftan da banka, alacağını sağlam temellere bağlanması maksadına ziyade ehemmiyet verdi. Bundan, müteselsil kefalet,- tüccardan bile üçbeş kişinin de ayrıca rençpere kefaleti gibi usuller çıktı. İktısadî buhranın hem tüccar ve hem de zürra olan halk sınıfları üzerindeki tesir ve tazyiki, banka matlubunun kolayca tesviyesine mani bir takım haller ve hadiseler doğurmakla beraber, tatbik olunan müteselsil kefalet ve tüccar kefaleti usulü de bir takım suçsuz köylü ve tüccarın yokyere zararını mucip oldu. Bankanın da tabiatiyle asıl ve kefil borçlularda alacağı kaldı. Kabahat, filhakika zamanındır, buhranındır. Fakat, iyi bir usul, zaman ve buhranın yapacağı tazyiki kaldırmasa bile, bir parça tahfif edebilirdi.

İşte, onun içindir ki, Samsun Ziraat Bankası Müdürü Salahattin B., yaptığı derin tetkikler neticesinde tütün zürraına müteselsil kefalet ile ödünç para vermenin hem zürra ve hem de banka ve piyasa için zararlı olduğuna inanmıştır. İşini görmüş, tütününü satmış, kâr dahi etmiş olan bir rençper, sırf köyün müteselsil kefalet senesinde ismi ve mühürü olduğundan dolayı ebediyen ödemeğe mahkûm bir borç altında kalıyor. Binaenaleyh, meyus oluyor. İşine gücüne gevşeklik geliyor. Artık, ne bankadan para alacak ve ne de istihsal yapabilecek vaziyette bulunamıyor.

Dünyada mahzuru olmıyan usul yoktur; her usulde mutlâka şöyle böyle ihtimale göre, birçok mahzuralr mutasavverdir. Bu mahzurları azamî derecede kaldırıcı tedbirlere tevessülde devam ve ısrar etmk lazımdır. Köylüye para verdikten sonra, onu kapıp koyuvermek, hamî ve muavin sıfatında bulunan bir müessesenin gayesine muvafık değildir. Tüccarın köylülerle iş yaptığı zamanları biliyoruz. Onlar, yalnız kendi kârları düşüncesiyle hareket ederken bile, her köylünün umumî ve hususî ahvalini tahkik ve köylülerle daimî surette alâkadar olarak onların vaziyetlerine vakıf bulunurlar. Onlara ne zamanlarda yardım etmek, ne zaman para vermek ve ne zaman vermemek lazımgeldiğini, vakıf oldukları hallerine göre takdir ederler.

Memleketimizde işini hakkiyle bilen, yarınını düşünen köylümüz pek azdır. Onların eline, lazım olmadığı zamanda geçen para, muhakkak heder olur. Bu zaman bilinmeli ve ödünç verilen paranın istihsal işlerinde kullanılması temin edilmelidir. Muavenet ve himaye gayesinin emrettiği hareket böyledir. Bu tedbire, bundan sonra daha ziyade ehemmiyet ver-

mek icabedecektir. Çünkü, Banka, müteselsil kefalet usulünü kaldırdıktan sonra münferit ikraz usulü tatbik edecek olursa alacağına karşı şunu bunu kefil yapmak suretiyle değil, zürraın tarladaki mahsulünü rehin almak şeklinde teminat kabul edecektir.

Bir kere şurası tahakkuk etmiştir ki, zürra bankadan ne kadar az para alırsa kendisi ve memleket için o kadar kârlı hareket etmiş olacaktır. Çünkü, istihsal işini azamî tasarruf altında ve az para ile başaçıkarmağa çalışacaktır. Sonra, sattığı tütünün bedelinden büyük bir kısmı kendisine kalarak belki gelecek senelerde Bankadan vesair yerden istikraz mecburiyetinde kalmıyacaktır. Bir kimse hiçbir alâka ve menfaati olmadığı, baş kalarının hareketinden ne için mesul olsun. Bugün, herkes kendi yükünü kaldırmaktan âcizdir. Herkes, darlık içindedir. Başkasının herhangi yanlış hareketinden veya kaza neticesinden hasıl olacak zararı, neden tazmine mecbur tutulsun.

Bankanın ziraat odasına sorduğu suale bu yolda cevap verilmiş ve müteselsil istikraz usulünün kaldırılmasındaki isabet takdir edilmiştir.

Yeni çıkacak tütün kanunu, münferit ikraz usulünü teshil ve temin edecek ahkâmı ihtiva ettiği takdirde Samsun tütün rençperleri, üzerlerine çöken büyük sıkıntıdan kurtulmuş olacaktır. Bunda şöyle bir mahzur tasavvur olunuyor: Köylü, tütününü tarlada bankaya rehin olacak dereceye getirebilmek için iktıza eden masarife tekabül edecek parayı nereden bulsun, o zamana kadar muhtkirlere mi müracaat etsin?

Hakikî reçper olanın öküzü vardır. Tarlası vardır. Tabiatiyle gübresi de vardır. Birkaç tane de çoluk çocuğu vardır. Bunlarla tütünün fidesini eker, tarlasını sürer ve tütününü de dikebilir. Bunları yapamayana esasen hakikî zürra sıfatı verilemez. Bu sıfatı filen taşımıyanların da köylüyü himaye eylemekte olan bir banka ile alâkası olmaması daha iyi, daha tabiîdir. Bundan sonra, köylüye para iktıza edecektir ki, işte onu da banka, mahsulünü görerek ve teminat kabul ederek verir. Ondan sonra, iktıza eden para da çok olmadığı için köylü de tasarruf ile istihsalde bulunmuş olur. Yalnız Ziraat Odası, köylüye yardım işini tütüncülere hasretmeyip, başka mahsul istihsal edenlere, sanayii ziraiyeye, hayvan yetiştiricilere de yardım edilmesinin memleket ziraati için ve banka varlığının hikmeti noktasından muvafık görerek cevabına bu işlere dair bazı maddeler de sıkıştırmıştır. Filhakika, memleketimizde başka cins mahsul ve türlü hayvan yetiştiren köylümüz vardır. Bunları teşvik edici, temin edici tedbirlere tevessül etmek de faydadan hali değildir. Tohum ıslah makineleri, harman ve orak makineleri getirmek, sergi yapmak, mükâfatlar tevzi etmek gibi teşebbüslerle ifade olunabilen bu tedbirlerden memlekt ve ziraat için büyük faydalar hasıl olacağına şüphe yoktur. Ziraat Bankasında, köylünün himayesine matuf olarak gördüğümüz şu son hareket ve dikkati takdir ederiz. " *Samsun* „

ÜLKÜ BİR YAŞINI BİTİRİRKEN

ÜLKÜ bu sayısiyle bir yaşını dolduruyor. ÜLKÜ bundan bir yıl evel büyük bir ülkü ile yola çıkmıştı: Memleketin aydınlık kafaları arasında bir ruh ve fikir bağı olmak, bütün Türk münevverlerinin duyduklarını, bildiklerini ve düşündüklerini bütün Türk münevverlerine söyliyebilecekleri bir kürsü olmak, ve netice itibariyle, memlekette kafaların tehlikeli sağnaklar altında bocalamasının önüne geçecek ve Türk İnkılâbının yollarını ve hedeflerini kendi hususiyetleri içinde " katıksız „ aramak ve görmek kuvvetini ve inanını verecek bir fikrî teşkilatlanmanın öncüsü olmak. Her ülkü gibi bu ülkü de büyük ve sarptı, varılması güçtü. Fakat, Büyük Rehberin " ÜLKÜ'den öz ülkümüzü yayma yolunda, kutlu verimler beklerim. „ emri ÜLKÜ'ye bu büyük iş için lâzım olan başarma heyecanını vermişti.

ÜLKÜ yeni bir çığır, daha doğrusu çığırlar açıyordu: ÜLKÜ yalnız ülkü için çıkacak, fertlerin ve zümrelerin değil, bütün ülkülü Türk münevvirliğinin malı olacaktı; ÜLKÜ-ye yazı yazmak birkaç tanınmış imzanın imtiyazı değil, bütün ülkülü Türk münevverliğinin öz hakkı olacaktı, ÜLKÜ'ye para için değil, ülkü için yazı yazılacaktı; ÜLKÜ bir kazanç veya propoganda mecmuası olmıyacak, ruhlarda vakur ve derin bir içe yaraşan temiz bir kılık zevkini ve kafalarda köklü bir inana giden araştırma ve düşünce itiyadını işlemeğe çalışacaktı. Her yeni yol açmada çekilen güçlüğü, ÜLKÜ de çekti. 4,000 gibi mütevazı bir baskı ile başlıyan ÜLKÜ sonraları 13000 ile 16000 arasında bastı; bir yıl içinde bastığı 1000 den fazla ufak harfli ve az resimli sayıfaya para vermeden 250 kadar yazı aldı; ve bu sayıfalar 110 kadar Türk münevverinin kafa ve ruh emeğiyle meydana geldi. ÜLKÜ iddia edebilir ki, Türkiye'de şimdiye kadar hiçbir tek mecmuaya bir yıl içinde bu kadar çok kimse yazı yazmamıştır, hiçbir mecmua para vermeden memleketin her tarafından bu kadar çok yazı toplamamıştır, hiçbir mecmua bu kadar memleketin her tarafına yayılmamış ve bu kadar bütün Türk münevverliğinin malı olmamıştır, hiçbir mecmuaya başvekilinden köy muallimine kadar memleketin bütün münevverleri yazı yazmamıştır.

ÜLKÜ başladığı büyük ülkü yolunda inkişafla yürüyebilmek için bütün yazıcılarından ve okuyucularından tenkitler ve fikirler bekler. ÜLKÜ bu vesile ile şunu da vuzuhlandırmak ister ki, ÜLKÜ yeni okumak öğrenenlerin değil, kültür işlerinde halka rehberlik edeceklerin mcmuasıdır; bu itibarla umumiytle anlaşıldığı manada halkın okuyacağı bir mecmua değildir. Bütün Halkevlerinin, yani Halkevlerinde toplanan halk rehberlerinin mecmuası olmağı şiar edinmiştir. Yazıcılarının ve okuyucularının vereceği fikirlerle ve gerek yazı yazmak, gerekse mcmuayı yaymak suretiyle yapacakları yardımlarla ÜLKÜ ikinci yaşına yeni bir hızla gireceğini ümit eder.

Ü L K Ü'nün B İ R Y I L I

ÜLKÜ ŞUBAT 1933 - İKİNCİ KÂNUN 1934 YAZI BÖLÜMLERİNE GÖRE FİHRİST

Romen rakamları sayıyı, adî rakamlar sayıfa numarasını gösterir.

TARİH ve ESKİ ESERLER

DİL

EDEBİYAT

TETKİK ve NESİR

ŞİİR

SIHHAT ve SPOR

MUHTELİF

HALKÇILIK ve HALK TERBİYESİ

HALKÇILIK

HALK ve KÖY TERBİYESİ

KÖYCÜLÜK

HALKEVLERİ

ÜLKÜ'ye YAZANLAR

MUHARRİRLERİN İNDEKSİ

HAKIMIYETİ
MILLIYE
MATBAASI

ÜLKÜ'nün sayfaları her ülkülü yazıya açıktır
ÜLKÜ bütün Türk münevverlerinindir
ÜLKÜ yalnız ülkü için çıkar

DÜZELTME:

Reşit Galip Beyin Ülkü'nün 9 uncu sayısında çıkan Türk Tarihi ve Yabancı Tezler„ yazısında runiform kelimesi yanına musahhih tarafından vuzuhlandırma maksadiyle fakat yanlış olark "Çivi Yazısı„ tabiri ilâve olunmuştur. Aynı yazıda "Latifi„ ismi de bir tertip yanlışı olarak "Lûtfi„ şeklinde çıkmıştır. Muharrire ve okuyuculara özür dileriz.

YENİ ADAM

İsmail Hakkı Bey tarafından yeni görüşlerle çıkarılan bu fikir mecmuasının her sayısında düşündürücü ve öğretici yazılar vardır.

VARLIK

Bu fikir ve sanat mecmuası inkılap merkezinin güzel bir gençlik gazetesidir.

BİRLİK

Türk gençliğinin temiz ve vakur heyecanının ifade vesıtası olan bu gazete İstanbulda tahsilde bulunan gençler tarafından çıkarılmaktadır.

ÇIĞIR

Ankara'da çıkan bu ülkülü gençlik gazetesini gençler okumalıdır.

TÜRKLÜK KİTAPLARI:

Türk Dünyası: Yazan: Hüseyin Namık
Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi Fiatı 100
Peçenekler: Yazan: Hüseyin Namık
Remzi Kütüphanesi Fiatı 50
ATTİLA ve oğulları: Yazan: Hüseyin Namık
Remzi Kütüphanesi Fiatı 100

YENİ KİTAPLAR (*)

Türkiye'de Sinema ve Tesirleri Yazan: Hilmi. A. Malik
AKBA Kitap Evi Fiatı 35

(*) Burada mecmuaya gönderilen kitaplardan "ÜLKÜ„ nün şiarlarına uygun görülenler ilan olunacaktır.

HAKIMIYETI
MILLIYE
MATBAASI